

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O'RTA MAXSUS  
TA'LIM VAZIRLIGI

NAVOIY DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI  
TARIX FAKULTETI  
TARIX O'QITISH METODIKASI KAFEDRASI

511 0600 - "Tarix o'qitish metodikasi" ta'lim yo'nalishi 4-kurs  
talabasi Farmonova Munira Baqo qizining  
" Postindustrial jamiyatning chizgilari" mavzusidagi  
bitiruv malakaviy ishi

Ilmiy rahbar : dots.R.Rajabov

2018-2019 o'quv yili

# **Mavzu: Postindustrial jamiyatning chizgilari.**

## **I.Kirish**

## **II.Asosiy qism.**

### **I Bob. Postindustrial jamiyatning shakllanishi.**

1.1 Postindustrial sivilizatsiya tushunchasi

1.2 Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davri

### **II Bob. O'zbekiston postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davrida.**

2.1 Siyosat

2.2 Iqtisodiyot

2.3 Ijtimoiy hayot

2.4 Ma'naviy hayot

## **Xulosa**

## **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.**

## Kirish

XX asrning so'nggi choragida industrial sivilizatsiyadan postindustrial sivilizatsiyaga o'tish boshlandi . ( Post - lotincha "keyingi " bosqich ya'ni industriya davridan keyingi ma'nosini bildiradi.) XX asr davomida shakllangan kapitalizm-sotsializm muammosida tarix uchinchi yo'lni , postindustrial yo'lni tanladi.

Postindustrial jamiyatga o'tish uchinchi fan – texnika inqilobining XX asr 70-yillarida boshlangan ikkinchi bosqichi bilan bog'liq . Mikroelektronika , biotexnologiya va informatika sohalaridagi sifat o'zgarishlari bosqichi bo'lgan bu davr insoniyat tarixidagi temir davriga yakun yasadi .Butunlay yangi texnologiyalar , yangi materiallar aloqa va kommunikatsiya vositalari yaratildi . Ekologik muammolarning keskinlashishi global miqyos kasb etdi, biroq bir vaqtning o'zida ularni hal etishning yangi imkoniyatlari ochildi. Ishlab chiqarishni tashkil etishning shakllari tubdan o'zgardi.Yirik gigantlar o'rnini kichik va o'rta korxonalar , tadbirkorlar egallay boshladi.

“ Shu bilan birga postindustrial jamiyatning shakllanishi murakkab integratsion , dezintegratsion jarayonlar fonida bormoqdaki , ular XX asr va XXI asr chegarasidagi sivilizatsion rivojlanishning asosiy an'analarini aks ettiradi.”<sup>1</sup>

**Mavzuning dolzarbligi.** Hozirgi kunda tarix ta'limining barcha bosqichlarida ta'lim olayotgan talabalar bugungi dunyo qanday taraqqiy etayotgani, dunyo mamlakatlari taraqqiyotning qanday bosqichiga o'tayotgani , jumladan mamlakatimiz ham jahon tarixi fanida e'tirof etilgan taraqqiyot bosqichlaridan qaysi biriga o'tayotgani to'g'risida tasavvur va tushunchaga ega bo'lishlari zarur. Biz ushbu bitiruv malakaviy ishida hozirgi kunda jahon mamlakatlarining ko'pchiligi o'tayotgan postindustrial jamiyatining mazmun-mohiyatini ochib berishga urindik. Tarix o'qituvchisi o'rta maktabda o'tiladigan tarix darslarida o'quvchining ongida bu jamiyat to'g'risida ilmiy- nazariy tushunchalarni oddiy so'zlar va qisqa gaplar bilan yetkazishi lozim. O'quvchi kelajakda bu jamiyatda yashashi shubhasiz, chunki bizning mamlakatimiz ham postrindustrial jamiyatga o'tish jarayonini boshidan kechirmoqda. Shu sababli tarix o'qituvchisi bu jamiyatning mazmun-mohiyati to'grisida atroflicha tushunchalarni sinflar kesimida o'tiladigan tarix darslarida o'quvchilarga berib borishi lozim. Biz ushbu bitiruv malakaviy ishida bu vazifani ma'lum darajada bajarishga harakat qildik.

Tarix turli maqsadlarda o'rganiladi. Jumladan , tarix hozirni tushunish va kelajakni oldindan ko'rish uchun ham o'rganiladi. Tarixiy to'plangan bilimlarga asoslanib , zamonning dolzarb muammolariga javob topish mumkin . Insoniyatni

---

<sup>1</sup> Qodirova L.B. " Jahon sivilizatsiyalari tarixi " o'quv- uslubiy qo'llanma .149-bet, Guliston, 2015.

XX asr oxirida qamrab olgan, odatdagi turmushni o'zgartirib yuborgan shiddatli o'zgarishlarning mazmuni va uning istiqbollari qanday? Dunyo va mamlakatimizda mavjud bo'lgan qadriyatlardan nimalar o'tmishga ketadi, nimalar tarixiy meros va qadriyat sifatida kelajak avlodlarga uzatiladi va ming yillar davomida tug'ilgan tub yangiliklardan qaysilari hayotga qobil, kelajakda saqlanib qoladi va yangi sivilizatsiyaning asosini tashkil etadi? Mazkur savollarga javob topish ushbu mavzuning dolzarbligi bo'lib hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining Birinchi Prezidenti I.A. Karimov Respublikamiz mustaqil taraqqiyot yo'lining ijodkori va rahnamosi sifatida tarix fani, uning bugungi ahvoli va istiqbolini chuqur tahlil etib, bu yo'nalishda tarixchi olimlar oldiga qator vazifalarni qo'ydi. Ushbu vazifalardan eng muhimi - yangi jamiyatimizni isloh qilish va yangilash jarayonini boshqaradigan va ta'minlaydigan, hozirgi davr talabi asosida yangicha fikrlaydigan yoshlarni tarbiyalash, muhimi, ular ongiga milliy istiqbol, Vatanga sadoqat va yurtparvarlik g'oyalarini yanada chuqurroq singdirish va teran anglatishdan iboratdir. Birinchi Prezidentimiz tarixni ko'zguga qiyoslab, uning zaruriyati to'g'risida shunday fikr bildiradi: "Kechagi tarix biz uchun hayot maktabi, bamisoli tiniq bir ko'zgu. Unga qarab saboq olamiz, xulosa chiqaramiz, kelajak yo'limizni belgilaymiz"<sup>1</sup>. Prezidentimiz Sh.M. Mirziyoyev buyuk tariximiz to'g'risida quyidagi fikrlarni bildirib o'tadi: "Barchamizga ma'lumki, har bir suveren davlat o'zining betakror tarixi va madaniyatiga egadir. Bu tarix, bu madaniyatning haqiqiy ijodkori, yaratuvchisi esa haqli ravishda shu mamlakat xalqi hisoblanadi"<sup>2</sup>.

Bugungi kunda tarix faniga, tarixiy voqealarga xolisona yondashish muhim vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Chunki, XX asrning oxirlariga kelib yuzaga kelgan vaziyat tarixchilarni tarixiy jarayonlarni xolisona baholashga undamoqda. Shu jihatdan tarixiy jarayon, hodisa va voqealarni chuqur idrok etish zarur.

Postindustrial jamiyatning global muammolari - ekologik va texnogen ofatlar, yadro urushi xavfi, terrorizm, harbiy va mafkuraviy ekspansiyalar va boshqa muammolar insoniyat mavjudligiga turli xildagi "tahdid"larning potensialini oshirdi. Globallashuv dunyoning madaniy xilma-xilligini saqlanishini shubha ostiga qo'ydi. Bularning hammmasi dunyoning turli mintaqalarida muntazam takrorlanayotgan iqtisodiy va siyosiy inqirozlar bilan birgalikda idrok va qadriyat tizimining shaklini o'zgartirmoqda, ma'naviy qashshoqlikka olib kelmoqda, kelajak manzarasini buzmoqda.

---

<sup>1</sup> Karimov I.A. "Ona yurtimiz yurtimiz baxti iqboli va buyuk kelajagi yo'lida xizmat qilish- eng oliy saodatdir." 112-bet. Toshkent: "O'zbekiston"2015.

<sup>2</sup> Mirziyoyev Sh.M."Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz." 5-bet.Toshkent: "O'zbekiston" 2016.

Bugungi kunda insoniyat boshidan kechirayotgan davr mutlaq o'zgacha, mislsiz murakkab va ziddiyatlidir. Chunki, ayni shu davrga kelib insoniyat hayotida muayyan bir davr o'z xotimasiga etib, yangi davr boshlanayotganini ko'rsatadigan misli ko'rilmagan o'zgarishlar sodir bo'lmoqda, butun insoniyat taqdiriga bevosita ta'sir etuvchi murakkab va keskin muammolarni yechish zarurati vujudga kelmoqda. Bu davr muammolarining o'ziga xosligi shundaki, unda nafaqat ayrim mamlakatlar, davlatlar, mintaqalarning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa muammolari va hatto nafaqat G'arb yoki Sharq sivilizatsiyalariga oid masalalar, balki butun insoniyatga va uning hayotining barcha tomonlariga oid murakkab va umumbashariy muammolarni o'zida aks ettiradi.

Hozirgi kunda tarix ta'limi ta'limning barcha bosqichlarida amalga oshirilmoqda. Jumladan, o'rta maktabda tarix ta'limini zamonaviy ruhda amalga oshirish, bo'lg'usi shaxs va fuqaroga jamiyat talablari ruhida ta'lim tarbiya berish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan insoniyat oldida turgan ulkan muammolarni bartaraf etish va oldini olish uchun uning o'tmishini o'rganish, tahlil qilish va xulosa chiqarish dunyo mamlakatlarida ustuvor masalaga aylandi. Jahon tarixining o'tmish voqea-hodisalarini chuqur tahlil qilgan holda jahon fanida e'tirof etilgan jamiyatshunos olimlar insoniyat taraqqiyotining buguni va kelajagi to'g'risida ma'lum bir g'oya va konsepsiyalarni ilgari surmoqdalar. Ana shu konsepsiya to'g'risida tarix o'qituvchisi, o'quvchi va talaba ma'lum bir bilim tushunchalarga ega bo'lishi talab qilinadi.

**Mavzuning o'rganilish darajasi.** Postindustriyal jamiyatni tarixiy, siyosiy, falsafiy jihatdan Д.Белл , Г.Кан и Э.Винер , З.Бжеинский , К.Кенистон <sup>1</sup> va boshqa jamiyatshunos olimlar tadqiq va tahlil etganlar.

“ В 1962 году Д.Белл написал пространный аналитический доклад который оказался первой работой, целиком посвященной проблемам исследования постиндустриального общества.”<sup>2</sup>

G.Kan va E. Viner “2000”<sup>3</sup>yil kitobida “ postindustrial jamiyat” tushunchasi markaziy motiv bo'lsada , lekin unga asosan iqtisodiy nuqtayi-nazardan yondashilgan .

Z. Bjezinskiy “texnotron jamiyat” neologizmini kelajak jamiyatning aniq ta'rifi deb hisoblaydi . U bu jamiyatning ma'naviy , psixologik ,ijtimoiy va iqtisodiy

---

Qarang .<sup>1</sup> Белл Д “Грядущее постиндустриальное общество” , М : “ Academia” 1999 г , Khan H, Wiener A.J. The Year 2000 N. Y. 1967 , Brzezinski Zb Between Two Ages : America's Role in the Tehnetronic Era. N.Y. , 1970 . Keniston K. Youth and Dissent N.Y. 1971.

<sup>2</sup> Белл Д . Грядущее постиндустриальное общество. С 21. М : “Academia” 1999 г.

<sup>3</sup> Белл Д . Грядущее постиндустриальное общество . С 50. М” Academia” г.

xossalarini texnologiya ,elektronika shuningdek , kompyuter va kommunikatsiya sohalari ta'sirida shakllantiradi. <sup>1</sup>

Другая группа авторов , таких, как К.Кенистон и П.Гудмен , использовала термин “ постиндустриальное общество”, чтобы обозначить серьезную подвижку ценностей значительной массы молодежи , которая , как пишет К.Кенистон, , стремится к “ поиску мира , расположенного по ту сторону материализма , к отказу от карьеризма и стяжательства” .<sup>2</sup>

Postindustrial sivilizatsiya mohiyatini to'g'ri ijrolash maqsadida biz L.B Qodirova, Sh.Ergashaev, B.Xodjayev,J.Abdullayev, N.Jo'rayev, T.Fayzullayev , N.Jo'rayev, A.Zamonov , K.Muqimov, P.Z Hoshimov ,Z.N.To'rayev , N.Yoqubova, B.Salomova <sup>3</sup> kabi mualliflarning ilmiy va metodik adabiyotlaridan , maqolalaridan foydalandik.

“ D.Bellning fikricha tarix jamiyatda texnika taraqqiyotining darajasiga bog'liq holda rivojlanadi.U jamiyat taraqqiyotining uch bosqichini ajratib ko'rsatadi: industriyagacha, industrial va postindustrial.”<sup>4</sup>

“Hozir industrial rivojlangan mamlakatlarda intellektual mehnat bilan band bo'lgan aholi soni butun ishchi kuchining yarmini tashkil etmoqda. AQSH va Yaponiyada bu ko'rsatkich yanada yuqori. Afrikada aholining 2/3 qismi qishloq xo'jaligi sohasida band bo'lsa AQSHda bu ko'rsatkich 3% dan oshmaydi. AQSHda axborot texnologiyalari sohasida 80 % aholi mehnat qilmoqda.”<sup>5</sup>

Postindustrial jamiyatda nanotexnologiyalar - ishlab chiqarishning asosiy sohasiga aylanadi.

“ Nanotexnologiyalar HP, NEC, IBM kabi yirik kompaniyalar uchun eng muhim ustuvor yo'nalishga aylandi. Bu kompaniyalar nanotexnologiyalar

---

<sup>1</sup> Brzezinski Zb. Betwenn Two Ages: America's Role in the Texnetronic Era. P 9. N.Y. 1970.

<sup>2</sup> Д.Белл Грядущее постиндустриальное общество. С 52 . М:”Academia”1999 г.

Qarang <sup>3</sup> Qodirova L.B “Jahon sivilizatsiyalari tarixi” o'quv- uslubiy qo'llanma Guliston 2015, Ergashev Sh, Xojayev B, Abdullayev J “Jahon tarixi” (1991-2017-yillar). 11-sinf o'quvchilari uchun darslik. T: “TURON-IQBOL”, 2018. Jo'rayev N, Fayzullayev T “O'zbekistonning yngi tarixi “(3-kitob) T:”Sharq” 2000, Jo'rayev N, Zamonov A “O'zbekiston tarixi” (11-sinf o'quvchilari uchun darslik ), T:”Gafur G'ulom”2018. Muqimov K “Mitti bunyodkorlar yoxud nantexnologiyalar nima?” T:”Kamalak” 2016. Hoshimov P.Z , To'rayev Z.N Turizm milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omili sifatida.

“Iqtisod va moliya” jurnali 2012-yil 7-son. Yoqubova N.K,Salomova B.V Ta'lim tizimi rivojlanishi davlat taraqqiyotining uhim omili sifatida(Janubiy Koreya va yaponiya misolida) “Zamonaviy ta'lim” jurnali 2017-yil ,9-son.

<sup>4</sup> Qodirova L.B. “Jahon sivilizatsiyalari tarixi” o'quv- uslubiy qo'llanma. 10-bet, Guliston, 2015.

<sup>5</sup> Ergashev Sh , Xodjayev B, Abdullayev J . Jahon tarixi (1991-2017-yillar ) 11-sinf o'quvchilari uchun darslik. 135-bet, T: “TURON-IQBOL” 2018.

sohasida ilmiy izlanishlar va nano qurilmalarni ishlab chiqarishga tatbiq qilish uchun juda katta miqdorda mablag' ajratishmoqda. "<sup>1</sup>

"Parlamentarizmning rivojlanishi bosqichma-bosqich amalga oshirilib borildi. O'zbek parlamentarizmi tarixiga nazar solsak, 1990-1994-yillarda mamlakatimiz parlamenti Oliy Kengash nomi bilan atalib, 150 deputatdan iborat edi."<sup>2</sup>

"Vakillik hokimiyatini vujudga keltirishning jahondagi eng demokratik tizimlaridan biri tashkil etildi. O'zbekiston Parlamenti – Oliy Majlis ilk marta ko'ppartiyaviylik asosida saylandi."-dedi I.Karimov.<sup>3</sup>

Postindustrial jamiyatda turizm iqtisodiyotning samarali hamda eng ko'p daromad keltiruvchi sohalaridan biriga aylanadi.

"Turizm jahon iqtisodiyotida yuqori daromadli jadal rivojlanib boruvchi sohalardan hisoblanib, xalqaro ijtimoiy-siyosiy , iqtisodiy va madaniy aloqalarni mustahkamlashda muhim o'rin egallamoqda."<sup>4</sup>

Postindustrial davrda ta'lim tizimi tubdan isloh qilinib , yangi sifat bosqichlariga ko'tariladi. Buni biz Yaponiya ta'lim tizimida ko'rishimiz mumkin.

"Bugungi kunda Yaponiyada ta'lim tizimining boshqaruv strukturasi barcha ta'lim tizimlari muassasalari faoliyati uchun yagona Ta'lim, madaniyat,sport ,fan va texnologiyalar vazirligi (MEXT) orqali boshqariladi."<sup>5</sup>

**Bitiruv malakaviy ishining maqsadi** " postindustrial jamiyat " tushunchasining mazmun - mohiyatini ochib berish, insoniyat industrial davrdan postindustrial jamiyatga qay holatda o'tgani, uning sabablari nimadan iborat ekanligi, o'tish davrida siyosiy , ijtimoiy , iqtisodiy, ma'naviy sohada qanday o'zgarishlar bo'lganligini , dunyoning qaysi mamlakatlari postindustrial sivilizatsiyaga o'tishga yetakchilik qilganligi ayni paytda O'zbekistonda ushbu jamiyatga o'tish qanday kechayotganligini o'rganish va yoritib berishdan iborat.

**Bitiruv malakaviy ishining vazifasi .** Ushbu maqsadga muvofiq ravishda bitiruv malakaviy ishida quyidagi asosiy vazifalar qo'yildi:

- XX asr oxiri XXI asr boshlaridagi insoniyat taraqqiyotini tahlil qilish ;

---

<sup>1</sup> Muqimov.K "Mitti bunyodkorlar yoxud nanotexnologiyalar nima?" 5-bet. T:"Kamalak" 2016.

<sup>2</sup> Jo'rayev N, Zamonov A . O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik) ,13-bet . T: "G'afur G'ulom" 2018.

<sup>3</sup> Jo'rayev N, Fayzullayev T. O'zbekistonning yangi tarixi (3-kitob) , 79-bet. T: "Sharq" 2000.

<sup>4</sup> Hoshimov P.Z, To'rayev Z.N .Turizm sohasi milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omili sifatida. "Iqtisod va moliya" jurnali , 50-bet, 2012-yil 7-son.

<sup>5</sup> Yoqubova N.K, Salomova B.V. Ta'lim tizimi rivojlanishi davlat taraqqiyotining omili sifatida (Janubiy Koreya va Yaponiya misolida) "Zamonaviy ta'lim" jurnali, 33-bet.2017-yil , 9-son .

- Industrial sivilizatsiyadan postindustrial sivilizatsiyaga o'tish sabablarini aniqlash;
- Davr haqida tasavvur hosil qilish uchun industrial va postindustrial jamiyatlar xususiyatlari taqqoslash (jadval asosida);
- Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davridagi xalqaro vaziyatni o'rganish;
- Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davrida siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy sohalaridagi o'zgarishlarni aniqlash;
- XX asr oxiri XXI asr boshlaridagi inson tafakkurining o'zgarishi va ruhiyatining imkoniyatlari, erkinliklari, huquqlarini o'rganish;
- O'zbekistonning postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davridagi siyosiy, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy hayotini o'rganish.

**Bitiruv malakaviy ishining metodi va ilmiy-nazariy asoslari.** Mavzuni yoritishda tarixiylik, ilmiylik, xolislik va haqqoniylik kabi tamoyillarga amal qilindi. Analiz, sintez kabi umumfan metodlari, tarix fani metodlaridan foydalanildi. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning tariximizni hozirgi kun nuqtayi nazaridan o'rganish, tahlil qilish va xulosa chiqarish negizida yaratgan g'oyalari asosida tarixiy xotirani tiklash, milliy madaniyatni rivojlantirish, an'anaviy qadriyatlar tizimini tadqiq va targ'ib etish, dunyoga buyuk tariximizning ildizlarini namoyon etish borasidagi ilmiy, nazariy mulohazalari bitiruv malakaviy ishining metodologik asosini tashkil etadi.

**Bitiruv malakaviy ishining ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyati.** Tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyati shundan iboratki, XX asr oxiri XXI asr boshlarida dunyo mamlakatlari hamda O'zbekistonning siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy-ma'naviy taraqqiyot darajasini, davlatlar o'rtasidagi xalqaro vaziyatlarni, o'sha davr g'oyaviy muhitini ochib berishga xizmat qiladi. Mazkur BMI ning nazariy xulosalari va natijalaridan umumta'lim maktablarida, akademik litseylar va kasb-hunar kollejlari hamda oliy o'quv yurtlarida Jahon va O'zbekiston tarixi fanlari bo'yicha darslarni o'qitishda, darslik o'quv qo'llanmalari va dasturlar tuzishda foydalanish, ochiq darslar tashkil etish, maxsus kurslar o'qitishda asos qilib olish mumkinligi Bitiruv malakaviy ishining amaliy ahamiyatini belgilaydi.

**Amalda tadbiq etilishi.** Ushbu bitiruv malakaviy ishi ma'lumotlaridan 11-sinf jahon tarixi fanidan III bob 27-mavzu "XX asr oxiri va XXI asr boshlarida globallashtirish muammolari, harbiy, ekstremistik va ekologik xavf-xatarlar" (124-129-betlar), 28-mavzu "XX asr oxiri XXI asr boshlarida barqaror rivojlanish va etno-ijtimoiy muammolar" (130-134-betlar), 29-mavzu: "XX asr oxiri XXI asr boshlarida ilmiy –texnik taraqqiyot. Ilim-fan, adabiyot, san'at." (135-140-betlar) mavzulari hamda



11-sinf O'zbekiston tarixi fanidan I bob 2-mavzu "O'zbekiston Respublikasi milliy davlatchiligining shakllanishi va rivojlanishi"(11-21- betlar), 3-mavzu "O'zbekistonda fuqarolik jamiyatining shakllanishi va rivojlanishi " (22-29-betlar), IIIbob 7-mavzu " Ijtimoiy siyosat va uning amalga oshirilish bosqichlari " (52-60-betlar ), V bob 10-mavzu " Umumiy va o'rta maxsus ta'lim tizimi " (71-74-betlar) , 11-mavzu "Oliy ta'lim va undan keyingi ta'limning takomillashtirilishi " (75-80-betlar) , VII bob 15-mavzu " O'zbekistonda ma'naviy va tarixiy merosning tiklanishi "(95-101-betlar) mavzularini yoritishda mazkur davr va mavzu yuzasidan to'liqroq tushuncha va tasavvur hosil qilish uchun foydalanish mumkin.

2019-2020- o'quv yilida umumta'lim o'rta maktablarida O'zbekiston tarixi va jahon tarixi fanlaridan , xalqaro munosabatlar, hududlar va mamlakatlar jumladan O'zbekistonning XX asr oxiri XXI asr boshlaridagi taraqqiyoti o'rganiladigan mavzularni o'qitishda ushbu bitiruv malakaviy ishining barcha savollaridan unumli foydalanish mumkin.

**Bitiruv malakaviy ishining tarkibi.** Bitiruv malakaviy ishi kirish, asosiy qism, ikki bob , xulosa va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxatidan iborat.

## **II.Asosiy qism**

### **I Bob. Postindustrial jamiyatning shakllanishi.**

#### **1.1 Postindustrial sivilizatsiya tushunchasi.**

XX asrning 60-yillaridan boshlab industrial jamiyatni butunlay o'zgacha sifatlarga ega postindustrial jamiyatga aylanishi haqidagi g'oyalar vujudga kela boshladi. Yangi postindustrial sivilizatsiyaning konsepsiyasilarini g'arb olimlari R.Aron, D.Bell, Dj. Gelbrejt, E.Jak, J.Furastye va boshqalar tomonidan ishlab chiqildi.

Ushbu nazariya asoschilaridan biri amekalik sotsiolog Daniel Bell bo'lib hisoblanadi. 1960-yillarning o'rtalari va ikkinchi yarmida D. Bellning tadqiqot yo'nalishida keskin burilish yuz berdi. Bu vaqtga kelib uning tadqiqot yo'nalishining asosi - ijtimoiy kelajakni bashorat qilish, qiziqishlarining markazi esa fan va texnologiyani ta'sir o'tkazishi orqali jamiyat tuzilishining bir shakldan ikkinchi shaklga o'tishini jamoatchilikka tanishtirish bo'ldi. D.Bell 1959-yilda Yevropadagi Zalsburg seminarida so'zlagan nutqida hozirgi kunda keng tarqalgan "postindustrial jamiyat" atamasini birinchi marta qo'lladi.

“Он подразумевал под постиндустриальным не тот строй, в котором человек будет вытеснен из процесса производства, а социум, где индустриальный сектор потеряет свою ведущую роль под воздействием возрастающей технологизации, где основной производственной силой станет наука, потенциал же всякого общества будет измеряться масштабами той информации и тех знаний, которыми оно располагает.”<sup>1</sup>

“ D.Bellning fikricha tarix jamiyatda texnika taraqqiyotining darajasiga bog'liq holda rivojlanadi.U jamiyat taraqqiyotining uch bosqichini ajratib ko'rsatadi: industriyagacha, industrial va postindustrial.”<sup>2</sup>

Industriyagacha bo'lgan jamiyat asosan birlamchi ehtiyojlarni qondirish uchun eng zarur bo'lgan resurslarni qazib olish va dastlabki qayta ishlashni ta'minlaydigan, sodda ishlab chiqarish shakllariga asoslangan jamiyat sifatida belgilanadi. Bu jamiyatda inson qobiliyatining rivojlanishi avvalombor an'analarga bog'liq bo'lib, odamlar o'tmish bilan uzviy aloqada bo'ladi.

Industrial jamiyat esa sanoat tizimi bilan belgilanadi va postindustrial sivilizatsiyani shakllantirish uchun eng muhim asos bo'ladi. Uning doirasida

---

<sup>1</sup> Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. С 20, М: "Academia" 1999 г.

<sup>2</sup> Qodirova L.B. "Jahon sivilizatsiyalari tarixi" o'quv- uslubiy qo'llanma. 10-bet, Guliston, 2015.

mahsulotni ishlab chiqarish amalga oshiriladi. , ishchining malakasi oshadi, energiya asosiy ishlab chiqarish resursiga aylanadi . Bu jamiyatda bir kishi aniq mahalliy texnologik va iqtisodiy prognozlarni amalga oshirishga qodir bo'ladi.

D.Bell "iqtisodiy" konsepsiyadan foydalanishni boshlagan bo'lsada, dastlab u yer va resurslarning chegaralanish muammolari haqida so'z yuritdi. Va nihoyat u industriyagacha va industrial jamiyat sifatlariga qarama- qarshi ravishda postindustrial jamiyatga quyidagicha izoh beradi :

“ Postindustrial jamiyatda ishlab chiqarish alohida muntazam yangilangan jarayon. Unda inson faoliyatining har bir sohasi boshqa barcha kishilar bilan chambarchas bog'liq bo'lib , atrof-muhitga doimiy ta'sir ko'rsatadi.”<sup>1</sup>

Bundan tashqari D.Bell postindustrial jamiyatda axborot asosiy resursga aylanishi , o'rta ma'lumotli kishilar asosiy ishchilar guruhini tashkil etishi hamda muhandis va olimlar jamiyatning eng ilg'or tabaqasi bo'lishi haqidagi qarashlarini ham keltiradi.

“Д.Белл пишет “Понятие “постиндустриальное” противопоставляется понятиям “доиндустриальное” и “индустриальное” . Доиндустриальный сектор является ,в основном, добывающим,он базируется на сельском хозяйстве, добыче полезных ископаемых,рыболовстве, заготовке леса и других ресурсов,вплоть до природного газа или нефти . Индустриальный сектор носит прежде всего производящий характер , он использует энергию и машинную технологию для изготовления товаров. Постиндустриальный является обрабатывающим , и здес обмен информацией и знаниями происходит в основном при помощи телекоммуникации и компьютеров “.<sup>2</sup>

G.Kan va E. Viner “2000”<sup>3</sup> yil kitobida “ postindustrial jamiyat” tushunchasi markaziy motiv bo'lsada , lekin unga asosan iqtisodiy nuqtayi-nazardan yondashilgan . Ularning taqqoqlash jadvalida bu jamiyat ommaviy iste'mol jamiyatiga o'zgarayotganini ko'rish mumkin . Ular mehnat va ishlab chiqarish o'z ma'nosini yo'qotayotgan o'ziga to'q jamiyatni tasvirlagan . Ularning fikricha o'zgarishlar tezlanishi “ma'naviy shokka” olib keladi. G. Kan va E. Viner o'zlarining “postiqtisodiy” jamiyatida ne'matlarning yetishmovchiligini yo'q qilgan holda , faqatgina ularga egalik qilish muammosini ko'targanlar . Biroq “postiqtisodiy” konsepsiya mantiqiy ma'no kasb etmaydi , chunki o'zida tanqislik mavjud bo'lmagan

---

<sup>1</sup> Белл.Д. Грядущее постиндустриальное общество . С 33 , М: “Academia” 1999 г.

<sup>2</sup> Белл Д. . Грядущее постиндустриальное общество .С 31.М “Academia” 1999 г.

<sup>3</sup> Белл Д. . Грядущее постиндустриальное общество . С 50. М” Academia” г.

va resurslar cheklanmagan holatni namoyon etadi.( Vaholanki, iqtisod yetishmovchiliklarni boshqarishdan iboratdir.)

### **Ijtimoiy o'zgarishlarning umumiy jadvali.**<sup>1</sup>

|                           | <b>Industriyagacha bo'lgan jamiyat</b>                                            | <b>Industrial jamiyat</b>                                                       | <b>Postindustrial jamiyat</b>                                                                                                                                                         |
|---------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| Hududlar                  | Osiyo,<br>Afrika,<br>Lotin Amerikasi                                              | G'arbiy Yevropa,<br>SSSR,<br>Yaponiya                                           | AQSH                                                                                                                                                                                  |
| Iqtisodiy soha asosi      | Birinchi:<br>Qo'shimcha sohalar: qishloq xo'jaligi, Tog'-kon ishlari, Baliqchilik | Ikkinchi:<br>Ishlab chiqarish sanoati: manufaktura, qayta ishlash               | Uchinchi : transport, kommunal xo'jalik.<br>To'rtinchi: savdo , moliya, sug'urta ko'chmas mulk<br>Beshinchi: sog'liqni saqlash, ta'lim, ilmiy tadqiqot, davlat boshqaruvi , dam olish |
| Asosiy kasblar            | Dehqon, konchi, baliqchi, qora ishchi.                                            | Yollanma ishchi, muhandis                                                       | Malakali ishchilar va texnika sohasi ishchilari, olimlar                                                                                                                              |
| Texnologiya               | Xomashyo ishlab chiqarish                                                         | Energetika                                                                      | Axborotlashgan                                                                                                                                                                        |
| Tabiat va jamiyat aloqasi | Tabiat bilan uzviy bog'liqlik                                                     | Tabiat bilan aloqani o'zgartirish                                               | Odamlar o'rtasidagi munosabat                                                                                                                                                         |
| Metodologiya              | Hayotiy tajriba                                                                   | Empirizm, Ilmiy tajriba                                                         | Mavhum nazariyalar: Modellar, analiz usuli                                                                                                                                            |
| Prinsiplar bazasi         | An'anaviylik: yer va resurslarning cheklanganligi.                                | Iqtisodiy o'sish: Investitsiyalar ustidan davlat va xususiy sektorning nazorati | Nazariy bilimlarning ahamiyati va ularni kodlash .                                                                                                                                    |

D.Bell postindustrial jamiyatning quyidagi yangi xususiyatlarini keltirib o'tadi:

<sup>1</sup> Белл Д.Грядущее постиндустриальное общество. С 158 , М: "Academia" , 1999 г.

1)Nazariy bilimlarning markaziy o'rne . Har bir jamiyat doimo bilimga tayangan , ammo bugungi kunda nazariy tadqiqotlar va materialshunoslik natijalarini tizimlashtirish texnologik yangiliklarning asosi bo'lib qolmoqda. Yangi bilimlar ko'pincha kompyuterlar, elektron qurilmalar, optik uskunalar, polimerlar ishlab chiqarishda sezilarli bo'lmoqda.

2)Yangi intellektual texnologiyalarni yaratish. Kompyuterning chiziqli dasturlari ,Markov zanjirlari kabi yangi matematik va iqtisodiy usullar shular sirasiga kiradi. Ular iqtisodiy, texnik va hatto ijtimoiy muammolar bo'yicha yanada samarali va "oqilona" yechimlar topish nazariyalarining texnologik asosi bo'lib xizmat qiladi.

3)Axborot tashuvchilar sinfining o'sishi. Jamiyatning eng tez rivojlanadigan guruhi texnik mutaxassislar va malakali ishchilar sinfidir. AQSHda ushbu guruh 1975-yilda menejerlar bila birgalikda ishchilarning 25%ini tashkil etdi -8 million kishi. 2000-yilga kelib texnik mutaxassislar va malakali ishchilar eng ko'p ijtimoiy guruh bo'ladi.

4)Tovar ishlab chiqarishdan xizmatlar ishlab chiqarishga o'tish . Hozirda AQSHda har 100 kishidan taxminan 65 tasi xizmat ko'rsatish sohasida ishlaydi. Har qanday jamiyatda muhim xizmat ko'rsatish tarmoqlari mavjud . Industriyagacha bo'lgan davrda u asosan uyda shaxsiy xizmatlarni taqdim etishdan iborat edi. Industrial jamiyatda xizmat ko'rsatish sektori asosan transport va moliyalashni o'z ichiga oladi . Postindustrial jamiyatda xizmatlarning yangi turlari birinchi navbatda ijtimoiy sohada (asosan sog'liqni saqlash , ta'lim va ijtimoiy xizmatlarda), shuningdek texnik mutaxassislarning xizmatlari( kompyuter ishi va tizim tahlillari) ko'rinishida paydo bo'ladi . Ushbu xizmatlarning rivojlanishi Iqtisodiy o'sishga yo'l ochib , doimiy inflatsiya bo'lishiga to'sqinlik qilmoqda.

5) Mehnat tabiatining o'zgarishi. Industriyagacha bo'lgan jamiyatda kichik odamlar guruhi birgalikda yashab , oziq-ovqat topish maqsadida yerda, o'rmonda qattiq mehnat qilar hamda tashqi muhit bilan to'la bog'langan edi. Industrial jamiyatda mehnat bu mahsulotni ishlab chiqarish jarayonida odamlarning mashinalarga qo'shilishiga aylangan , o'zgaruvchan tabiatli shaxsning o'zaro ta'siridir. Ammo postindustrial dunyoda mehnat asosan odamlar orasida (shifokor va bemor , o'qituvchi va talaba , tadqiqot guruhi a'zolari , ofis yoki xizmat guruhi xodimlari o'rtasida) o'zaro ta'sirlardir. Shu tarzda tabiat , sun'iy ravishda yaratilgan narsalar mehnat va kundalik amaliyot jarayonidan chiqarib tashlanadi va faqat bir-birlari bilan muloqot qilishni o'rganadigan odamlar qoladi. Insoniyat jamiyatining tarixida bu mutlaqo yangi ,noyob holat.

6) Ayollarning o'ri. Industrial jamiyatda asosan erkaklar (ayniqsa fabrikada) ishladilar. Postindustrial jamiyat ayollar uchun (masalan xizmatlar va gumanitar sohalarda) bandlik imkoniyatlarini kengaytiradi.

7) Ilm yetuk darajaga erishadi. XVII asrda paydo bo'lgan ilmiy jamoa noyob ijtimoiy muassasadir. Chunki u haqiqatni qidirishda doimo inqilobiy yo'lda yurdi. Bu davrda ilmning maqsadi bilimlarni qo'lga kiritishda emas edi. Yaqin vaqtgacha ilmiy jamoatchilik tadqiqot jarayonlarining rasmiylashtirilishi, ilmiy tadqiqotlarning davlat tomonidan qo'yilgan maqsadlarga bo'ysunishi, muayyan ta'sirga qarab tadqiqot natijalarini baholash kabi hodisalar bilan shug'ullanishga majbur bo'lmadi. Hozirgi kunda esa fan va texnologiyalar orasidagi munosabat mustahkamlanib bormoqda. Kelajakda erkin ilmiy tadqiqotlar va bilimlarning mavjudligi uchun yangi ilmiy institutlarning xarakteri juda muhimdir.

8) Siyosiy birliklarning holati. Ijtimoiy tadqiqotlar mavzusi odatda sinf va qatlamlar, ustunlik va bo'ysunish munosabatlariga asoslanadi. Gorizontal yoki vertikal joylashadigan ijtimoiy birliklarning vujudga kelishi postindustrial jamiyatda siyosiy aloqalarning muhim qismlari bo'lishi mumkin.

9) Meriokratiya. Bu o'z navbatida postindustrial jamiyatda insonning mavqeyi meros yoki mulk huquqi bilan emas, ta'lim va malakalari bilan belgilanishiga asoslanadi.

10) Axborotning iqtisodiy nazariyasi. Axborotni keng tarqatish va undan foydalanishni ta'minlash maqbul ijtimoiy investitsiyalar o'rtasida hamkorlik strategiyasini ishlab chiqishni talab etadi.

Z. Bjezinskiy "texnotron jamiyat" neologizmini kelajak jamiyatning aniq ta'rifi deb hisoblaydi. U bu jamiyatning ma'naviy, psixologik, ijtimoiy va iqtisodiy xossalarini texnologiya, elektronika shuningdek, kompyuter va kommunikatsiya sohalari ta'sirida shakllantiradi. Lekin uning formulasida ikkita yetishmovchilik mavjud. "Во-первых, неологизм З.Бжезинского перемещает фокус изменений с теоретического знания на практическое применение технологии, хотя в своем изложении он ссылается на многие разновидности знания, абстрактного и прикладного – от молекулярной биологии до экономики, которые имеют важнейшее значение в новом обществе. Во-вторых, идея "формирования" природы или доминирующая роль "технетронных" факторов, предполагает технологический детерминизм, который опровергается подчинением экономики политической системе." <sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. С 50, М: "Academia" 1999 г.

Yana bir amerikalik sotsiolog A.Toffler o'zining "Uchinchi to'lqin" (1980) asarida birinchi to'lqin sifatida qishloq xo'jaligi sivilizatsiyasini, ikkinchi to'lqin sifatida industrial sivilizatsiyani ko'rsatadi. XX asr oxiridan boshlangan uchinchi to'lqinning nomini olimlar turlicha nom bilan atashmoqda: kosmik yoki elektron era, texnotron jamiyat. Toffler informatsion jamiyat atamasini qo'llamagan bo'lsada, uning asari chop etilgach ushbu so'z mashhur bo'lib ketdi.

Amerikalik tadqiqotchi J.Nesbitt esa o'z asalaridan birida postindustrial jamiyatni informatsion jamiyat deb atadi.<sup>1</sup>

"Axborotlashgan jamiyat" tushunchasi ilk marotaba 1966-yilda Yaponiyada ilmiy-texnik va iqtisodiy yo'nalishlarda ilmiy tadqiqot ishlarini yuritgan bir guruh olimlarning ilmiy ma'ruzalarida qo'llanilgan. Ma'ruzada axborotlashgan jamiyat o'zida yuqori sifatli axborotni mujassam etuvchi, uni saqlash, tarqatish, va foydalanish uchun zarur shart-sharoitni yaratgan jamiyat sifatida aks etgan.

Axborotlashgan jamiyat mohiyatini o'zida aks ettiruvchi uchta asosiy ilmiy-nazariy yondashuv mavjud bo'lib, ularning birinchisini amerikalik olimlar F.Maxlup, M.Porat, D.Bellarning ilmiy yondashuvlarini o'zida aks ettiradi. Ularning fikricha axborotlashgan jamiyat mavjudligini asoslovchi mezon – bu axborotlashgan (nomoddiy) sektorning YAIMdagi ulushidir. Ikkinchi ilmiy yondashuv "axborotlashgan portlash" nazariyasiga asoslanadi. Bu nazariyaga muvofiq jamiyat qabul qila oladigan axborotning miqdoran oshishi iqtisodiyot taraqqiyotining sifat ko'rsatkichlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi va o'z-o'zidan axborotlashgan jamiyatni shakllantiradi. Bunday konsepsiya yapon olimlari T.Umesao, Yu.Xayoshi, Yu.Itolarning tadqiqot ishlarida yoritilgan. Uchinchi yondashuvga ko'ra axborotlashgan jamiyatning asosiy xususiyatlaridan biri bu-AKTning barcha sohalarda keng tarqalishidir. Bunday nazariya yevropalik iqtisodchilar E.S.Daff, S.Nor va Minkalarga tegishlidir.<sup>2</sup>

D.Bell, O.Tofflerlar konsepsiyasiga muvofiq axborotlashgan jamiyat –bu postindustrial jamiyatning bir ko'rinishidir. Jamiyat taraqqiyotining barcha bosqichlarini hisobga olib, ushbu konsepsiya tarafdorlari axborotlashgan jamiyatni, iqtisodiy taraqqiyot bosqichlarida asosiy fenomen sektorlar hisoblangan: qishloq xo'jaligi, sanoat va xizmat tarmoqlaridan keyingi bosqichda shakllangan axborotlashgan tarmoqning vujudga kelishi bilan bog'laydilar. Ularning fikricha sanoatlashgan jamiyatning asosi – kapital va mehnat hisoblansa, axborotlashgan jamiyat negizida axborot va bilimlar yotadi.

---

<sup>1</sup> Qodirova L.B "Jahon sivilizatsiyalari tarixi" o'quv-uslubiy qo'llanma. 10-bet, Guliston, 2015.

<sup>2</sup> Otaqo'ziyeva S. "Axborotlashgan jamiyat" shakllanishining ilmiy va nazariy asoslari. Infocom.uz.

Professor U. Martin axborotlashgan jamiyatni G'arb mamlakatlarida yuzaga kelgan rivojlangan postindustrial jamiyat sifatida izohlaydi. Uning fikricha axborotlashgan jamiyat shunday jamiyatki, aholi turmush darajasi , mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish istiqbollari ushbu jamiyatda axborotning muhimlik va undan keng foydalanish darajasiga bog'liq. Bunday jamiyatda mehnat va dam olish shakllari , ta'lim , sog'liqni saqlash va boshqa muhim tarmoqlar axborot va ilm sohasida erishilgan yutuqlarga bog'liq bo'ladi.

Другая группа авторов , таких, как К.Кенистон и П.Гудмен , использовала термин “ постиндустриальное общество”, чтобы обозначить серьезную подвижку ценностей значительной массы молодежи , которая , как пишет К.Кенистон, , стремится к “ поиску мира , расположенного по ту сторону материализма , к отказу от карьеризма и страсти жательства” . П.Гудмен полагает, что наблюдается поворот в сторону “ экономики личного самообеспечения” , независимой от эксцессов машинной цивилизации. Остается лишь убедиться , существуют ли реальные основания для подобных импульсов.<sup>1</sup>

1960-yilda nemis siyosatchisi va olimi Frits Baade “2000-yil tomon musobaqa” nomli kitobida XX asr oxirida insoniyatning gullab-yashnasini aks ettiradigan manzarasini chizib berdi. Uning fikriga ko'ra 2009-yilda dunyo ajoyib mo'jizakor bo'lishi mumkin. Ochlikni yengish mumkin. Barcha odamlar nafaqat yetarli miqdorda guruch yoki bug'doyni shuningdek hammaga yetarli miqdorda sut , go'sht, baliq oladilar , qaysiki ular sog'liq va ish obiliyatini saqlashi zarur. Qashshoqlikni ham yengish mumkin . Yerdagi har bir mehnatga qobiliyatli odamda yetarlicha oziq-ovqat bo'lganda u to'la kuchda ishlashi mumkin. Osiyo xalqlarida ishlab chiqarish zaruriy mehnat quroli bilan ta'minlansa , hozirgi yevropalik, shimoliy amerikalik yoki sovet ishchilari erishgan darajaga yetishi mumkin. Yuqori ish haqi ish vaqtini keskin qisqartirish imkoniyatini beradi. Mehnat ta'tilidan foydalanish uchun imkoniyatlar haiqatdan fantastik bo'ladi. Havo sayohatlari o'sha vaqtda hamma uchun deyarli tekin bo'ladi.

Olimlar, futurologlar , siyosatchilar ming yilliklar chegarasiga katta umidlar bilan yondashdilar. Ular XXI asrda yalpi gullab-yashnash , asrlardan beri orzu qilingan g'oyalarni amalga oshirishni ko'rdilar .Shu bilan birga yer sivilizatsiyasini halokat tomon jadal olib borayotgan ulkan xavflardan qat'iy ogohlantirish ham yangradi. Yangi mingyillikka kelib , o'zi va yer yuzidagi boshqa barcha tirik mavjudotlarni yadro urushi bilan yo'q qila oladigan yetarli texnik imkoniyatlarga ega bo'ldi.

---

<sup>1</sup> Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. С 51, М: “Academia” 1999 г.



## Postindustrial jamiyatning tuzilishi va muammolari.<sup>1</sup>

|                        |                                                             |
|------------------------|-------------------------------------------------------------|
| Asosiy prinsiplar :    | Nazariy bilimlarning markaziy roli va ularni kodlash        |
| Asosiy institutlar :   | Universitet<br>Akademiyalar<br>Ilmiy- tadqiqot institutlari |
| Iqtisodiy baza asosi : | Fan, texnologiya                                            |
| Asosiy resurs :        | Inson kapitali                                              |
| Siyosiy muammo:        | Ilmiy siyosatning paydo bo'lishi                            |
| Ijtimoiy muammo:       | Jamiyat qatlamlari orasidagi munosabat                      |
| Kasblarni turlash :    | Qobiliyat , ko'nikma, malakaga asosan                       |
| Nazariy muammo:        | “ Yangi sinf”ning paydo bo'lishi                            |
| Ijtimoiy harakatlar:   | Byurokrtiyaga qarshilik<br>Ommaviy madaniyat                |

XX asrning ikkinchi yarmidagi ilmiy texnik inqilob so'nggi yuz yil davomida ilm-fan rivojining qonuniy natijasi bo'ldi. Bu inqilobning asosiy belgilari tabiiy va sintetik materiallardan mahsulotlarni ommaviy ishlab chiqarish , mashinalardan keng foydalanish , ishlab chiqarishning konveyerli liniyalarini, zavod-avtomatlarni va sanoat robotlarini yaratish bo'ldi. ITI jahonning ilg'or mamlakatlarini sivilizatsiyaning industrial bosqichidan postindustrial davriga olib chiqdi.

Axborot va yangi texnologiyalarning jadal rivojlanishi , XX asrning so'nggi 30 yilida yuz bergan yangi texnologik inqilob , umumiy kompyuterlashtirish va jamiyatning axborotlashuvi , ishlab chiqarishning intellektuallasuvi kabi jarayonlar rivojlangan mamlakatlarda jamiyatning mutlaqo yangi holatini keltirib chiqardi . Buni olimlar “axborot jamiyati” deb atamoqdalar . Olimlarning fikricha “axborot jamiyati” industrial jamiyatdan keyin keladigan , jamiyatning ancha yuqori bosqichidir.

---

<sup>1</sup> Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество . С 160 ,М: “Academia” 1999 г

“Hozir industrial rivojlangan mamlakatlarda intellektual mehnat bilan band bo’lgan aholi soni butun ishchi kuchining yarmini tashkil etmoqda. AQSH va Yaponiyada bu ko’rsatkich yanada yuqori. Afrikada aholining 2/3 qismi qishloq xo’jaligi sohasida band bo’lsa AQSHda bu ko’rsatkich 3% dan oshmaydi. AQSHda axborot texnologiyalari sohasida 80 % aholi mehnat qilmoqda.”<sup>1</sup>

Demak, postindustrial sivilizatsiya birdaniga vujudga kelmadi, bu jamiyat eski jamiyatning bag’rida asta-sekin paydo bo’ladi. Bu jarayon bir necha o’nyilliklar davom etadi. Bu jamiyatning boshlanish bosqichlari o’ziga xos xususiyatlarga ega bo’ladi. “Postindustrial sivilizatsiya” tushunchasiga olimlarning fikrlari turlicha bo’lsada , oxirida yakdil xulosaga kelindi . Ya’ni postindustrial jamiyat bu ilmiy-texnika inqilobi natijasida vujudga kelgan , fan va texnologiyaning yutuqlari asosida jadal rivojlanib boradigan axborotlashgan jamiyatdir.

---

<sup>1</sup> Ergashev Sh , Xodjayev B, Abdullayev J . Jahon tarixi (1991-2017-yillar ) 11-sinf o’quvchilari uchun darslik. 135, T: “TURON-IQBOL” 2018.

## 1.2. Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davri.

Insoniyat XX asrning so'nggi choragida postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davriga kirdi. Yuqori uzoq muddatli sikllarning almashinuv jarayoni boshlandi. O'tish davrida texnologiyalar , iqtisodiyot , ijtimoiy-siyosiy tuzum o'zgaradi. Jamiyatning barcha sohalarida bir-birini kuchaytiradigan tushkunliklar vujudga keladi. Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish bosqichlarini quyidagi jadvalda ko'ramiz:

Postindustrial sivilizatsiyalar almashinuvining ritmi

| Jahon sivilizatsiyalari nomi | Variant | Bosqichlarning xronologik doiralari: yillar uzoqligi |                  |                 |                 | Sivilizatsiyalar uzoqligi yillar; jami yil |
|------------------------------|---------|------------------------------------------------------|------------------|-----------------|-----------------|--------------------------------------------|
| Birinci postindustrial       | I*      | 1973-2020<br>48                                      | 2021-2060<br>40  | 2061-2100<br>40 | 2101-2130<br>30 | 1973-2130<br>158                           |
|                              | II*     | 1973-2025<br>53                                      | 2026-2070<br>45  | 2071-2115<br>45 | 2116-2155<br>40 | 1973-2055<br>183                           |
| Ikkinchi postindustrial      | I*      | 2131-2160<br>30                                      | 2161-2185<br>25  | 2185-2215<br>30 | 2216-2240<br>25 | 2131-2240<br>110                           |
|                              | II*     | 2156-2190<br>35                                      | 2191-2220<br>30  | 2221-2255<br>35 | 2256-2285<br>30 | 2156-2285<br>130                           |
| Uchinchi postindustrial      | I*      | 2241-2260<br>20                                      | 2261-2280<br>20  | 2281-2300<br>20 | 2301-2315<br>15 | 2241-2315<br>75                            |
|                              | II*     | 2286-2310<br>25                                      | 2311-2335<br>25  | 2336-2360<br>25 | 2361-2380<br>20 | 2286-2380<br>25                            |
| Uchinchi tarixiy supersikl   | I*      | 1973-2060<br>88                                      | 2061-2160<br>100 | 2161-2240<br>80 | 2241-2315<br>25 | 1973-2315<br>343                           |
|                              | II*     | 1973-2315<br>343                                     | 2071-2190<br>120 | 2191-2285<br>95 | 2286-2380<br>95 | 1973-2380<br>4100                          |

I\* tarixiy jarayonning jadallashuvi 1,5 bo'lganda

## II\* koeffisienti 1,4 bo'lganda<sup>1</sup>

Albatta bu hisoblar shartli . Juda ko'p omillar tarixiy progressga ta'sir qiladi.

Birinchi o'tish davri taxminan yarim asr XX asr so'nggi choragi va keyingi asrning yigirma yilini qamrab oladi. Bu insoniyat tarixida keying mingyillikdagi eng og'ir davr bo'lib , umumjahon tushkunligi , postindustrial sivilizatsiyaning tug'ilishini anglatadi. Yangi sivilizatsiya endigina vujudga kelib , hali insoniyat taqdiriga ma'lum bir ta'sir o'tkaza olmaydi. Shu sababli bu davrda oldindan kutilmagan portlashlar va yo'qotishlar bilan tushkunliklar ( Sharqiy Yevropada sotsialistik tuzumning halokati aniq bo'lishi XX asr 80-yillari so'ngida , 2008-yildagi jahon moliyaviy inqirozi ) yuz berdi . Tug'ilayotgan jamiyat hali ham eski dunyo bilan bog'langan , o'zida uning asosiy qarama-qarshiliklarini olib boradi . Yemirilayotgan eski sivilizatsiyaning o'layotgan unsurlari bilan birga yashaydi.

Dunyo mamlakatlari o'rtasidagi notekis taraqqiyot saqlanib qoladi. Notekis taraqqiyot keltirib chiqargan muammolarni yechishga urinishlar , mamlakatlarning ichki va tashqi siyosatidagi muammolar tarixda ilgari ko'rilmagan ijtimoiy- siyosiy vaziyatlarni vujudga keltiradi. Ayrim mamlakatlar ro'y bergan tushkunliklarni boshqa davlatlar hisobidan hal qilishga urinadilar . buning yaqqol misoli , 2008-yildagi jahon moliyaviy inqirozi Shimoliy Amerika va Yevropadagi rivojlangan mamlakatlarda muammolarni vujudga keltirdi. Bu muammolarni yechish uchun AQSH va G'arbiy Yevropa davlatlari arab dunyosidagi siyosiy vaziyatlarni keskinlashtirish , arab inqirozlarini ( Misr, Iroq , Yaman, Liviya, Suriyada ) amalga oshirishga kirishdi . Neft-yoqilg'i zaxiralariga boy bo'lgan arab dunyosining g'arb banklarida saqlanayotgan oltin valyuta zaxiralari moliyaviy tushkunlikdan chiqish uchun g'arb davlatlari iqtisodiyotiga zarur edi.

Arab dunyosida internet orqali g'arb o'ziga foydali "inqiloblarni" amalga oshirishga kirishdi va bu yerdagi siyosiy tizimlarni o'z foydasiga o'zgartirishni boshladi. Bir tomonda AQSH- Yevropa ittifoqi hamda Rossiya o'rtasida o'z ta'sir doiralarini kengaytirish uchun tizimli raqobat kuchaydi va uzluksiz davom etdi . Bu yo'nalishda olib borilayotgan siyosat ayrim mamlakatlarning harbiy xarajatlarini keskin o'sishiga olib keldi . Jumladan Rossiya va AQSH 2020-yilgacha o'z harbiy xarajatlarini astronomik raqamlarda oshirishni rejalashtirdilar. Bu o'z navbatida xalqaro vaziyatni keskinlashtiradi va urush xavfini kuchaytiradi . XXI asr boshlaridan yetakchi davlatlar o'rtasida keskin raqobatni kuchayishi oqibatida yangi lokal urush o'choqlari kelib chiqadi. Yaqin Sharqda Falastin –

---

<sup>1</sup> Rajabov R . " Jahon sivilizatsiyalari tarixi" 227- bet, 7- jadval, Toshkent " MASHHUR- PRESS ", 2016.

Isroil mojarosi, Suriya, Yugoslaviya, Kavkazortida tog'li Qorabog' masalasida Ozarbayjon-Armaniston mojarosi, Checheniston, Abxaziya, Ukraina va Afg'onistondagi lokal urushlar bu mamlakatlarning taraqqiyoti va hududiy tinchligiga jiddiy xavf tug'dirib, uzoq yillardan buyon bu hududlarda beqarorlikka olib kelmoqda. Bu lokal urushlarga o'nlab katta-kichik mamlakatlar aralashib qoldi. Rivojlangan mamlakatlar uchun bu beqaror zonalar o'z manfaatlarini himoya qilish maydoniga aylanib qoldi.

Hududlarda separatizm kayfiyati kuchayib ketdi. Dunyoning 1/6 qismini egallagan SSSR davlati parchanib ketdi. Yugoslaviya Federatsiyasi barbod bo'ldi. Chexoslovakiya ikki davlatga ajraldi. Kanadada fransuzlar ko'pchilikni tashkil qilgan Kvebek provinsiyasi mustaqillikni talab qilib chiqdi. Etnik muammolarni ko'targan terrorchilik tashkilotlari jonlandi.

Diniy ekstremizm XX asrning 80-yillaridan xalqaro xavfsizlikka jiddiy xavf tug'dira boshladi. AQSH dagi 2001-yil sentabr portlashlari butun dunyoda tinchlikning mo'rtligi va terrorizmning naqadar xavfli ekanligini yana bir bor ko'rsatdi. Jahon miqyosida bu xavfga qarshi kurash boshlandi.

“XX asr oxiriga kelib jahon jamoatchiligining diniy ekstremizm va fundamentalizm kabi keskin hodisalar munosabati bilan bezovtalanayotgani ba'zan esa hatto xavfsirayotgani ham ko'zga tashlanmoqda”.<sup>1</sup>

Hududiy siyosiy bloklar o'rtasida raqobat kuchayib, bu o'z navbatida qurollanish poygasini avj oldirdi. Ko'p hollarda bu raqobat kichik davlatlarga salbiy ta'sir qiladi. Davlatlar o'rtasidagi import-eksport hajmi qisqaradi. Misol uchun Rossiyaning Ukraina bo'yicha g'arb dunyosi bilan 2014-yilda boshlangan qarama-qarshi turishi natijasida 2014-yilda Rossiya 140 milliard dollar miqdorida iqtisodiy zarar ko'rdi. Yetakchi davlatlar o'zlariga bo'ysunishni istamagan kichik davlatlarga nisbatan bu davlatlarning ichki ishlariga aralashib, ularning iqtisodiy-siyosiy barqaror rivojlanishini buzish uchun mamlakat ichida turli etnik-diniy ixtiloflar keltirib chiqardilar.

“Mintaqaviy nizolar ko'pincha terrorizm, zo'ravonlik, narkobiznes va qurol-yarog' bilan qonunsiz savdo qilish, inson huquqlarini ommaviy suratda poymol etish kabi xavfli tahdidlarning doimiy manbayiga aylanib bormoqda. Bunday hodisalar davlat chegaralarini tan olmaydi.”<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Karimov I.A “O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari”. 34-bet, T: “O'zbekiston” 1997.

<sup>2</sup> Karimov I.A “O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari”. 13-bet, T: “O'zbekiston” 1997.

Industrial jamiyat davrida mavjud bo'lmagan erkinlikning uyg'onishi yangi davrda jamiyat hayoti va taraqqiyotini o'zgartiradi. Bu o'zgarishlarning mohiyati nimada?

Birinchidan , real an'ana sifatida noosfera ya'ni tafakkur sohasining shakllanishi. Mamlakatlar o'rtasida iqtisodiy, texnologik, ekologik, ijtimoiy-siyosiy aloqalar murakkablashdi. O'zgarishlar ritmi zamonaviy ilmiy bilimlarsiz har qanday sohada samarali faoliyat ko'rsatish mumkin emasligini ko'rsatdi. Misol uchun zamonaviy Yaponiya iqtisodiyotining asosini uchta soha – mikrotexnika, biotexnologiya, va informatika tashkil etadi .

Inson bu soha yutuqlaridan nafaqat ishlab chiqarish sohasida , balki kundalik hayotda ham foydalanadi. Jumladan uning oziq-ovqati, dori-darmoni biotexnologik jarayonlarni qo'llash bilan bevosita aloqador. Deyarli hammaning uyi mikroto'lqinli pech , suyuq plazmali rangli televizor, kompyuter va fakslar bilan jihozlangan. Odam avtomobilning eng so'nggi elektron tizimli modellaridan foydalanadi. Tashqi muhit bilan munosabatda eng yangi texnologiyalarni qo'llash asosida tabiatga yetkaziladigan zararlarni keskin kamaytirishga erishildi.

Ikkinchidan , fanning hal qiluvchi ahamiyati yangidan o'smoqda. Yangilangan fan postindustrial sivilizatsiyaning yo'lboshisi va asosi sifatida xizmat qilishi lozim. Nafaqat ishlab chiqarish balki jamiyatning butun hayoti unga asoslanadi . Fanga yo'naltirilgan ishlab chiqarishda inson ishlab chiqarish jarayonining ijodkoriga aylanadi.

Uchinchidan , madaniyat ustuvor ahamiyat kasb etadi .Rivojlangan mamlakatlar aholisining turli qatlamlari oziq-ovqat, kiyim-kechak, qulay uy-joy, maishiy elektron va axborot texnikasi (audio, video, kompyuter)ga bo'lgan ehtiyojlarini nisbatan yuqori darajada qondirib , san'atning turli sohalarini egallash yoki undan bahrmand bo'lishga intiladilar. Zamonaviy axborot texnologiyasining yutuqlari oliy madaniyatga ommaviy ravishda qiziqishni kuchaytiradi. Hozirgi kunda dunyoning eng mashhur muzeylari Luvr, Ermitaj, Britaniya muzeyi eksponatlarini ko'rish yoki taniqli bastakorlarning mumtoz asarlarini tinglash uydan chiqish shart emas. Televizor, videopleyer, dvd, kompyuter yoki internet tarmog'iga ulanish kifoya. Hozirgi kunda 3d ,5d ,7d formatidagi qisqa metrajli kinolar odat tusiga kirmoqda. Zamonaviy axborot texnologiyalari , internet tarmog'i mamlakatlar turmush tarzida ijobiy ta'sir qilish bilan birga , bu yerdagi asrlar davomida shakllangan an'naviy madaniy qadriyatlarning yo'qolishiga sabab bo'lmoqda.

To'rtinchidan , ta'limning mazmuni , shakllari va usullari tubdan o'zgaradi. U shaxslarning o'rta miyonali bo'lishiga qaratilmaydi. Aksincha, ijodiy fikrlashga

qobiliyatli bo'lgan, har tomonlama mukammal rivojlangan, hayot doimiy ravishda tug'diradigan boshqotirmalarni yechishga qodir bo'lgan, tez o'zgaradigan mehnat sharoitlariga adabtatsiya qiladigan shaxslarni shakllantirishga yo'naltirilgan.

Ta'lim uzluksiz bo'ladi. Har bir odamning bilim va ko'nikmalarini yangilaydigan, to'ldiradigan, hayotning barcha bosqichlarini qamrab oladigan bo'ladi. Ta'limning axborotlashuvi, mantiqiy va obrazli tafakkur qilishning birlashuvi, masofaviy ta'lim, multimedia vositalarining tarqalishi bilimlarni samarali o'zlashtirishni ko'p marta oshiradi, ta'lim olayotgan odamni faollashtiradi. Ta'lim mazmunining o'zi ham o'zgaradi. Tor kasbiy tayyorlash o'rnini gumanitar fanlarning birinchiligi, keng politexnik ta'lim egallaydi. Natijada, postindustrial jamiyatga mos ta'lim tizimi vujudga keladi. U milliy ko'rinish mahalliy an'analar bo'yicha xilma-xil, lekin umumiy tub belgilarga ega. Yuqorida ko'rsatilgan an'analar dunyoning ko'pchilik mamlakatlari, jumladan AQSH, Germaniya, Yaponiya ta'lim tizimlarida mavjud.

Yaponiya ta'lim tizimi 1949-yilda qabul qilingan 6+3+3+2/4 shaklidan ya'ni 6 yillik boshlang'ich ta'lim, 3 yillik o'rta ta'lim va yana 3 yillik maxsus malakani beruvchi ta'lim bosqichidan iborat bo'lgan. 1962-yildan texnik kasb-hunar kollejlari uchun yagona 5 yillik shaklga o'tilib, quyi o'rta maktab uchun ta'lim davri muddati oshdi. 1964-yilda kollej dasturlari 2 yoki 3 yillik dasturlarga almashtirila boshlandi. Texnologik kollejlarda oliy professional ta'lim sifatida 1990-yilgacha qabul qilingan. U nemis ta'lim tizimidagi fakultet va AQSH ta'lim tizimidagi oliy o'quv yurtlarigacha bo'lgan kengaytirilgan umumiy ta'lim ko'rishiga keldi. 1980-yilga kelib Yaponiyada ta'lim tizimining xalqaro jihatlari rivojlandi. Hukumat jamiyat ravnaqi uchun barcha sohalarni rivojlantirish bo'yicha islohotlar amalga oshirishni belgiladi va maxsus kengash tuzdi. Islohotlar bo'yicha maxsus kengashning 1984-yil 21-avgustdagi yo'riqnomasi yapon ta'lim tizimi muammolari va kelajak rejalari borasidagi uzoq yillik xavotirlariga mantiqiy yakun bo'ldi. Bunday fikrga Yaponiya bosh vaziri Yasuxiro Nakasonening bergan quyidagi mulohazasi tayanch bo'lgan: "Zarur islohotlarni amalga oshirishdagi asosiy strategiyalarni ko'zda tutganda shunday ta'limni yaratish zarurki, bu ta'lim davlatimizning ijimoiy o'zgarishlari va madaniy voqeliklariga mos bo'lishi zarur. Agarda millatimiz hayotiy g'ayrat va ijodga to'la bo'lgan XXI asrni yangi jamiyatini quradigan bo'lsa, u holda bu biz olib bormoqchi bo'lgan islohotlar dizaynida muhim asos bo'lishi zarur". Islohotlar bo'yicha barcha ta'lim muassasalarida barcha imtihon va test sinovlari ingliz tilida yapon tili bilan bir xil darajada amalga oshirildi.

“Bugungi kunda Yaponiya ta’lim tizimining boshqaruv strukturasi barcha ta’lim tizimlari muassasalari faoliyati uchun yagona Ta’lim, madaniyat, sport, fan va texnologiyalar vazirligi (MEXT) orqali boshqariladi.”<sup>1</sup>

Mutaxassislar yapon ta’lim tizimining natijasini mamlakatning yuqori malakali kadrlar tayyorlayotganligi va fan-texnika yutuqlarining shiddat bilan amaliyotga tatbiq etilayotganligi bilan izohlaydilar. Bugungi kunda Yaponiyada erishilayotgan yuqori ko’rsatkichlar sababini mutaxassislar quyidagi xususiyatlarda deb ko’rsatmoqda:

- yapon ta’lim tizimida xususiy sektor hajmining ortishi xususiyati, boshqa sohalardagi kabi raqobat muhitining rivojlanganligi;

- xalqaro xususiyatlarning mavjudligi , barcha ta’lim muassasalarida imtihon va test sinovlari ingliz tilida yapon tili bilan bir xil darajada amalga oshirilishi va taraqqiy etgan Yevropa davlatlari tajribalari til orqali yanada tezroq o’zlashtirilayotganligi;

- ilmiy- tadqiqot tashkilotlari bevosita ta’lim tizimlarida faoliyat olib borib , ta’lim muassasalari faoliyati natijalariga ularning mas’ulligi va to’g’ridan- to’g’ri javobgarligi bilan ilmiy yangiliklar amaliyotga tezroq tadbiriq etilayotganligi;

- ta’lim tizimi o’quv dasturlari har yilda yangilanishi va takomillashtirilishi xususiyati, fan yo’nalishlari zamonaviy yangiliklar , o’zgarishlarninigi o’quv dasturlarida aks ettirilishi ta’lim mazmun-mohiyati yildan-yilga takomillashib borayotganligi,

- ta’lim tizimi bosqichlaridagi jarayonlaridagi imtihon nazoratlari talablarining yuqoriligi va keskin choralar qo’yilishi xususiyati o’quvchilarda mas’uliyatni oshirishga sabab bo’ladi.

“Yagona ta’lim tizimi boshqaruvi orqali kasbga yo’naltirish jarayoni ham har bir o’quvchi bilim qobiliyatiga asosan ixtisoslashtirish talablari asosida ma’lum yo’nalish bo’yicha ta’limning keyingi tizimlariga o’tkazilishi muhim jihat hisoblanadi.”<sup>2</sup>

Jamiyatning iqtisodiy tuzilmasida tub o’zgarishlar yuz beradi. Kichik tadbirkorlik qayta uyg’onadi . Industriya gigantlari o’z mavqeyini yo’qotadi. Davlat mulki ulushi keskin qisqaradi . Davlat takror ishlab chiqarish jarayonlari ,

---

<sup>1</sup> Yoqubova N.K, Salomova B.V “ Ta’lim tizimi rivojlanishi davlat taraqqiyoti omili sifatida”(Janubiy Koreya va Yaponiya misolida).” Zamonaviy ta’lim” jurnali 38-bet . 2017-yil, 9-son.

<sup>2</sup> Yoqubova N.K, Salomova B.V “ Ta’lim tizimi rivojlanishi davlat taraqqiyotining omili sifatida” (Janubiy Koreya va Yaponiya misolida ) .”Zamonaviy ta’lim” jurnali 39-bet. 2017-yil, 9-son.



eng avvalo erkin raqobat uchun teng shart -sharoitlarni yaratish orqali monopoliyani cheklash bilan muvofiqlashtiradi. Davlat noiqtisodiy sohalar : fan, ta'lim , madaniyat , sog'liqni saqlashni qo'llab- quvvatlab turadi. Lekin iqtisodiyotning ko'p ukladligi , mulkning ko'p xillik shakllari saqlanib qolib , ularning har biri o'z o'rnini topib , odamlarning ehtiyojlarini oqilona hisobga oladi va ishlab chiqarishning samardorligini a'lo darajada ta'minlaydi. Asosiy tovarlar va aholi iste'mol mollarini ishlab chiqarishni kichik va o'rta koronalar amalga oshiradi. Shu bilan birga , yirik ishlab chiqarish , transmilliy kompaniyalar , moliya sanoat guruhlarini monopoliyaga qarshi nazorat ostida o'z faoliyatlarini davom ettiradilar . Takror ishlab chiqarishda uy va shaxsiy tomorqa xo'jaligi sezilarli o'rin tutadi.

Ishlab chiqarishning texnologik uslubi inson tomonidan yaratilgan ishlab chiqarish va turmushda foydalaniladigan texnika dunyosi boshqacha bo'ladi. Nozik avtomatlashgan ishlab chiqarish , texnika va barcha mehnat faoliyati turlarini kompyuterlashtirish insonni og'ir jismoniy mehnat turlari va shavqatsiz mashinalashgan ritmdan ozod qiladi, uning vaqti va kuchini ijodiy jarayon uchun qaratadi.

Axborotlashish natijasida insonning turmush tarzi yanada boy bo'ladi. Mehnat og'irligi va ijodiyot markazining kompyuter texnikasi bilan jihozlangan uyga ko'chishi an'anasida aniq ko'rinadi.

Ijtimoiy va milliy munosabatlarda yangi an'analar paydo bo'ladi. Ijtimoiy stratifikatsiya chuqurlashadi.

Milliy va etnoslar o'rtasidagi munosabatlarda keskinliklar bo'lib turadi. Vaqti-vaqti bilan etnik kelishmovchiliklar hududlarda o'zini bildirib turadi.

Postindustrial jamiyatda industrial jamiyatda bo'lganidek , milliy va etnik farqlar, milliy urf-odat va an'analarning yo'qolib ketishi davom etadi. Ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarning integratsiya jarayonlariga jadal tortilishi mililiy an'ana urf-odatlarni tez unutilishi texnokratik jamiyat qulayliklaridan foydalanishga tobora intilishi hamda bu jamiyatning iqtisodiy tartib-qoidalari ham o'z ta'sirini o'tkazishi sabab bo'ladi. Etnos va millatlar vakillarining migratsiyasi turli sabablarga ko'ra jadal tus oladi. Hozirgi Shvetsariya , qisman AQSHni to'la teng huquqlilik va turli millatlarning o'zaro faoliyatini sinalgan mexanizmi bilan namunali ko'p millatli davlatlar deb hisoblash mumkin.

XXI asrda davlatning jamiyatdagi o'rni salmoqli bo'ladi Ayniqsa o'tish davrlarida davlat hokimiyati faollashadi. Davlat makroiqtisodiy jarayonlarni

tashkillashtirish va boshqarish, umumiy manfaatlarni ifodalash va himoya qilishdek muhim funksiyalarni dimo bajarib kelgan va bundan keyin ham bajaradi.

Industrial jamiyatda, ayniqsa, uning so'nggi fazasida davlat barcha sohalarni hukmron byurokratik elitaning manfaatlarini qamrab olish va belgilashga urinadi. Bu an'ananing cho'qqisi totalitar tuzumlarda yaqqol ko'rindi.

XX asr so'nggi o'n yilligidan boshlab jamiyatning deetatizatsiyasi (davlat homiyligidan xoli bo'lish) jarayonlari, ayniqsa iqtisodiy sohada kuzatiladi. Shu bilan birga jinoyatchilik, giyohvandlik, soyadagi iqtisod, korrupsiya, mafiya tuzilmalarining o'sishi kuzatiladi. Davlat va uning organlari o'zgaradi, yangi sharoitlarga moslashishga, shaxs huquqi ustuvorligini, uni hayot xavfsizligini amalda ta'minlash, manfaatlarini himoya qilishga ustuvor ahamiyat berishga o'z faoliyatini jalb qiladi.

Demokratiyaning mavjudligi mexanizmi, siyosiy tuzumda jiddiy o'zgarishlar yuz bermoqda. Postsotsialistik davlatlar g'arb mamlakatlarida to'plangan demokratik tajribalarni jadal o'rganib, amalga tatbiq eta boshladilar. Hududiy organlar, o'zini-o'zi boshqarishning roli o'sib boradi. Ular hududiy, mahalliy o'ziga xos xususiyatlar va an'analar, aholi ehtiyojlarini keng miqyosda hisobga oladi. Siyosiy partiyalar soni oshdi, turli ijtimoiy ommaviy harakatlar, tashkilotlar vujudga keldi.

Jahon hamjamiyati faoliyatida yangi an'analar paydo bo'ldi. Yangi paydo bo'lgan mustaqil davlatlar, ko'p qutbli dunyoga o'tish, integratsiya jarayonlarining kuchayishi, Sharqda yangi hududiy tashkilotlarning paydo bo'lishi (SHHT, EKO), yangi qudratli iqtisodiyotga ega davlatlarning xalqaro maydonga chiqishi (Xitoy, Hindiston), dunyo miqyosida yangi o'zgarishlar yuz berdi.

Teng huquqli davlatlarning hamkorligi ko'ngilli ittifoqlar asosida rivojlanadi va yangi baynalmilal an'analar saqlanadi. Alohida mamlakatlar, davlatlar guruhlar o'rtasida ziddiyatlar saqlanib qoladi. Katta-kichik harbiy to'qnashuvlar yuz berib turadi. Lekin asta-sekin ziddiyatlarni kuch bilan yechish usullaridan voz kechiladi. Davlatlararo va xalqaro hakamlik va yalpi xavfsizlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining (BMT) o'sib boradi.

Yer aholisining soni jadal o'sib boradi. 2034-yilda aholi soni 10 mlrdga 2081-yilda eas 20 mlrdga yetishi kuzatilmoqda. Aholining yosh tarkibi o'zgaradi. Bunda ikki an'anani ko'rish mumkin. Rivojlangan mamlakatlarda tug'ilishning

qisqarishi va aholi hayotining davomiyligi o'sishi bilan katta yoshli guruhlar, keksalarning hissasi o'sib bormoqda. Rivojlanayotgan mamlakatlarda esa tug'ilishning yuqori darajasi saqlanib qolinib, bolalar o'limi kamayishi bilan kichik yosh guruhlarining hissasi ortib bormoqda. Har ikki holatda ham mehnatga qobiliyatli aholining majburiyati kuchayadi.

Oilaviy munosabatlarda ham siljishlar bo'lishi aniq. Asosli qilib aytish mumkinki, o'tish davrida asosan rivojlangan mamlakatlar uchun xos bo'lgan salbiy an'analar sezilarli darjada bartaraf qilinadi. Dunyoning ko'p mamlakatlarida postindustrial sivilizatsiyaning yetuklik davrida oila jamiyatning asosiy bo'g'ini sifatida qayta tug'ilish an'anasida yetakchi o'rinni egallaydi. Shu bilan birga oilada bolaning ta'lim-tarbiyasi mukammallashadi.

Ikkinchidan, oilaning iqtisodiy mavqeyi kuchayadi. Ayniqsa tushkunlikning og'ir sharoitlari, ishsizlik, yashash uchun kurashda bu an'ana kuchayadi. Ayollar oilani nochor ahvoldan qutqarish maqsadida ijtimoiy ishlab chiqarishga ko'proq tortiladilar. Oila teng huquqli asosda quriladi. Erkaklar oila xo'jaligida faollashadilar.

Bir parcha yerga ega bo'lgan oilalar, tomorqa xo'jaligi, yordamchi xo'jalikning ahamiyati o'sadi. Bu oila ta'minotini yaxshilaydi. Bu omillarning barchasi oilani jamiyatning asosiy iqtisodiy to'qimasi sifatida qaror topishiga yordam beradi.

Uchinchidan, ijtimoiy genotipni takror ishlab chiqarish, bilimlar va madaniy merosni uzatish, ta'lim va yosh avlodni tarbiyalash, uning ma'naviy dunyosi shakllanishida muhim o'rin egallaydi.

Insondagi o'zgarishlar mavjud texnologik zanjir doirasida shaxsiy, ishlab chiqarish, bilish, harbiy, boshqaruv ehtiyojlarini qondirish, tabiat buyumlari va mahsulotlarini o'zgartirish uchun odam tomonidan foydalaniladigan texnik tizimlarda, jamiyatning texnologik bazasida tub o'zgarishlarga olib keldi.

O'tish davrining o'tgan qariyb o'ttiz yili tarix sahnasidan ketayotgan industrial jamiyat o'rniga kelayotgan postindustrial ishlab chiqarish texnologik usulining ayrim bosh belgilari shakllanishiga imkon berad:

Birinchi belgi - texnika gumanizatsiyasi. (Insonning bevosita ehtiyojini qondirish uchun xizmat qiladigan texnikani ishlab chiqarish o'sadi).

Ikkinchi belgi - ishlab chiqarishning fanga yo'naltirilganligi, ilmiy tafakkurning so'nggi yutuqlarini amalga oshiradigan yuqori texnologik-texnik tizimning ustuvorligi.

Uchinchi belgi - ishlab chiqarishning ekologiyalashuvi, tabiiy xomashyodan kompleks foydalanish, uni plastmass, sintetik qatron, keramika kabi sun'iy materiallarga almashtirish, chiqitsiz, ekologik toza texnologiyalardan foydalanish, ekologik standartni yanada qat'iy bo'lishi.

To'rtinchi belgi - ishlab chiqarishning lokallashuvi va baynalmilallashuvi. Yoqilg'i va xomashyo qazib olish bo'yicha hududlar va mamlakatlarning ixtisoslashuvi bilan bog'langan hududiy noratsional mehnat taqsimoti va uni tashishning ulkan hajmlari o'rnini xomashyoni o'z joyida kompleks qayta ishlashni ta'minlaydigan lokal texnik tizimlarga bo'shatib beradi. Bu hududlarni o'z-o'zini ta'minlashini va tayyor mahsulotni o'zaro almashinuvini kuchaytiradi. Aholining harakatlanishi kuchayadi. Bu transport hajmlari va arzonlashuvining kengayishi bilan yengillashadi. Internet odam qayerda bo'lmasin uning butun dunyo bilan muloqotini ta'minlaydi.

Postindustrial ishlab chiqarish texnologik usulining yadrosini uch o'zaro bog'langan yo'nalish tashkil etadi. Bular: mikroelektronika (keyin nanoelektronika), informatika, biotexnologiyadir.

Mikroelektronika amalda inson faoliyatining barcha sohalari bo'yicha kompyuter va mikroprotssessor texnikasini qo'llashga yo'l ochib berdi. U unumdorlik va operatsiyalar aniqligini ko'p marta oshirishga imkon berdi. Insonni jismoniy mehnatini bir maronlikdan va aqliy mehnatdan ozod qildi.

Nanotexnologiyalar HP, NEC, IBM kabi yirik kompaniyalar uchun eng muhim ustuvor yo'nalishga aylandi. Bu kompaniyalar nanotexnologiyalar sohasida ilmiy izlanishlar va nano qurilmalarni ishlab chiqarishga tatbiq qilish uchun juda katta miqdorda mablag' ajratishmoqda. Nanotexnologiyalar yordamida tayyorlangan mahsulotlar dunyo bozorini egallamoqda. Ekspertlarning fikriga ko'ra, bu mahsulotlar bozorining hajmi 10-15-yil davomida har yili 40% ga oshib boradi.

“ Nanotexnologiya nima o'zi? 1974-yilda yaponiyalik fizik Nario Taniguchi tomonidan birinchi bo'lib ilmiy iste'molga “ nanotexnologiya” atamasi kiritildi.

“Nano” qadimiy yunonchada “nannos” bo’lib o’zbek tilida “mitti” degan ma’noni anglatadi. “Nano” biror narsaning milliarddan bir qismi deb qabul qilingan. “<sup>1</sup>

Nanotexnologiya bu - moddani boshqarishdan atomni boshqarishga o’tish, o’lchami atom va molekulalar o’lchamlari bilan qiyoslanadigan elektron sxemalarni tayyorlash, nanonimlarni loyihalash va ishlab chiqish, alohida atom va molekulalarni boshqarish, ulardan alohida mikroobyektlarni yig’ish. Nanotexnologiya fizika, biologiya va kimyo fanlarining yutuqlariga asoslangan yangi zamonaviy ishlab chiqarishdir. Kelajak iqtisodiyotining asosi nanotexnologiya bo’ladi.

Texnologik to’ntarish yadrosining yana bir yetakchi bo’g’ini biotexnologiya bo’ldi. U molekulyar biologiya kashfiyotlarini amalga tatbiq qildi. Qaysiki, u haqiqiy to’ntarish qilib, nasliy buyumning kodini o’qish va tuzatish kiritishga qobil gen injenerligining asoslarini qo’ydi. Bu mikroorganizmlar, o’simlik va hayvonlarning yanada mahsuldor turlarini maqsadli yo’naltirilgan holda yaratish imkoniyatini beradi. Irsiy kasalliklarni tuzatish, dori-darmonlar, fermentlarning yanada samarali turlarini dasturlashtirilgan xususiyatlar bilan materiallarni ishlab chiqish, eng mahsuldor hayvonlarni klonlashtirishda biotexnologiya juda katta ishlarni bajaradi.

Ishlab chiqarishning yangi texnologik usuli yadrosining uchinchi bo’g’ini-jamiat axborotlashuvi hayotining barcha tomonlarini va mehnat faoliyati turlarini telekommunikatsiyalar, kosmik aloqa vositalari va to’la optik kabellarni ishlatish bilan bog’liq axborot-kompyuter turlari, faks apparatlari, elektron pochta, uyali telefonlar tashkil etadi. Multimedia vositalari, kompyuter grafikasi yordami bilan virtual (xayoliy) dunyo yaratiladi. Odam zarur axborotni kerakli paytda axborot vositalari yordamida har qanday joydan olishi mumkin. Kerakli tashkilot, korxona bilan yer sharining har qanday nuqtasidan bog’lanishi mumkin.

XXI asr ijtimoiy tuzilmasi bir nechta ijtimoiy guruhlar va ularning turli ko’rinishlarini o’z ichiga oladi:

- qayta ishlab chiqarishda band bo’lgan malakali xodimlar, ischilar, texniklar, programmistlar, olimlar, konsruktorlar, injenerlar, o’qituvchilar, xizmatchilar;

- sanoat, qishloq xo’jaligi, qurilish, transport, maishiy xizmat sohalarida mustaqil ish olib boradigan kichik va o’rta tadbirkorlar;

- nafaqaxo’rlar, qimmatbaho qog’ozlar, bank foizlari hisobiga kun ko’ruvchi rantye;

---

<sup>1</sup>Muqimov K. “Mitti bunyodkorlar yoxud nanotexnologiyalar nima?” 4-bet .T:“Kamalak” 2016.

- katta tadbirkorlar, oliy darajadagi davlat amaldorlari, armiyaning oliy zobitlari, siyosiy partiyalar yo'lboshchilari, katta iqtisodiy-siyosiy kuchga ega bo'lgan qatlam;

- jins-yosh guruhleri orasida yoshlar va ayollar harakati yo'lboshchilari o'sib borayotgan ta'sirga ega bo'ladi. Yoshlar jamiyatdagi o'zgarishlarning asosiy harakatlantiruvchi kuchlari bo'ladi.

Siyosiy sohada o'tish davrining yetakchi an'analari bo'lib quyidagilar ko'rinadi:

- totalitar, fashistik, millatchilik g'oyalarini targ'ib qiladigan siyosiy partiyalar tarix sahnasidan tushib ketadi;
- siyosiy plyuralizm , turli ijtimoiy guruhlarining manfaatlarini aks ettiradigan , saylov kompaniyasini olib boradigan , lekin monopol ta'sirga ega bo'la olmaydigan ko'pgina siyosiy partiyalar paydo bo'ladi.
- siyosiy kurashning keskinligi zaiflashadi. Siyosiy hayotning davomiy , nisbatan sokin davri vaqti-vaqti bilan tushkunlik vaziyatlarida kuchlar nisbati o'zgarishlari davrida siyosiy ziddiyatlar, keskinliklar davri bilan almashib turadi.

O'tish davrida jamiyat hayotining barcha tomonlari chuqur transformatsiyasi ma'naviy sohani qamarab oladi. XX asr oxirida ma'naviy hayotda tub o'zgarishlar sodir bo'ldi. Bu eng avvalo , chuqur ilmiy inqilob uchun shart-sharoit yaratdi. Uning cho'qqisi XXI asr boshlarida ko'rindi . Bu safar uning oldingi safida fizika emas , inson va uning hayoti to'g'risidagi fan-biologiya bormoqda. Uning sifat jihatidan yangi darajasi XX asr 70-yillaridan gen injenerligining shakllanishidan boshlandi.

Odam genining siri, nasliyatning genetik kodini o'qish maqsadida ulkan ishlar olib borilmoqda. Koinotning kelib chiqishi va rivojlanish qonuniyatlari , jamiyat va alohida odamlar hayotida kosmik jarayonlarning ta'siri to'g'risida yangi konsepsiyalar paydo bo'ldi.

O'tish davrining eng muhim xususiyatlaridan biri bu - yuqori madaniyatning qayta uyg'onishidir. Bu tug'ilayotgan postindustrial sivilizatsiyaning gumanizm bilan bog'liqligidir.

Xulosa sifatida aytish mumkinki , insoniyat XX asr oxirida postindustrial sivilizatsiyada o'tish davriga kirdi. Yuqori uzoq muddatli sikllarning almashinuv jarayoni boshlandi. To'ntarishning chuqurligi va davomiyligi tushunarli bo'la

boshladi. Industrial jamiyatning asoslari o'tmishga ketadi. Yangi postindustrial jamiyatning asoslari tug'iladi. Shunday holda ketayotgan sivilizatsiyaning so'nggi fazasi va kelayotgan sivilizatsiyaning birinchi fazasi vaqt bo'yicha to'g'ri keladi. O'tish davrida jamiyatning siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy, texnologik hayotida jiddiy o'zgarishlar yuz beradi.

## II Bob . O'zbekiston postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davrida.

### 2.1 Siyosat.

Mustaqillik yillarida O'zbekistonning siyosiy mustaqilligini mustahkamlashga , demokratik davlat va fuqarolik jamiyati qurishga yo'naltirilgan chuqur siyosiy islohotlar o'tkazildi. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov "O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li" kitobida : "Yangilangan jamiyatning siyosiy va davlat tuzilishi insonga uning siyosiy , iqtisodiy va ijtimoiy turmush tarzini erkin tanlab olishini kafolatlashi kerak ", - deb ko'rsatgan edi. Ayni chog'da siyosiy soha bu "..... Qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud hokimiyati vakolatlarini ajratish asosida milliy davlatchilikni barpo etish , jamiyatning siyosiy tizimini , davlat idoralarining tuzilishini tubdan yaxshilash , respublika hokimiyati hamda mahalliy hokimiyatning vakolatlari va vazifalarini aniq belgilab qo'yish , adolatli va insonparvar qonunchilikni vujudga keltirishi mumkin." <sup>1</sup>- deb ta'kidlagan edi. Ana shu yo'l-yo'riqlar va ko'rsatmalar asosida mamlakatda muhim ishlar amalga oshirildi.

Mustaqillik qo'lga kiritilgan dastlabki kunlardan oq O'zbekistonda demokratiyani taraqqiy toptirish uchun hozirgi zamon jahon standartlariga javob bera oladigan samarali va ishchan parlamentni shakllantirish zarurati yuzaga keldi .

Demokratik tamoyillar va O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining uchinchi tamoyili – davlat hokimiyatining uch tarmoqqa bo'linishi nuqtayi nazaridan O'zbekiston davlat hokimiyati tizimi qonun chiqaruvchi , ijro etuvchi va sud hokimiyatlariga bo'linishi qonunlashtirildi.

Uch hokimiyatdan har biri faoliyatda mustaqil bo'lib , ayni vaqtda bir-biri bilan chambarchas bog'liqdir. Prezident har uchala hokimiyat faoliyatini muvofiqlashtiruvchi mustaqil organ hisoblanadi.

"Parlamentarizmning rivojlanishi bosqichma-bosqich amalga oshirilib borildi. O'zbek parlamentarizmi tarixiga nazar solsak, 1990-1994-yillarda mamlakatimiz parlamenti Oliy Kengash nomi bilan atalib, 150 deputatdan iborat edi." <sup>2</sup>

1990-yil 18-fevralda O'zbekiston Oliy Kengashining navbatdagi yangi tarkibi saylandi. U o'z faoliyatini boshlagan paytda sobiq sho'ro tuzumining qonunlari amalda edi. O'zbekistonning mustaqil taraqqiyoti dastlab ana shu

---

<sup>1</sup> Jo'rayev N, Fayzullayev T. O'zbekistonning yangi tarixi (3-kitob) , 76-bet . T: " Sharq" 2000.

<sup>2</sup> Jo'rayev N, Zamonov A . O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik) ,13-bet . T: "G'afur G'ulom" 2018.



qonunlar doirasida boshlandi. Ayni paytda Oliy Kengash O'zbekistonning mustaqilligini ta'minlashga qaratilgan yangi qonunchilik tizimini vujudga keltirish yo'lidan bordi va uni qadam-baqadam shakllantira boshladi.

1990-1994- yillarda Oliy Kengash 200 ga yaqin qonun , 50 ziyod qaror qabul qildi, mamlakatimiz tarixida birinchi bor mamlakat prezidentini sayladi, Mustaqillik deklaratsiyasini qabul qildi. Oliy Kengashning O'zbekiston mustaqilligi haqidagi tarixiy qonunlarni , xususan Asosiy qonun - Konstitutsiyani qabul qilganligi ham yurtimiz tarixidagi ulkan hodisalar hisoblanadi.

Oliy Kengash shu va shu kabi boshqa qonun hujjatlari bilan mamlakatda siyosiy islohotlarni yanada chuqurlashtirishning keng qamrovli imkoniyatlari , aniqrog'i huquqiy asosini yaratib berdi.

Ijtimoiy taraqqiyot mustaqillikning o'ziga xos rivojlanish yo'lidan qat'iy borishi avvalo , O'zbekistonda Oliy davlat hokimiyatlarini tashkil etishning yangicha tamoyillarini ishlab chiqishni taqozo etardi. Ma'lumki yangi Konstitutsiyaning V bo'limi davlat hokimiyatini tashkil qilish tamoyillarini o'z ichiga oladi. Shu bo'limning XVIII O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisini shakllantirishga bag'ishlangan va uning 76- moddasida “ O'zbekiston Respublikasining Oliy Majlisi Oliy davlat vakillik organi bo'lib , qonun chiqaruvchi hokimiyatni amalga oshiradi.”- deb mustahkamlandi.

O'zbekistonda Konstitutsiya talablari asosida izchil ravishda siyosiy islohotlar amalga oshirilar ekan, 1993-yil 28-dekabrda bo'lib o'tgan mamlakat Oliy Kengashining XIV sessiyasida “ O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga saylovlar to'g'risida “, 1994-yil 22-sentabrda bo'lib o'tgan XVI sessiyasida “ O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi to'g'risida “ qonun qabul qilindi. Bular demokratik tamoyillarga asoslangan hokimiyat bo'linishining eng xalqchil va zamonaviy shakllari hisoblanadi. Ayni paytda bu sohada tub islohotlarni amalga oshirish zarurati borligini ham ko'rsatadi.

Birinchidan, shu vaqtga qadar O'zbekistonda sobiq ittifoq davrida qabul qilingan ayrim qonun va me'yoriy hujjatlar hamon amalda edi va ulardan butunlay voz kechish vaqti yetgan edi. Chunki bu qonun va me'yoriy hujjatlar mazmun va mohiyati yangilanayotgan davlat va jamiyat uchun mutlaqo mos kelmas va hatto, yangi jamiyat oldida turgan tub maqsadlarni amalga oshirishga monelik qilardi.

Ikkinchidan , O'zbekiston o'z oldiga adolatli huquqiy demokratik davlat qurish, taraqqiyotning bozor iqtisodiyotiga asoslangan yo'lidan borish va

insonparvar fuqarolik jamiyatini shakllantirish vazifasini maqsad qilib qo'ygan edi. Bu borada rivojlangan mamlakatlar qonunchilik tajribasidan foydalanish lozim edi.

Uchinchidan , mustaqil taraqqiyot yo'lida vujudga kelayotgan milliy-davlatchilik tizimi har qanday mafkuraviy ta'sirdan xoli, xalqning o'ziga xos tarixiy , axloqiy-ma'naviy va ruhiy qadriyatlariga mos bo'lmog'i lozim edi.

Bunday vazifani Konstitutsiyada belgilanganidek , qonun chiqaruvchi vakillik hokimiyati Oliy Majlis uddalamog'i kerak edi. Shuning uchun ham Oliy Kengash XVI sessiyasidan so'ng ( 1994-yil,sentabr) O'zbekistonda yangi qonun chiqaruvchi organ Oliy Majlisni shakllantirish uchun amaliy choralar ko'рила boshladi. Sessiya qaroriga muvofiq 1994-yil 25-dekabrida Oliy Majlisga , viloyat , shahar va tuman kengashlariga saylovlar belgilandi.

O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengash raisi vazifasini bajaruvchi E.Xalilov , mamlakatda saylov tizimini isloh qilish – demokratik huquqiy davlatni barpo etish yo'lidagi muhim mavzusida ma'ruza qilar ekan, “ Parlament saylanishi bilan O'zbekiston tarixida yangi davr boshlanadi . Xalqimiz Oliy Majlisdan iqtisodiyotni tezroq barqarorlashtirishga, tadbirkorlik erkinligiga , inson huquqlari himoyasiga , jahon maydonida mustaqil O'zbekiston mavqeyini yuksalishiga xizmat qiladigan qonunlar qabul qilinishini kutadi”- deb ta'kidladi.<sup>1</sup>

1994-yil 25-dekabrida, 1995-yil 8-yanvar hamda 25-yanvarda bo'lib o'tgan saylovlarda saylovchilar xalqning munosib farzandlari uchun yakdillik bilan ovoz berdilar. Bu Oliy Majlis - yangi Parlamentni demokratik yo'l bilan shakllashtirishning mamlakatimiz tarixidagi ilk tajribasi bo'ldi.

1995-yil 23-fevralida o'z ishini boshlagan yangi saylangan O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining birinchi sessiyasi O'zbekiston tarixida yangi sahifa ochdi. Sessiyada O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.A.Karimov “O'zbekistonning siyosiy-ijtimoiy va iqtisodiy istiqbolining asosiy tamoyillari “ to'g'risida keng qamrovli ma'ruza qildi.

“Vakillik hokimiyatini vujudga keltirishning jahondagi eng demokratik tizimlaridan biri tashkil etildi. O'zbekiston Parlamenti – Oliy Majlis ilk marta ko'ppartiyaviylik asosida saylandi.”-dedi I.Karimov.<sup>2</sup>

O'zbekiston Parlamenti fuqarolarning huquq va erkinliklarini ta'minlash maqsadida mamlakatda avvalo ko'ppartiyaviylik , oshkoralikni fuqarolarning

---

<sup>1</sup> Jo'rayev N , Fayzullayev T. O'zbekistonning yangi tarixi (3-kitob) 77- bet.T: “Sharq” 2000.

<sup>2</sup> Jo'rayev N, Fayzullayev T. O'zbekistonning yangi tarixi (3-kitob) , 79-bet. T: “Sharq” 2000.

jamoat tashkilotlari orqali huquqlarini ta'minlashga qaratilgan muhim qonunlar qabul qildi. "Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to'g'risida" (1991-yil 14-iyun), "Jamoat tashkilotlari to'g'risida" (1991-yil 15-fevral), "Ommaviy axborot vositalari to'g'risida" (1991-yil, 14-iyun), "Kasaba uyushmalari to'g'risida" (1992-yil, 2-iyul) qonunlari shular jumlasidandir.

" 1995-2004-yillarda Oliy Majlis bir palatali parlament sifatida faoliyat yuritdi. 2005-yildan boshlab mamlakatimiz tarixida ilk bor O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi ikki palatadan – Qonunchilik palatasi (quyi palata), va Senatdan (yuqori palata) iborat tarzda ish boshladi. Bu 2002-yilning 27-yanvarda o'tkazilgan referendum va shu asosda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Senati to'g'risida" va "O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Qonunchilik palatasi to'g'risida" gi Konstitutsiyaviy Qonunlar asosida amalga oshirildi.

Parlamentda 250 kishi, jumladan Quyi palata- Qonunchilik palatasida 150 deputat, Senatda 100 nafar senator faoliyat ko'rsatadi. Senatga Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahridan 6 nafardan, jami 84 kishi saylanadi. Prezident tomonidan tayinlanadigan 16 nafar el-yurtda obro'-e'tibor qozongan kishilar Senatning a'zosi bo'lishadi."<sup>1</sup>

Oliy Majlisning 1996-yil dekabrda bo'lgan VII sessiyasida " Siyosiy partiyalar to'g'risida"gi qonun umumxalq muhokamasidan so'ng qabul qilindi. Jumladan, qonunda: " Siyosiy partiya – qarashlari, qiziqishlari va maqsadlari mushtarakligi asosida tuzilgan, jamiyat muayyan qismining davlat hokimyatini shakllantirishdan iborat siyosiy irodasini ro'yobga chiqarishga intiluvchi hamda o'z vakillari orqali davlat va jamoat ishlarini idora etishda qatnashuvchi O'zbekiston fuqarolarining ko'ngilli birlashmasidir " – deyiladi.<sup>2</sup>

Ko'ppartiyaviylik – jamiyat hayotida ikki va undan ortiq partiyaning faoliyat yuritishidir. Bu holat demokratik yo'lga kirgan davlat va jamiyatlarga xos hisoblanib, jamiyat taraqqiyoti fikrlar xilma-xilligiga asoslanadi. Jamiyatda siyosiy partiyalarning erkin faoliyat ko'rsatishi demokratik huquqiy davlat barpo etishning asosiy garovidir.<sup>3</sup>

Hozirgi davr jahondagi demokratiyaning asosiy mezonlaridan biri saylovlarning ko'ppartiyaviylik asosida o'tkazilishidir. Mustaqillik davrida tashkil topgan ilk siyosiy partiya bu O'zbekiston Xalq demokratik partiyasidir. Bu

---

<sup>1</sup> Jo'rayev N, Zamonov A. O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik), 14-bet. T: "G'afur G'ulom " 2018.

<sup>2</sup> Jo'rayev N, Fayzullayev T. O'zbekistonning yangi tarixi (3-kitob), 158-bet. T: "Sharq" 2000.

<sup>3</sup> Jo'rayev N, Zamonov A. O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik), 26-bet. T: "G'afur G'ulom" 2018.

partiya 1991-yil 1-noyabrda Toshkentda bo'lib o'tgan ta'sis qurultoyida tuzilgan. Ushbu qurultoyda uning Dasturi, Nizomi qabul qilindi. Partiya O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligida 1991-yil 15-noyabrda ro'yxatga olingan. Uning maqsadi ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlami manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Mazkur partiya yashkil etilganidan hozirgi kunga qadar besh marotaba Prezident saylovlarida hamda parlament saylovlarida ishtirok etib, parlamentda o'z fraksiyasini tashkil eishga erishdi.

O'zbekistonda ko'ppartiyaviylikning rivojlanish tarixida o'z o'rniga ega partiyalardan yana biri O'zbekiston "Vatan taraqqiyoti" partiyasi bo'ldi. Partiya 1992-yil 24-mayda Toshkentda bo'lib o'tgan ta'sis qurultoyida tuzilgan. O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan 1992-yil 10-iyulda ro'yxatga olingan. 1999-yili "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasi ta'sis etildi. U O'zbekiston fidokorlar maqsadlari va intilishlarini qo'llab-quvvatlaydigan siyosiy uyushma sifatida dunyoga keldi. 2000-yil aprelda "Vatan taraqqiyoti" partiyasi va "Fidokorlar" milliy-demokratik partiyasining qo'shma qurultoyi bo'lib, unda har ikki partiya harakati, faoliyat dasturim yakdilligi muhokama qilindi, ularning birlashib ishlashlari maqsadga muvofiq degan xulosa asosida ikkita partiya birlashdi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida tashkil topgan partiyalardan yana biri bu - O'zbekiston "Adolat" sotsial-demokratik partiyasidir. U 1995-yil 18-fevralda Toshkentda bo'lib o'tgan I ta'sis Qurultoyida tuzilgan va shu kuni Adliya Vazirligi tomonidan ro'yxatga olingan. Sotsial-demokratik partiyalarning asosiy maqsadi jamiyatdagi ijtimoiy muammolarni hal etishga qaratilgan. Partiya shuning uchun ham rivojlangan mamlakatlardagi sotsial-demokratik yo'nalishdagi partiyalar bilan aloqalarni yo'lga qo'yishga va xalqro sotsial-demokratik harakatlarda faol ishtirok etishga intilmoqda. O'zbekiston "Adolat" sotsial-demokratik partiyasi o'rta sinf va ehtiyojmand aholi tabaqasiga tayanadi, ularning siyosiy ijtimoiy irodalarini ifodalashga intiladi.

Mustaqillik yillarida tashkil topgan partiyalardan yana biri - bu O'zbekiston Milliy tiklanish demokratik partiyasidir. Ushbu partiya 1995-yil 3-iyunda tuzilib, 9-iyunda O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligi tomonidan ro'yxatga olingan. Partiyaning asosiy maqsad-vazifasi milliy an'analarni qadriyalarni saqlashdan iborat. 2008-yil iyunda O'zbekiston "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasi va O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasining birlashuv qurultoyi bo'lib, unda O'zbekiston "Milliy tiklanish" demokratik partiyasi va "Fidokorlar" milliy demokratik partiyasini birlashtirish to'g'risidagi masala

ko'rildi. Qurultoyda partiyalarning maqsadli dasturiy vazifalari mazmun-mohiyatiga ko'ra bir-biriga yaqinligi ta'kidlandi va ular birlashtirildi.

O'zbekiston siyosiy tizimida o'ziga xos o'ringa ega bo'lib ulgurgan O'zbekiston Liberal-demokratik partiyasi 2003-yil noyabrda tashkil topgan. "O'zbekiston Liberal demokratik-partiyasi umummilliy siyosiy tashkilot sifatida mulkdorlar qatlami, kichik biznes , fermerlik va dehqon xo'jaliklari vakillari , ishlab chiqarishning yuqori malakali mutaxassislari va boshqaruv xodimlari , ishbilarmonlar manfaatlarini ifodalaydi va himoya qiladi."<sup>1</sup>

1990-yil 15-noyabrda O'zbekiston Prezidentining "O'zbekiston SSR Prezidenti huzuridagi Vazirlar Mahkamasining tarkibini tasdiqlash to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi. Unga muvofiq ravishda O'zbekiston Prezidenti huzurida Vazirlar Mahkamasi tuzildi, Prezident uning Raisi bo'ldi. Respublikada vitse-prezident lavozimi ta'sis etilib , uning zimmasiga Vazirlar Mahkamasiga rahbarlik qilish va uning ishini uyushtirish vazifasi yuklandi. 1992-yil 4-yanvarda vitse-prezident lavozimi tugatildi va O'zbekiston Respublikasining Bosh vaziri lavozimi ta'sis etildi. Bosh vazir zimmasiga vitse-prezident vakolatlari berildi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XX bobida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining konstitutsiyaviy-huquqiy maqomi, uning tashkil etilishi , faoliyatning asosiy yo'nalishlari va vakolatlari belgilab qo'yildi. Jumladan : " O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi ijro etuvchi hokimiyatni amalga oshiradi.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi O'zbekiston Respublikasi Bosh vaziri , uning o'rinbosarlari, vazirlar, davlat qo'mitalarining raislaridan iborat" – deb belgilanadi O'zbekiston Respublikasini Konstitutsiyasining 98-moddasida.<sup>2</sup>

Vazirlar Mahkamasi o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasining 1993-yilda qabul qilingan "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi to'g'risida"gi ( yangi tahriri 2003-yil) qonuni asosida olib boradi. Vazirlar Mahkamasi O'zbekiston Respublikasi hukumati hisoblanib , Oliy Majlisning qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari bajarilishiga rahbarlikni ta'minlovchi O'zbekiston Respublikasining ijro etuvchi hokimiyat organidir.

Vazirlar mahkamasining doimiy organi sifatida Bosh vazir va uning o'rinbosarlaridan iborat tarkibdagi Vazirlar Mahkamasining Rayosati faoliyat ko'rsatadi. 2003-yil O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi 89-

---

<sup>1</sup> Jo'rayev N, Zamonov A. "O'zbekiston tarixi" (11-sinf o'quvchilari uchun darslik) , T: "G'afur G'ulom" , 2018.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ,52-bet ,T: "O'zbekiston" 2014.

moddasining “O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti ayni vaqtda Vazirlar Mahkamasining Raisi hisoblanadi”, degan ikkinchi qismi olib tashlandi. O‘zbekiston hukumati – Vazirlar Mahkamasiga Bosh vazir rahbarlik qiladi.

Vazirlar Mahkamasi tarkibida Rais lavozimi bo‘lmaydigan bo‘ldi. Hozirda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining taqdimiga binoan O‘zbekiston Respublikasining Bosh vaziri, uning birinchi o‘rinbosari va o‘rinbosarlari nomzodlari avval Qonunchilik palatasida, so‘ngra Senatda ko‘rib chiqiladi hamda tasdiqlanadi. Vazirlar Mahkamasining boshqa a‘zolari esa Bosh vazirning taqdimiga binoan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan tasdiqlanadi. Hozirda Vazirlar Mahkamasining tarkibiga O‘zbekiston Respublikasi Bosh vaziri, uning birinchi o‘rinbosari va o‘rinbosarlari, O‘zbekiston Respublikasi vazirlari, davlat qo‘mitalarining raislari, Qoraqalpog‘iston Respublikasi Vazirlar Kengashining Raisi kiradi.<sup>1</sup>

Sud hokimiyati – O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 106-moddasiga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasida sud hokimiyati qonun chiqaruvchi, va ijro etuvchi hokimiyatlardan, siyosiy partiyalardan, boshqa jamoat birlashmalaridan mustaqil holda ish yuritadi.

Mustaqillikning dastlabki yillarida sud hokimiyati sohasida ham islohotlar amalga oshirildi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va 2000-yilda qabul qilingan “Sudlar to‘g‘risida”gi qonuni (yangi tahrirda) sud islohotlarining huquqiy asosidir.

Sud tizimidagi islohotlarni ikki davrga bo‘lish mumkin:

- 1) 1991-2016-yillar;
- 2) 2017-yildan keying davr.

Dastlabki davrda O‘zbekiston Respublikasi sud tizimiga besh yil muddatga saylanadigan quyidagi sudlar kirgan:

- O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy sudi;
- O‘zbekiston Respublikasining Oliy sudi;
- O‘zbekiston Respublikasining Oliy xo‘jalik sudi;
- Qoraqalpog‘iston Respublikasi fuqarolik va jiyonat ishlari bo‘yicha oliy sudlari;
- Qoraqalpog‘iston Respublikasi xo‘jalik sudi;
- fuqarolik va jinoyat ishlari bo‘yicha viloyat va Toshkent shahar sudlari;

---

<sup>1</sup> Jo‘rayev N, Zamonov A O‘zbekiston tarixi (11-sinf o‘uvchilari uchun darslik), 15-bet, T: “G‘afur G‘ulom”, 2018.

- fuqarolik va jinoyat ishlari bo'yicham tumanlararo, tuman, shahar sudlari;
- viloyatlar va Toshkent shahrining xo'jalik sudlari;
- harbiy sudlar.<sup>1</sup>

Favqulodda sudlar tuzishga yo'l qo'yilmaydi. O'zbekiston Respublikasida sud ishlarini yuritish o'zbek tilida, qoraqalpoq tilida yoki muayyan joydagi ko'pchilik aholi so'zlashadigan tilde olib boriladi.

Sudlarning alohida hokimiyat sifatida belgilanishidan maqsad O'zbekiston Respublikasida shaxs huquqi va erkinliklarining xolis organ sifatida faqat sud orqali ta'minlanishiga erishish va sudni avvalgi jazolovchi organdan shaxs huquq va erkinliklarini to'laqonli himoya qila oladigan organga aylantirishdir.

Sudlar sud qarorini ijro etish kabi o'zlariga tegishli bo'lmagan vazifalardan ozod etildi. 2008-yil 1-yanvardan mamlakatda o'lim jazosi bekor qilindi, fuqarolarni qamoqqa olishga sanksiya berish huquqi prokuraturadan sudlarga o'tkazildi. Davlatimizda jinoiy jazolashning insonparvar huquqiy tizimi tashkil etildi.

Islohotlar ikkinchi davrining asosiy xususiyati Prezident Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 21-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi sud tizimi tuzilmasini tubdan takomillashtirish va faoliyati samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"<sup>2</sup>gi Farmoni asosida amalga oshirilmoqda.

Mazkur farmon asosida O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi va Oliy xo'jalik sudi birlashtirilib, fuqarolik, jinoiy, ma'muriy va iqtisodiy sud ishi yurituvchi sohasiga sud hokimiyatining yagona oliy organi – O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tashkil etildi. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Harbiy hay'ati, O'zbekiston Respublikasi harbiy sudi, okrug va hududiy harbiy sudlar shtat birliklari O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari tarkibidan O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi tizimiga o'tkazildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016-yil 21-oktabrdagi "Sud – huquq tizimini yanada isloh qilish, fuqarolarning huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish kafolatlarini kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida"<sup>3</sup>gi Farmoniga ko'ra sudyalik lavozimiga tayinlanish (saylash) muddatlariga qat'iy aniqlik kiritildi. Ya'ni sudyalik lavozimiga birinchi marotaba tayinlash besh yilga, ikkinchi marotaba o'n yil, keyingisida muddatsiz tayinlash (saylanish) imkoni yaratildi. Bu sudyalarning yoshi, malakasi kasb

<sup>1</sup> Jo'rayev N, Zamonov A. O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik), 17-bet, T: "G'afur G'ulom", 2018.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni . lex.uz .21.02.2017.

<sup>3</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni .lex.uz. 21.10.2016.

mahoratini inobatga olgan holda uzoqroq muddatga faoliyat ko'rsatishini kafolatlaydi.

Demak , mustaqillik yillaridan boshlab O'zbekistonning siyosiy mustaqilligini mustahkamlashg alohida e'tibor qaratildi. Birinchi navbatda hozirgi zamon jahon standartlariga javob bera oladigan samarali va ishchan parlament shakllantirildi. Siyosiy partiyalar tuzilib , ularning faoliyatiga keng yo'l ochib berildi. Qonun chiqaruvchi , ijro etuvchi, sud hokimiyatlarini takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.Karimov hamda O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh. Mirziyoyev tomonidan ko'plab farmon ,qaror va farmoyishlar qabul qilindi.



## 2.2 Iqtisodiyot.

O'zbekiston mustaqillikka erishgandan so'ng kun tartibida jahon andazalariga mos keladigan davlat qurish, siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy sohada tub islohotlarni amalga oshirish, ularni qonun bilan mustahkamlaydigan huquqiy tizimni vujudga keltirish vazifasi turar edi. Chunki sobiq sotsialistik tuzumga xos ijtimoiy munosabatlar va jarayonlar endilikda respublikada barpo qilinajak yangi jamiyat manfaatlariga mos kelmas edi. Mulkchilik, mulkka egalik va uni boshqarish, ishlab chiqarish omillari, bozor mexanizmi, davlatning ijtimoiy-iqtisodiy hayotini normal izga solish ana shunday jiddiy yangilanishlarni taqozo etar edi.

Birinchi Prezidentimiz I.Karimov mamlakatimizning dastlabki yillardagi rivojlanish jaryonlarni chuqur tahlil qilib, O'zbekiston davlat qurilishi va iqtisodiyotini isloh qilish dasturining o'zagi sifatida quyidagi beshta asosiy qoidani o'rta tashladi:

Birinchidan, iqtisodiy islohotlar hech qachon siyosat ortida qolmasligi kerak, u birorta mafkuraga bo'ysundirilishi mumkin emas. Buning ma'nosi shuki iqtisodiyot siyosatdan ustun turishi kerak. Ham ichki, ham tashqi iqtisodiy munosabatlarni mafkuradan xoli qilish kerak.

Ikkinchidan, o'tish davrida davlat bosh islohotchi bo'lishi lozim. U islohotlarning ustivor yo'nalishlarini belgilab berishi, o'zgarishlar siyosatini ishlab chiqishi va uni izchillik bilan o'tkazishi shart.

Uchinchidan, qonun-qoidalarga rioya etish ustuvor bo'lishi lozim. Buning ma'nosi shuki, demokratik yo'l bilan qabl qilingan yangi Konstitutsiya va qonunlarni hech istisnosiz hamma hurmat qilishi va ularga og'ishmay rioya etishi lozim.

To'rtinchidan, aholining demografik tarkibini hisobga olgan holda kuchli ijtimoiy siyosat o'tkazish.

Bozor munosabatlarini joriy etish bilan bir vaqtda aholini ijtimoiy himoyalash yuzasidan oldindan ta'sirchan choralar ko'rilishi lozim. Bu bozor iqtisodiyoti yo'lidagi eng dolzarb vazifa bo'lib keldi va bundan keyin ham shunday bo'lib qoladi.

Beshinchidan, bozor iqtisodiyotiga o'tish obyektiv qonunlar talablarini hisobga olgan holda, yaqin o'tmishimizdagi "inqilobiy sakrashlarsiz" ya'ni evolutsion yo'l bilan puxta o'ylab, bosqichma-bosqich amalga oshirilishi kerak.

“ Ana shu muhim qoidalar O‘zbekistonning mustaqil rivojlanish va taraqqiyot yo‘liga asos qilib olindi , yangi jamiyatga o‘tish davrining negizini tashkil etdi. O‘tgan davr mobaynida bu qoidalarining amalga oshirilishi respublikada ijtimoiy-siyosiy barqarorlikni , eng muhimi, bozor munosabatlarini joriy etish yo‘lidan izchil harakat qilishni ta‘minladi.”<sup>1</sup>

O‘zbekiston hukumatining bozor munosabatlariga bosqichma-bosqich o‘tish haqidagi tamoyili vaqt o‘tgani sayin o‘zining hayotiy qiymatini , siyosiy kuchini ko‘rsatdi. Birobarin , bular yetakchi tamoyillar sifatida tan olindi. Chunki ular iqtisodiy islohotlarning butun ichki mantig‘ini , rivojlanish yo‘lini va xarakterini belgilab berdi.

Darhaqiqat, O‘zbekistonning bozor munosabatlariga bosqichma-bosqich o‘tishi bir tomondan, avvaldan meros bo‘lib qolgan barcha ijobiy tajribalarni chuqur o‘zlashtirish imkonini berdi, ikkinchi tomondan esa isloh qilishning asosiy bosqichlarini aniq ajratib berdi . Bu bosqichlarning har biri uchun konkret maqsadlarni , ularga erishish vositalarini belgilab olishga sharoit yaratdi. Aniqrog‘i , bu tamoyil “yangi uy qurmay turib, eskisini buzmaslik” haqidagi xalqning dono fikriga asoslanganini ko‘rsatdi.

Xususan , jahon jamoatchiligi tomonidan atroflicha o‘rganilayotgan “ O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo‘lida” kitobida iqtisodiyotni tubdan isloh qilishga doir beshta tamoyil ahamiyatiga yana bir bor to‘xtaladi. Xususan , bozor munosabatlariga bosqichma –bosqich o‘tishning O‘zbekiston uchun naqadar afzalliklariga alohida urg‘u beradi. Jumladan, ” Bir bosqichni tamomlagandan keyingina , zarur shart-sharoitlarni yaratib , yangi bosqichga o‘tish mumkin . Har bir bosqichda tafakkurimizni o‘stirib , erishilgan real natijalar bilan odamlarni yangi tuzumning afzalligiga ishontiribgina islohotlarni oxirigacha amalga oshira olamiz .”<sup>2</sup> Shuning uchun ham I.Karimov ushbu kitobning ikkinchi qismida mamlakatning iqtisodiy rivojlanish borasidagi asosiy vazifalar xususiylashtirish va raqqobatchilik muhitini shakllantirish jarayonlarini chuqurlashtirish , makroiqtisodiy barqarorlikka erishish , milliy valyutani mustahkamlash , ijtimoiy kafolatlari kuchli bo‘lgan demokratik davlatni shakllantirish vazifalarini belgilab beradi.

Jumladan ,uning fikricha , mazkur masalaning ustivor yo‘nalishlari quyidagicha bo‘lmog‘i lozim :

---

<sup>1</sup> Jo‘rayev N, Fayzullayev T. “O‘zbekistonning yangi tarixi” (3-kitob) .54-55-betlar, T:”Sharq” ,2000.

<sup>2</sup> Karimov I.A .“O‘zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo‘lida” . 14-bet. T:”O‘zbekiston” , 1995.

birinchidan, iqtisodiy siyosatda dehqonchilikka , umuman qishloq hayotiga yetakchi tarmoq sifatida qarash ;

ikkinchidan , milliy valyutani joriy qilish, uning qadrini muttasil oshirib borish;

uchinchidan, mulkchilikning barcha shakllariga erk berish , shaxsiy tashabbus va ishbilarmonlikka yo'l ochish , tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash;

to'rtinchidan, iqtisodni jonlantirish uchun korxonalarni xususiylashtirish , bu jarayonni tobora chuqurlashtirish;

beshinchidan, o'tish madaniyati va qadriyatlarini tiklash ishlarini yo'lga qo'yish va bu borada izchil tadbirlarni amalga oshirish jamiyat rivojining hozirgi bosqichidagi ustivor yo'nalishlaridir.<sup>1</sup>

2017-2021- yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida iqtisodiyotda davlat ishtirokini kamaytirish , xususiy mulk huquqini himoya qilish va uning ustivor mavqeyini yanada kuchaytirish , kichik biznes va xususiy tadbirkorlik rivojlanishini rag'batlantirishga qaratilgan islohotlarni davom ettirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan.

Pirovard maqsadimiz ijtimoiy yo'naltirilgan bozor iqtisodiyotiga asoslanga ochiq va demokratik fuqarolik jamiyatini barpo etishdan iborat ekan, bu boradagi asosiy shartlardan biri iqtisodiyotda davlat mulkini kamaytirish hisoblanadi.

“Mulkchilik masalasini hal qilish bozorni vujudga keltirishga qaratilgan butun tadbirlar tizimining tamal toshi bo'lib xizmat qiladi.”<sup>2</sup>

Jamiyat rivojining hozirgi bosqichida bozor iqtisodiyoti mulkchilik shakllarining xilma-xil bo'lishini talab qiladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida ham:

“ Bozor munosabatlarini rivojlantirishga qaratilgan O'zbekiston iqtisodiyotining negizini xilma-xil shakldagi mulk tashkil etadi. Davlat iste'molchilarning huquqi ustunligini hisobga olib , iqtisodiy faoliyat, tadbirkorlik va mehnat qilish erkinligini , barcha mulk shakllarining teng huquqliligini va huquqiy jihatdan muhofaza etilishini kafolatlaydi.”<sup>3</sup> –deb belgilangan.

---

<sup>1</sup> Jo'rayev N, Fayzullayev T. “O'zbekistonning yangi tarixi “ (3-kitob) 56-bet,T: “Sharq”2000.

<sup>2</sup> Karimov I.A. “O'zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida”,43-bet,T:“O'zbekiston”,1995.

<sup>3</sup> O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.53-modda. 18-bet. T:“O'zbekiston” 2014.

Mulk masalasining hal etilishi bozor iqtisodiyotini vujudga keltirish borasidagi barcha tadbirlar tizimini tashkil etar ekan, demak davlat mulki monopoliyasini sindirib, turli mulk shakllarini vujudga keltirish zarur.

1991 –yil 18-noyabrda O'zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining VIII sessiyasida mulkni “ Davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish to'g'risida”<sup>1</sup>gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni qabul qilindi.

Ushbu Qonun samarali, ijtimoiy yo'nalishga ega bo'lgan bozor iqtisodiyotini vujudga keltirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi ommaviy mulkini o'zgartirishning tashkiliy -huquqiy asoslarini belgilab beradi.

O'zbekistonda davlat mulkini xususiylashtirish jarayonini 5 bosqichga bo'lish mumkin:<sup>2</sup>

1-bosqich- 1992-1993-yillar: Bu davrda umumiy uy-joy fondini, savdo va mahalliy sanoat, xizmat ko'rsatish korxonalarini, qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarini xususiylashtirish jarayoni sodir bo'lgan.

2-bosqich – 1994-1995-yillar : Ko'plab o'rta, yirik korxonalar hissadorlik jamiyatlariga aylantirildi hamda ularning aksiyalari respublika qimmatbaho qog'ozlar bozorida sotildi.

3-bosqich-1996-1998-yillar: Aksiyadorlarning nazorat paketi davlat mulkida bo'lgan yirik korxona va tarmoqlarni xususiylashtirish davri bo'ldi.

4-bosqich-1998-2002-yillar: Xususiylashtirilgan korxonalarga xorijiy investitsiyalar jalb qilindi. Boshqaruv samaradorligini oshirish va mulkchilikning yangi munosabatlarini to'laqonli amal qilishi uchun sharoitlar yaratildi.

5-bosqich-2003-yildan boshlab; Xususiylashtirish jarayonlari samaradorligini oshirish va jadallashtirish, iqtisodiyotda xususiylashtirish sektorining ishtirokini faollashtirish va salmog'ini oshirish boshlandi.

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Parlamentga Murojaatnomasida iqtisodiyot tizimini sog'lomlashtirish hamda iqtisodiy o'sishni yuqori sur'atlarini ta'minlash maqsadida quyidagi masalalarni hal etish lozimligi qayd etilgan:

- ochiq iqtisodiyot, sog'lom raqobat, ishbilarmonlik va investitsiya muhitini tubdan yaxshilash uchun zarur sharoitlarni yaratish;

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasining Qonuni, lex.uz.

<sup>2</sup>Shodmonov Sh. Sh, G'afurov U.V. Iqtisodiyot nazariyasi .116-bet,T: “Fan va texnologiya” 2005.

- iqtisodiyotda davlat ishtirokini kamaytirish , xususiy sektorni jadal rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlarini ko'paytirish;
- iqtisodiyotni modernizatsiya va diversifikatsiya qilish, mehnat unumdorligini oshirish orqali yuqori iqtisodiy o'sishni ta'minlash ;
- “yashirin” iqtisodiyotga qarshi kurashish , uning hajmini keskin qirqartirish;
- valyutani erkinlashtirish siyosatini izchil davom ettirish , barqaror monetar siyosatni amalga oshirish;
- iqtisodiyotni rivojlantirishga doir strategik vazifalarni ro'yobga chiqarishga qodir malakali kadrlarni tayyorlash.

Iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb etishni rivojlantirish faol investitsiya siyosati orqali amalga oshiriladi. Investitsiya siyosati davlat iqtisodiy siyosatining tarkibiy qismi sifatida belgilangan strategik maqsadlarga erishish hamda iqtisodiy siyosatining qisqa muddatli va uzoq istiqbol uchun belgilangan vazifalarini bajarishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan u ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, iqtisodiyotni yuksaltirish va ijtimoiy muammolarni hal etish maqsadida iqtisodiy faoliyat subyektlari uchun qulay xo'jalik yuritish sharoitlarini yaratish orqali mamlakatda investisiya faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan maqsadli tadbirlar majmuini ifoda etadi. Uning asosiy maqsadi milliy iqtisodiyotni rivojlantirishga yo'naltirilgan investitsiya faoliyatini yanada rivojlantirish va jamiyat ishlab chiqarishi samaradorligini oshirishdan iborat.

“Hozirgi islohotlar iqtisodiyot , moliya hamda ijtimoiy siyosatning deyarli barcha sohalarini qamrab oladi, islohotlar siyosat choralari o'zgarishi , buni amalga oshirish bo'yicha salohiyatni kuchaytirishni o'z ichiga oladi” . Islohotlarni amalga oshirish bilan bog'liq bo'lgan salohiyatni kuchaytirish milliy iqtisodiyotga investitsiyalarni faol jalb etish hamda ularni samarali o'zlashtirishga asoslanadi. Bu esa iqtisodiyotimizga yo'naltirilayotgan har 1 so'm investitsiya islohotlar samarasi uchun muhim asos bo'lib xizmat qilishni bildiradi.<sup>1</sup>

2018-yilda 18 ta davlatlararo rasmiy tashriflar amalga oshirilib , buning natijasida 52 milliard dollarlik 1ming 80ta loyiha bo'yicha kelishuvlarga erishildi. Jahon banki, Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki , Islom va Osiyo taraqqiyot banklari , boshqa xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikdagi investitsiyalar hajmi 8,5 milliard dollarni tashkil etdi. Bugungi kunda yurtimizda chet el investitsiyalari hisobidan qiymati 23 milliard dollarlik 456 ta loyiha amalga oshirilmoqda. O'tgan 2017-yilda esa 21 ta oliy darajadagi tashriflar

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miriyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // <http://uza.uz> .// 28-18-2018

amalga oshirilib , 60dan ortiq davlat va xalqaro tashkilotlar rahbarlari va vakillari bilan uchrashuvlar o'tkazildi. Natijada 400dan ortiq bitim va kelishuvlarga erishilgan holda , qariyb 60 milliard AQSH dollari hajmidagi savdo va sarmoyaviy shartnomalar imzolandi.

“ Davlatimiz tomonidan olib borilgan faol investitsiya siyosati natijasida so'nggi 20 yil ichida O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotiga isloh qilingan to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar va kafolatlanmagan kreditlar hajmi 25,3 milliard AQSH dollarini tashkil etgan va uning 11,8 milliard AQSH dollari ( 47 foiz ) so'nggi 5 yil ichida jalb qilingan. So'nggi 5 yil ichida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, asosan , neft-az sohasiga jalb etilgan (73foiz), axborot texnologiyalari va kommunikatsiya sohasiga 6 foiz, elektroenergetika sohasiga 2 foiz , yengil sanoat va to'qimachilik sohasida 1 foiz atrofida va avtomobil sohasiga 0,2 foiz investitsiya jalb qilingan .”<sup>1</sup>

2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini amalga oshirishning uchinchi bosqichi 2019-yil - “Faol investitsiyalar va ijtimoiy rivojlanish yili “ da ko'zda tutilgan keng qamrovli iqtisodiy islohotlar “ Faol tadbirkorlik , innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni qo'llab –quvvatlash yili “ deb nomlangan 2018-yilda amalga oshirilgan iqtisodiyot , ijtimoiy soha va davlat boshqaruviga zamonaviy ilm-fan yutuqlari , innovatsion g'oya va texnologiyalarni joriy etish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarning mantiqiy davomi bo'lishi bilan birga faol investitsiya siyosatini izchil va samarali davom ettirishda quyidagilarning omilkorligini oshirishga jiddiy e'tibor qaratiladi:

1. Iqtisodiyot barqarorligini , jumladan, narx-navo , valyuta-kredit bahosi barqarorligini ta'minlash. Bunda :
  - iqtisodiyotning yetakchi sohalari , tez samara beruvchi tarmoqlarida yuqori qiymatli , ichki iste'mol talabi va tashqi bozor uchun sifatli mahsulotlar ishlab chiqarilishini;
  - cheklangan va arzon mahalliy xomashyolarni to'liq qayta ishlash asosida tayyor va raqobatbardosh mahsulotlar tayyorlashni qo'llab-quvvatlash;
  - iqtisodiyotning tashqi bozordagi narx-navo o'zgarishlariga ta'sirchanligini kamaytirish choralarini ishlab chiqish;

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi.82-bet, T:” Ma'naviyat” 2019.

- iqtisodiyotni boshqarishda davlat aralashuvini keskin kamaytirish asosida iqtisodiyotning ochiqligini yanada kuchaytirish bilan “yashirin” iqtisodiyot hajmini qisqartirish;
- erkin tadbirkorlik investitsiya faoliyatini moliyalashtirishni rivojlantirish hamda shu asosda Davlat budjeti daromadlarini ko'paytirishga erishish lozim.

2. Inson kapitalidan samarali foydalanish tizimini yanada takomillashtirish. Bunda:

- ilm-fan, zamonaviy va uzluksiz ta'lim tizimi samaradorligini oshirish;
- ta'lim-tarbiya, ilm-fanga yo'naltirilgan investitsiyalar hajmini oshirish va ularni maqsadli yo'naltirish;
- jamiyat va iqtisodiyotda oliy ma'lumotli, yetuk va zamonaviy bilim hamda yuksak malakaga ega, kuchli raqobatga bardoshli kadrlarni tayyorlash asosida oliy ta'lim muassasalarining davlat islohotlari ijrosini ta'minlashdagi o'rnini oshirish;
- davlat-xorijiy-sheriklik va boshqa shakldagi oliy ta'lim muassasalarini ko'paytirib borish orqali ular o'rtasida sog'lom raqobat kurashini faollashtirish;
- insonning aqliy, mehnat, ijodiy, boshqaruv kabi qobiliyatlarini ro'yobga chiqarish va ulardan samarali foydalanishni kengaytirish.

3. Ish bilan bandlikni oshirish evaziga aholi o'rtasida ishsizlikni kamaytirish, real daromadlarini va turmush farovonligini yanada oshirish. Bunda yangi ish o'rinlarini tashkil etish; oila daromadlarini oshirish; ijtimoiy ta'minotini yaxshilash evaziga:

- mehnat migrant sifatida ish qidirib, xorijga chiqib ishlashga bo'lgan munosabatni o'zgartirish;
- shu asosda o'z Vatani ravnaqi uchun o'z hissasini qo'shish kabi vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirish;
- real daromadlarini ko'paytirish hisobiga uy-joy va boshqa mol-mulk xarid qilish imkoniyatlarini oshirish.

4. Soliq tizimi va ma'murchiligining samaradorligini oshirish va soliq yukini kamaytirish hisobiga aholi va har bir jismoniy shaxsning tadbirkorlik va investitsiya faoliyati bilan shug'ullanishga bo'lgan intilishini kuchaytirish. Bunda ularning:

- iqtisodiy islohotlarni amalga oshirishga erkin qatnashuvchi mustaqil va salohiyatli subyekt sifatidagi iqtisodiy faolligini oshirish;

- davlat tomonidan amalga oshirilayotgan islohotlarga befarq bo'lmagan holda ijtimoiy fikr va munosabat bildiruvchi subyekt sifatidagi ijtimoiy faolligini oshirish maqsadga muvofiqdir.

5. Iqtisodiyotda innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni keng joriy etish, YAIM tarkibida va iqtisodiy o'sishda raqamli iqtisodiyotning ulushini keskin oshirib borishga erishish, bu borada ilg'or xorijiy tajribalarga chuqur tayanish zarur.

Mamlakatimizda faol investitsiya siyosatini izchil davom ettirishga xalqaro va xorijlik ekspertlar va mutaxassislarning munosabatlari va bergan baholari ham davlatimizning iqtisodiy islohotlarni to'g'ri yo'lda va samarali amalga oshirilayotganligidan dalolat beradi.

O'tgan yillar mobaynida Prezidentimiz va hukumatimiz tomonidan qabul qilingan Farmon va qarorlar aynan milliy valyutamiz, kredit va bank tizimlarini takomillashtirishga qaratilgan bo'lib, bu hujjatlar bozor iqtisodiyotiga o'tishda "Davlat – bosh islohotchi" degan tamoyilning yorqin ifodasidir. Mamlakat bank tizimini iqtisodiyotning ustuvor sohalaridan biri sifatida qo'llab-quvvatlash hozirgi kunda ham davom etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi bank tizimi mamlakat iqtisodiyotining muhim va jadal sur'atlar bilan rivojlanayotgan sohasi hisoblanadi. Ushbu sohaga alohida ahamiyat berilar ekan, u milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida tanlab olingan.

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev Oliy Majlisga Murojaatnomasida : "Bugungi kunda bank tizimidagi eng asosiy muammo – ular kapitalining asosiy qismi, ya'ni, 83 foizi davlatga tegishli ekanidir. Bu o'z navbatida bank sektoridagi sog'lom raqobatga to'siq bo'lib, xizmat ko'rsatish sifatiga salbiy ta'sir qilmoqda. "- deya ta'kidladilar.<sup>1</sup>

Banklar kapitallashuv darajasini oshirish borasida amalga oshirilgan chora-tadbirlar natijasida tijorat banklarining umumiy kapitali 2017-yil davomida 2,3 barobarga ko'payib, 2018-yilning 1-yanvar holatiga 20,7trln, so'mni, ustav

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. 90-bet T:"Ma'naviyat" 2019.



kapitali umumiy miqdori esa 2,8 barobarga oshib, 16,3 trln so'mni tashkil etdi. Bunda davlat ulushiga ega banklar kapitali 11,7 trln so'mga oshdi.

Valyuta siyosatini liberallashtirilishi sharoitida tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va likvidliliini ta'minlash hamda iqtisodiyotning kreditga bo'lgan o'sib borayotgan ehtiyojini qondirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli qarorlariga muvofiq davlat ulushiga ega banklar kapitaliga hukumat tomonidan 670 mln AQSH dollari miqdorida mablag'lar yo'naltirildi.”<sup>1</sup>

Amalga oshiriladigan amaliy ishlar natijasida respublika bank tizimiga xususiy va xorijiy kapital kirib kelishi hisobidan bank kapitalidan davlat ulushini hamda davlat banklari ulushini bosqichma-bosqich kamaytirib borish maqsadi qo'yildi.

Bugungi kunda pul-kredit siyosati va banklarni tartibga solishdagi imkoniyatlardan amalda to'laqonli foydalanish, pul-kredit instrumentlarining lozim darajada ishlashi va samaradorligini ta'minlovchi mexanizmlarni rivojlantirish orqali qo'yilgan maqsadga erishishni osonlashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 9-yanvarda “ O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PF-5296-sonli Farmoni qabul qilindi. Unga ko'ra Markaziy bank faoliyatining strategik maqsadli yo'nalishlari deb quyidagilar belgilab berildi:

- narxlar barqarorligi;
- bank tizimi barqarorligi va rivojlanishi;
- to'lov tizimi barqarorligi va rivojlanishi.

Prezidentimiz Oliy Majlisga Murojaatnomada keng qamrovli iqtisodiy islohotlar negizidagi maqsadlarga erishishning ustuvor vazifalari qatorida tadbirkorlik faoliyatini qo'llab – quvvatlash bo'yicha ishlar jadal davom ettirilishini alohida ta'kidlab o'tdi .

Ma'lumki , faol tadbirkorlik degan tushunchaning mazmuniga Prezidentimiz 2017-yil 22-dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasida izoh berib o'tgan edi. Jumladan, “ Faol tadbirkorlik biznes faoliyatini innovatsion , ya'ni zamonaviy

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. 90-bet. T: “Ma'naviyat” 2019.

yondashuvlar , ilg'or texnologiya va boshqaruv usullari asosida tashkil etadigan iqtisodiy yo'nalishdir.”<sup>1</sup>

Kichik tadbirkorlikni yanada rivojlantirish, iqtisodiyotda xususiy sektor ulushini oshirish, ishlab chiqarish sohasida aholi bandligini to'laroq ta'minlash uchun qulay sharoit yaratish maqsadida 2003-yilning 30-avgustida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 1998-yil 9-apreldagi “ Xususiy , kichik va o'rta biznesni rivojlantirishni yanada rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi Farmoniga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida”<sup>2</sup>gi Farmoni qabul qiindi, Ushbu Farmon mamlakatimizda kichik biznes subyektlari chegaralarini aniqlash borasidagi navbatdagi bosqichni boshlab berdi.

Ushbu Farmonda belgilangan chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadida 2003-yil 11-oktabrda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori qabul qilinib , unda kichik tadbirkorlik subyektlariga tegishli bo'lgan korxona va tashkilotlar klassifikatsiyasi tasdiqlandi.

Mamlakatimizda tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha to'plangan tajribalar shuni ko'rsatdiki, korxonlarning raqobatbardoshlik darajasini oshirish ularning o'z faoliyatlari davomida kengayib, yiriklashib borishini taqozo etadi.

Oxirgi yillar davomida turizm jahon iqtisodiyotining eng tez o'sayotgan sektori va yirik eksport sanoatiga aylanib bormoqda. Jahon turizmi bo'yicha Manila deklaratsiyasida “ Turizm faoliyat sifatida mamlakatlarning ijtimoiy, madaniy, ta'lim va iqtisodiy sohalariga va ularning xalqaro aloqalariga bevosita ta'sir ko'rsatib , xalqlar hayotida muhim ahamiyat kasb etadi “ -deya e'tirof etilgan.<sup>3</sup>

“ Bozor munosabatlariga o'tish davrida respublikada ro'y berayotgan chuqur siyosiy va ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar milliy iqtisodiyotning muhim va istiqbolli sohalaridan biri bo'lgan turizm faoliyatida ham o'z ifodasini topmoqda .

O'zbekiston xalqaro turizmni rivojlantirishda o'zining salohiyatiga va yuqori raqobatbardoshlikni ta'minlashda nisbiy ustunliklarga ega bo'lgan mamlakatlar qatoriga kiradi. Mamlakatimiz Birinchi Prezidenti I.Karimov : “

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma . O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi .106-bet . T: “Ma'naviyat” ,2019.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni . lex.uz. 30.08.2003.

<sup>3</sup> Hoshimov P.Z ,To'rayev Z.N. “Turizm sohasi milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omili sifatida”, “Iqtisod va moliya” jurnali, 2012-yil ,7-son

O'zbekiston sayru –sayohatni rivojlantirish uchun ajoyib imkoniyatlarga egadir .Samarqand , Buxoro, Xiva kabi o'zbek shaharlari butun dunyoga mashhur . Respublika hududida to'rt mingdan ko'proq me'morchilik yodgorliklari bor .... Tabiiy iqlim sharoitlari qishin-yozin sayohatchilarni qabul qilish imkoniyatini beradi ."-deb ta'kidlab o'tgan edilar.”<sup>1</sup>

O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining 1992-yil 27-iyuldagi farmoni bilan turizm sohasida respublika yagona siyosatini amalga oshiruvchi davlat organi – “O'zbekturizm” milliy kompaniyasi tuzildi. Uning tarkibiga tarmoqqa aloqador davlat va jamoat tashkilotlari kiritildi, hududiy bo'limlari tashkil etildi.

Jahon Turizm Tashkiloti Bosh Assambleyasining Bali shahrida (Indoneziya) 1993-yilda bo'lib o'tgan X sessiyasida “ O'zbekturizm” milliy kompaniyasi unga to'la huquqli a'zo etib qabul qilindi .

“ Xalqaro va “O'zbekturizm” Milliy Kompaniyasi ekspertlarining baholashicha bugungu kunda mamlakatimiz o'z turistik salohiyatining faqatgina 12-15 foizidan foydalanmoqda , xolos.

Yuqoridagilarni nazarda tutib , Respublikamizning Birinchi Prezidenti I.Karimov turizm sohasini rivojlantirish va uning imkoniyatlaridan samarali foydalanish dolzarb vazifalardan biri ekanligini alohida ta'kidlaganlar: ”Turizm sodda qilib aytganda, dunyoni tushunib, dunyoni anglash, shu bilan birga dunyo sahniga chiqish demakdir.... Toshkent ,Samarqand, Buxoro va Xiva kabi shaharlarimizning 2500-3000 yillik tarixi bor bu juda katta ma'naviy boylik. Uni sayyohlikni rivojlantirish yo'li bilan moddiy boylikka aylantirish mumkin.“.<sup>2</sup>

Rivojlangan mamlakatlarda turizmdan olinadigan valyuta tushumlari butun eksport hajmining 10-35 foizini tashkil qiladi. Turizm sohasi uchun jadal rivojlanish xos bo'lib , qator mamlakatlarda yillik o'sish su'ratlari yuqoriligi bilan( 24% gacha) tavsiflanadi.

Butunjahon turistik tashkilotining (BTT) ma'lumotlariga ko'ra hozirgi vaqtda jahon yalpi milliy mahsulotining 11 foizi , investitsiyalarning 10 foizi , jahon iste'mol xarajatlarining 11 foizi , soliq tushumlarining 5 foizi turizm sohasi hissasiga to'g'ri keladi.

---

<sup>1</sup> Xo'jamov M, Lafasov M, Mulladjanova R. “Tarixiy o'lkashunoslik va turizm” o'quv-qo'llanma . 86-bet. T:”MUMTOZ SO'Z” 2014.

<sup>2</sup> Xo'jamov M ,Lafasov M , Mulladjanova R. “Trixiy o'lkashunslik va turizm” o'quv-uslubiy qo'llanma. 87-bet.T: “MUMTOZ SO'Z” 2014.

“ XXasr 90-yillarining boshlaridan hozirgi vaqtga qadar mazkur sohaga kiritilgan investitsiyalarni oʻrtacha yillik oʻsish suʼrati 30 foizni tashkil etdi va 16 ish oʻrnidan biri turizm tarmogʻi zimmasiga toʻgʻri keladi. Jahon eksportida turizm neft va neft mahsulotlari hamda avtomobillar eksportidan soʻng uchinchi oʻrinni egallaydi.”<sup>1</sup>

Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasida : “ Bizda turizm koʻpincha , qadimiy shaharlarimiz, tarixiy-madaniy yodgorliklar doirasida cheklanib qolmoqda. Vaholanki, mamlakatimizning betakror tabiati , milliy qoʻriqxonalar, togʻli hududlarda turizmni rivojlantirish uchun katta salohiyat mavjud. Ayniqsa tibbiyot turizmi , ziyorat turizmi va ekoturizmni rivojlantirish nafaqat iqtisodiyot , balki ijtimoiy sohalar rivojiga ham katta turtki beradi . Vazirlar Mahkamasi bir oy muddatda 2019-2025- yillarda Turizmni rivojlantirish milliy konsepsiyasini ishlab chiqishi va ijrosini taʼminlashi zarur. Shu asosda 2025- yilda yurtimizga tashrif buyuradigan xorijiy sayyohlar sonini 7 million nafarga, turizm eksportidan keladigan yillik daromadni esa 2 milliard dollarga yetkazish lozim “ deb sohadagi yoʻnalish va marrani koʻrsatib berdi.<sup>2</sup>

Turizm sohasini rivojlantirish maqsadida hukumat tomonidan , jumladan shaxsan Prezident tomonidan bosqichma-bosqich kompleks qarorlar, farmonlar va davlat dasturlari qabul qilinmoqda. Jumladan 2018-yilning oʻzida Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 4 ta farmoni , 6ta qarori, 1 ta farmoyishi, Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 15 ta qarori, 2 ta Oʻzbekiston Respublikasi farmoyishi, 1ta Davlat organlarining qoʻshma qarori hamda 4 ta davlat dasturi qabul qilindi.

Turizm sohasining tezkor rivojlanishini taʼminlash maqsadida erkin turistik zonalarini tashkil etish boʻyicha bir nechta hukumat qarorlari qabul qilindi. Unda asosiy urgʻu sohaga yangi investitsiyalarni va ayni vaqtda jahondagi eng ilgʻor tajribalar va innovatsiyalar joriy qilishga qaratilgan. Shu asosda Toshkent viloyatida “ Chorvoq “ erkin turistik zonasi , ”Samarqand siti” turistik zonasi, “ Qadimiy Buxoro “ turistik zonasi va boshqa sport-sogʻlomlashtirish va ekologik qulay makonlarda turistik zonalar tashkil etilmoqda.

---

<sup>1</sup> Xoʻjamov M , Lafasov M, Mulladjanova R. “Tarixiy oʻlkashunoslik va turizm” oʻquv-qoʻllanma.87-bet. T: ”MUMTOZ SOʻZ”, 2014.

<sup>2</sup> Oʻzbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Maslisga Murojaatnomasini oʻrganish va keng jamoatchilik oʻtasida targʻib etishga bagʻishlangan ilmiy-ommabop qoʻllanma. Oʻzbekiston Respublikasi Oliy va Oʻrta Maxsus Taʼlim Vazirligi .189-bet , T:” Maʼnaviyat” 2019.

O'zbekistondagi turistik kompaniyalarning viloyatlar bo'yicha taqsimoti .<sup>1</sup>

| Hududlar                      | Soni | Foiz |
|-------------------------------|------|------|
| Toshkent shahar               | 634  | 66,2 |
| Toshkent viloyati             | 19   | 2,0  |
| Qoraqalpog'iston Respublikasi | 15   | 1,6  |
| Xorazm viloyati               | 29   | 3,0  |
| Surxondaryo viloyati          | 14   | 1,5  |
| Qashqadaryo viloyati          | 12   | 1,3  |
| Navoiy viloyati               | 4    | 0,4  |
| Buxoro viloyati               | 59   | 6,2  |
| Samarqand viloyati            | 119  | 12,4 |
| Sirdaryo viloyati             | 4    | 0,4  |
| Jizzax viloyati               | 5    | 0,5  |
| Andijon viloyati              | 19   | 2,0  |
| Farg'ona viloyati             | 17   | 1,8  |
| Namangan viloyati             | 7    | 0,7  |
| Jami                          | 957  |      |

O'zbekiston hukumatining turizm sohasini rivojlantirish borasidagi islohotlari natijasida 2018-yilda mahalliy turistlarning soni 18,1 milliondan , xorijiy turistlarning mamlakatimizga tashrifi esa 5,3 milliondan ortgani turizm sohasidagi keskin ijobiy o'zgarishlarni ko'rsatmoqda.

Respublikaga tashrif buyurgan turistlar soni.<sup>2</sup>

| Yillar             | Xorijiy turistlar soni | Mahalliy turistlar soni |
|--------------------|------------------------|-------------------------|
| 2016-yil           | 2027000                | 4125555                 |
| 2017-yil           | 4896397                | 12363585                |
| 2018-yil           | 5300000                | 14589641                |
| 2019-yilga prognoz | 5889000                | 181983316               |

Aytish joizki , O'zbekiston mustaqillikka erishgan vaqtda iqtisodiy ahvol o'ta murakkab edi. O'zbekiston sovet tuzumi davridagi iqtisodiyot asosini tashkil etgan rejalashtiruvchi siyosatdan voz kechdi va bozor iqtisodiyoti yo'lini tanladi. Davlat mulkini xususiylashtirishga keng yo'l ochib berildi . Iqtisodiyotning yangi tarmoqlari

<sup>1</sup>O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. 194-bet . T: "Ma'naviyat", 2019.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma . O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus ta'lim Vazirligi.192-bet. T:"Ma'naviyat" 2019.

vujudga keltirildi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng yo'l ochib berildi . Turizm sohasi rag'batlantirildi . Chet el investitsiyalarini mamlakat iqtisodiyotiga jalb etish uchun faol hamkorlik siyosati olib borildi

,

### 2.3 Ijtimoiy hayot .

O'zbekistonda islohotlar boshlangan dastlabki paytdanoq , uning asl maqsadi insonlarga munosib turmush va ish sharoitlarini vujudga keltirishdan iborat , deb belgilandi . Buning sababi shundaki, odamlarning ijtimoiy muammolariga e'tibor bermaslik barqarorlikka va milliy xavfsizlikka katta xavf tug'diradi . Bozor munosabatlariga o'tishning hamma bosqichlarida aholini oldindan ijtimoiy himoyalash davlat siyosatida ustivor yo'nalish mavqeyini egalladi.

“O'zbekistonning o'z yangilanish va taraqqiyot yo'liga asos bo'lgan eng muhim qoidalardan biri bozor iqtisodiyotiga o'tishning barcha bosqichlarida oldindan kuchli ijtimoiy siyosatni o'tkazishdir”.<sup>1</sup>

Bugungi kunda davlat budjetining qariyb 60 foizi ijtimoiy sohani rivojlantirishga yo'naltirilmoqda . 1991-yilga taqqoslaganda , aholining real daromadlari 12 barobardan ziyod ko'paydi, ish haqi , pensiya va ijtimoiy nafaqalar salmoqli darajada oshdi. Iste'mol tovarlari ishlab chiqarishni jadal su'ratlar bilan oshirish va aholining ularga bo'lgan talabini qondirish ta'minlanmoqda.<sup>2</sup>

Pensiya ta'minoti tizimi mehnatga layoqatsiz va kam ta'minlangan fuqarolarning turmush darajasini ta'minlashga qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan iqtisodiy, huquqiy, ijtimoiy va tashkiliy xarakterga ega bo'lgan qator chora-tadbirlar kompleksini amalga oshirilishini nazarda tutadi. Ushbu tizim 3,3 milliondan ortiq fuqarolarni o'z ichiga olib , mamlakat aholisining taxminan 10 foizini qamrab oladi. Bunda yoshga doir pensiya oluvchilar -2502,6 ming nafar, nogironlik pensiyasi oluvchilar -360,3 ming nafar , boquvchisini yo'qotganlik pensiyasini oluvchilar -168,5 ming nafar va ijtimoiy nafaqa oluvchilar -294,1 ming nafarni tashkil etadi.

O'zbekiston Respublikasida davlat pensiya ta'minoti tizimini takomillashtirishga doir muayyan ishlar amalga oshirilgan bo'lib , umumqabul qilingan pensiya sug'urtasi tamoyilini joriy etish bilan bo'g'liq tizim modernizatsiyasi amalga oshirilgan.

Shu bilan birga , fuqarolar pensiya ta'minoti tizimining asosiy ko'rsatkichlaridan biri - bu pensiya yoshi hisoblanadi . O'tkazilgan tahlillar shuni

---

<sup>1</sup> Karimov I.A. “O'zbekiston : milliy istiqloq, iqtisod, siyosat, mafkura. 322-bet, T. “O'zbekiston”, 1996.

<sup>2</sup> 2017-2021yillarda O'zbekiston Respublikaini rivojlantirishning beshta ustivor yo'nalish bo'yicha Harakatlar strategiyasini “ Xalq bilan muloqot va inson manfaatlarini yili”da amalga oshirishga oid Davlat dasturini o'rganish bo'yicha ilmiy-uslubiy risola. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi ,291-292-betlar, T. “Ma'naviyat” 2017.

ko'rsatmoqdaki, dunyoda o'rtacha pensiya yoshi erkaklar va ayollar uchun 62 yoshni tashkil etsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 57,5 yoshni tashkil etadi .( ayollar uchun 55 yosh, erkaklar uchun 60 yosh).

Dunyo mamlakatlarida pensiyaga chiqish yoshi.<sup>1</sup>

| Mamlakat nomi   | Jinsi | Pensiyaga chiqish yoshi |
|-----------------|-------|-------------------------|
| O'zbekiston     | Ayol  | 55                      |
|                 | Erkak | 60                      |
| Qozog'iston     | Ayol  | 58                      |
|                 | Erkak | 63                      |
| Belarussiya     | Ayol  | 55,6                    |
|                 | Erkak | 60,6                    |
| Janubiy Koreya  | Ayol  | 60                      |
|                 | Erkak | 60                      |
| Buyuk Britaniya | Ayol  | 60                      |
|                 | Erkak | 65                      |
| Yaponiya        | Ayol  | 65                      |
|                 | Erkak | 65                      |

Pensionerlarni ijtimoiy jihatdan yanada qo'llab-quvvatlash uchun qulay shart-sharoitlar yaratish , mamlakatimiz ijtimoiy –iqtisodiy va ijtimoiy-siyosiy hayotida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlarda ularning salohiyati , tajribasi va bilimini to'laqonli jalb qilish , pensiya ta'minoti tizimi samaradorligini oshirish , shuningdek , mazkur yo'nalishda xalqaro tamoyil va standartlarni joriy etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 12-dekabrdagi “Fuqarolarning pensiya ta'minoti tizimi samaradorligini oshirish va pensionerlarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirishga oid qo'shimcha chora –tadbirlar to'g'risida”gi PF-5597 –sonli farmoni qabul qilindi . Mazkur farmonga asosan 2019-yil 1-yanvardan boshlab:

- barcha ishlovchi pensionerlarga pensiyalar to'liq miqdorda to'lanadi;
- pensiyani hisob-kitob qilish uchun ish haqining maksimal miqdorini eng kam oylik ish haqining 8 barobaridan 10 barobarigacha oshirildi.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma . O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi, 159-bet, T:”Ma'naviyat” 2019.



Aholi orasida ishsizlikni kamaytirish maqsadida mehnat bozorida haqiqiy holatni respublikamiz mintaqalari kesimida chuqur tahlil qilish asosida aholi bandligini ta'minlash bo'yicha hududiy va tarmoq dasturlarini ishlab chiqish va ularning bajarilishini muvofiqlashtirish, yangi ish o'rinlarini tashkil etish bo'yicha aniq tizim asosida chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

2018-yil aholining ish bilan bandligini ta'minlash, ishsizlikni kamaytirish, odamlar va oilalarning daromadini oshirish bo'yicha quyidagi ishlar amalga oshirildi:

Birinchidan, aholi bandligini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilishining moliyaviy manbalari shakllantirildi. Xususan mustaqillik yillarida birinchi bor respublika budjetidan to'g'ridan-to'g'ri bandlikka ko'maklashish jamg'armasiga 2018-yilda 150 milliard so'm ajratildi, 2019-yildan boshlab esa 300 milliard so'mdan kam bo'lmagan miqdorda mablag'lar ajratilishi budjet paramatrlarida belgilandi.

Ikkinchidan, aholi bandligini ta'minlash bo'yicha bir nechta muhim, faol instrumentlar joriy etildi. Xususan bandlikka ko'maklashish jamg'armasidan tadbirkorlik faoliyatini boshlamoqchi bo'lgan ishsiz shaxslarga, aholining ijtimoiy ehtiyojmand qatlamlarini kvota sonidan ortiq ishga qabul qilgan tashkilotlarga, aholi bandligiga ko'maklashish markazlarining yo'llanmasi bo'yicha ishga qabul qilingan xodimlarni kasbga qayta o'qitish va malakasini oshirish uchun ish beruvchilarga bir martalik subsidiyalar berilishi joriy etildi.

2018-yilda aholi bandligiga ko'maklashuvchi Davlat dasturi va Prezidentimizning hududlarga tashriflari davomida berga topshiriqlari doirasida 585ming nafardan ortiq fuqarolarning bandligi ta'minlandi. Shu jumladan, 423 mingta yangi ish o'rinlari yaratildi, shundan aholi bandligiga ko'maklashish davlat dasturiga muvofiq 300 mingga yaqin doimiy ish o'rinlari tashkil etildi. Ish o'rinlarining 318 mingtasi yoki 85 foizi kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish hisobidan ta'minlandi.<sup>2</sup>

2019-yilda aholi bandligiga ko'maklashishning asosiy yo'nalishlari etib quyidagilar belgilangan:

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi 160-bet, T."Ma'naviyat" 2019.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SHavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. 154-bet, T."Ma'naviyat" 2019.

birinchi, sanoat , xizmat ko'rsatish va qishloq xo'jaligi sohasida yangi loyihalarni amalga oshirish va o'tgan yillardan o'tib kelayotgan loyihalarni yakunlash hisobidan yirik loyihalarda 55,7ming va kichik loyihalarda 81,2 mingdan kam bo'lmagan doimiy ish o'rinlarini tashkil etish;

ikkinchi, bo'sh turgan , qurilishi tugallanmagan obyektlardan va foydalanilmayotgan ishlab chiqarish maydonlaridan samarali foydalanish hisobidan 23,7 ming yangi ish o'rinlari tashkil etish;

uchinchi, davlat-xususiy sherikchilik asosida ijtimoiy soha obyektlarini ( ta'lim, so'g'liqni saqlash, madaniyat, jismoniy tarbiya, sportva boshqalar) tashkil etish hisobidan 23,7 ming ish o'rinlarini tashkil etish;

to'rtinchi, hunarmandchilikni rivojlantirish hisobidan 37,3ming ish o'rinlarini tashkil etish;

beshinch, tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash , aholininh o'zini-o'zi band qilinishini rag'batlantirish , tijorat banklari va boshqa maqsadli jamg'armalar mablag'lari hisobidan " Har bir oila - tadbirkor va boshqa dasturlar doirasida kreditlar berish orqali 191,5 ming ish o'rinlari yaratish;

oltinchi, uy-joy qurilishi, obodonlashtirish , infratuzilma obyektlari , mavsumiy va vaqtinchalik ishlar ayniqsa "Obod qishloq" va " Obod mahalla" dasturlari bo'yicha amalga oshirilayotgan ishlar doirasida 63ming aholini vaqtinchalik va mavsumiy ishlarda bandligini ta'minlash;

yettinchi, 110,2ming nafar fuqaroni mavjud ish o'rinlariga , 85,5 ming nafarini kvota va tabiiy sabablar bilan bo'shaydigan ish o'rinlariga ishga joylashtirish;

sakkizinchi, 30,2 ming nafar ishsizlarni Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasi mablag'lari hisobidan kasbga tayyaorlash va qayta o'qitish bo'yicha davlat buyurtmasini shakllantirish, 49,9 ming nafar ishsizlarni Jamoat ishlari jamg'armasi hisobidan haq to'lanadigan jamoat ishlariga jalb etish va 200,4 ming nafar fuqaroni xorijiy davlatlarda ishga joylashtirish;

to'qqizinchi 273,4ming norasmiy bandlarning rasmiy bandligini ta'minlash.<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi . 156-bet, T:"Ma'naviyat" 2019.

Aholi daromadlari va turmush darajasini oshirish, aholining ijtimoiy zaif qatlamlari davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi kuchaytirish, shuningdek, mehnatiga kam haq to'lanadigan xodimlar ish haqi miqdorini jadal ravishda oshirishni ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-oktabrdagi "Ish haqi, pensiyalar, stipendiyalar va nafaqalar miqdorini oshirish to'g'risida"gi Farmoni qabul qilindi. Unga ko'ra, ish haqi, pensiyalar, stipendiya va nafaqalarning eng kam miqdorlari quyidagicha belgilandi:

Ish haqi, pensiyalar, stipendiya, va nafaqalarning eng kam miqdori.<sup>1</sup>

|                                                                                                       |                    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|
| Ish haqi                                                                                              | Oyiga 202 730 so'm |
| Yoshga doir pensiyalar                                                                                | Oyiga 396 500 so'm |
| Bolalikdan nogironlarga beriladigan nafaqa                                                            | Oyiga 396 500 so'm |
| Zarur ish stajiga ega bo'lmagan kek-sa yoshdagi va mehnatga layoqatsiz fuqarolarga beriladigan nafaqa | Oyiga 243 300 so'm |

Aholining hayot darajasini yuksaltirish uchun mehnatga munosib haq to'lash tizimini shakllantirish va aholi real daromadlarini oshirish maqsadida 2019-yil 1-yanvardan Mehnatga haq to'lashning yagona ta'rif setkasi qayta ko'rib chiqilmoqda. Unga ko'ra mehnatga haq to'lash yagona ta'rif setkasining quyi darajalari ta'rif koeffitsiyentlarini o'rtacha 10 foizga, jumladan, 1-daraja bo'yicha 15 foizga, 2-daraja bo'yicha 10 foizga, 3-daraja bo'yicha 5 foizga oshirish orqali mehnatiga kam haq to'lanadigan xodimlarning ish haqi miqdori jadal ravishda oshiriladi.

Aholi salomatligiga g'amxo'rlik qilish O'zbekistonda amalga oshirilayotgan kuchli ijtimoiy siyosatning tarkibiy qismidir. Mustaqillikning ilk yillaridan boshlab davlatimiz tomonidan inson salomatligini yanada mustahkamlash, sog'lom insonlar safini kengaytirish, onalar va bolalar sog'lig'ini muhofaza qilish, sog'lom turmush tarzini keng omma o'rtasida shakllantirish, oilada tibbiy madaniyatni oshirish, har bir shaxsning salomatligi o'z qo'lida ekanini aholi o'rtasida keng targ'ib qilish, sog'lom jamiyatni tashkil etishga katta e'tibor qaratilgan.

---

<sup>1</sup> O'sha manba, 157-bet.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2017-yil 5-yanvar va 7-fevral kunlari sog'liqni saqlash sohasining bir guruh yetakchi mutaxassislari bilan uchrashdi.

Sog'liqni saqlash sohasini isloh qilish davlat siyosatining eng muhim yo'nalishlaridan biri ekanligini, mamlakatimizda sog'liqni saqlash tizimini yanada takomillashtirish, tibbiyot xodimlari mehnatini rag'batlantirish, davolashning zamonaviy texnologiya va usullarini keng joriy etishga alohida e'tibor qaratdi. Tibbiyot sohasida bajarilishi lozim bo'lgan ishlar, yechimini kutayotgan muammolar haqida atroflicha to'xtaldi.

Sohani yanada rivojlantirish, tibbiy xizmatlar ko'lami va sifatini oshirishga qaratilgan 30 ga yaqin farmon va qarorlar qabul qilindi.

Birlamchi tibbiy sanitariya yordamini ta'komillashtirishga oid qaror ijrosi doirasida 793 qishloq vrachlik punkti negizida qishloq oilaviy poliklinikasi, 441 tez tibbiy yordam shoxobchasi tashkil etildi. Birlamchi tizimda kadrlar ta'minotini yaxshilash maqsadida joriy yilda tibbiyot yo'nalishidagi oliy o'quv yurtlarining bakalavriatura bosqichini bitirgan 3ming 197 yosh mutaxassisning 79 foizi birlamchi tizimga ishga yuborildi.<sup>1</sup>

2017-2021-yillarda Respublika ixtisoslashtirilgan tibbiyot markazlari, ilmiy-tekshirish institutlari Oliy o'quv yurtlari klinikalari yetakchi mutaxassislari jalb qilgan holda, keng tarqalgan kasalliklarning oldini olish va erta aniqlashga qaratilgan "Hech kim mehr va e'tibordan chetda qolmasin" shiori ostida keng qamrovli tibbiy ko'rik tadbirlarini o'tkazish rejalashtirilmoqda. Natijada kelgusi 5 yilda mamlakatimizning chekka tumanlari aholisini chuqurlashtirilgan tibbiy ko'rikdan o'tkazish, kasalliklarni erta aniqlash va oldini olishga qaratilgan tadbirlar amalga oshiriladi. Viloyatlar aholisini sifatli tibbiy yordam bilan ta'minlash maqsadida Respublika ixtisoslashtirilgan tibbiyot markazlari shifokorlarining joylarga chiqib, jarrohlik amaliyotlari va boshqa tibbiy xizmatlar ko'rsatishini tashkil etish bo'yicha maxsus chora-tadbirlar dasturi qabul qilinadi. Bu jarayonda esa Respublika ixtisoslashtirilgan tibbiyot markazlari xizmatlaridan foydalanuvchilarga qo'shimcha qulayliklar yaratiladi. Aholiga tibbiy xizmat ko'rsatish sifati yanada oshadi.

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini O'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlagan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. 170-bet, T." Ma'naviyat" 2019.

Jamiyat ijtimoiy sohasining eng muhim tarkibiy qismlaridan biri ta'lim-tarbiya sohasi bo'lib, uning rivoji siyosiy-huquqiy , iqtisodiy va ma'naviy sohalarga bevosita ta'sir etadi .

“ Dunyo shiddat bilan o'zgarib , barqarorlik va xalqlarning mustahkam rivojlanishiga rahna soladigan turli yangi tahdid va xavflar paydo bo'layotgan bugungi kunda ma'naviyat va ma'rifatga, axloqiy tarbiya, yoshlarning bilim olish , kamolga yetishga intilishiga e'tibor qaratish har qachongidan ham muhimdir.

Aynan ta'lim va ma'rifat bashariyat farovonligining asosiy omillaridan hisoblanadi, insonlarni ezgulikka da'vat etadi, saxovatli , sabr-qanoatli bo'lishga undaydi. “<sup>1</sup>

Bugungi kunda ta'lim davlat siyosatining eng ustivor yo'nalishiga aylandi . Davlat budjetidan ta'limga ajratilgan mablag'lar budjet xarajatlar qismining 33,7 foiz darajasida rejalashtirilib ta'lim sohasiga yo'naltirilayotgan xarajatlar hajmi mamlakatimiz YAIM tarkibida 10-12 foizni tashkil etadi. <sup>2</sup>

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyevning 2018-yil 30-sentabrda qabul qilingan “ Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori sohada olib borilayotgan islohotlarni yangi bosqichga olib chiqdi , shuningdek , mazkur hujjat sohadagi qator muammolarni bartaraf etishga asos bo'lmoqda . Qarorga muvofiq , 2019-yil 1-yanvardan boshlab maktabgacha ta'lim muassasiga qatnaydigan bolalar uchun jismoniy shaxsning indentifikatsiya raqamini berish joriy qilindi. Bolaning rivojlanishi , ta'lim olishi, so'g'ligi to'g'risidagi ma'lumotlarni to'plash , saqlash va bu holdan ota-onalarni xabardor qilish imkoni yaratildi.

O'tgan bir yil mobaynida bolalarni maktabgacha ta'lim bilan qamrab olish 27,7 foizdan 35,4 foizga yetdi.<sup>3</sup>

Bugungi kunda respublikamizdagi 10 mingga yaqin umumta'lim maktablarida yarim millionga yaqin pedagog-xodimlar mehnat qiladi, 5,5

---

<sup>1</sup> Mirziyoyev Sh. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib , yangi bosqichga ko'taramiz. 27-betl. T. “O'zbekiston” 2017.

<sup>2</sup> 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini “ Xalq bilan muloqot va inson manfaatlar yili” da amalga oshirishga oid Davlat dasturini o'rganish bo'yicha ilmiy-uslubiy risola. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi .324-bet, T. “Ma'naviyat ” 2017.

<sup>3</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus ta'lim Vazirligi.n 164-bet, T. “Ma'naviyat” 2019.

million nafardan ziyod o'quvchilar tahsil oladi. Ta'lim sifatini oshirish uchun avvalo maktablarda talab darajasida sharoit yaratish, o'quv jarayonlariga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini qo'llash zarur hisoblanadi.

“Ma'lumotlarga ko'ra 2016-yil Davlat budjetidan tizimga 9 trillion so'm, 2017-yil 10 trillion, 2018-yilda esa, 11,76 trillion so'mdan ortiq mablag' ajratilgan. 2019-yilda 18 trillion so'mdan ziyod mablag' yo'naltirilishi rejalashtirilgan.”<sup>1</sup>

O'quvchilar sonining ortishi, tabiiyki qo'shimcha umumiy o'rta ta'lim muassasalarini qurishni talab qiladi. Tahlillarga e'tibor qaratsak, 2018- yili respublika bo'yicha bir smenalik ta'limga o'tishi, 2628 ta yangi o'quv muassasasi qurilishi lozim. Shunda o'qituvchilarning o'z ustida ishlashiga, darsdan keyin qo'shimcha mashg'ulotlar o'tishiga, o'quvchilarning bilimi oshishiga imkoniyat tug'iladi. Chunki bolalar ertalab fanlarni yaxshi o'zlashtiradi, miyasi ma'lumotlarni yaxshi qabul qiladi. Ammo buning uchun yetarli maktablar qurishga katta mablag' zarur. 2011 yildan 2018-yilgacha maktab qurilgan. Shu boisdan ham bugungi kunda “Namunaviy maktab” loyihasida avvalo maktab binolarining o'quvchilar uchun har tomonlama qulay va foydali bo'lishiga e'tibor qaratilmoqda. Maktablarda 11 yillik ta'lim tizimiga o'tilgach, o'quvchilar soni 1 millionga ortgan.

Hozirgi kunda umumta'lim maktablarining o'quvchilarni qabul qilish imkoniyati turlicha. Ularning barchasi ham o'z quvvatiga yarasha ishlamayapti. Buning yechimi uchun 2 ta yo'l tutilyapti. Birinchisi, o'quvchilar soni belgilanganidan ortib ketgan maktablar bilan o'quvchisi kam bo'lganlarini maqbullashtirish, ya'ni “tarmoqlar” tizimi qo'llanyapti.

Ikkinchidan, maktabga aylantirilishi kerak bo'lgan 700 ga yaqin kasb-hunar kolleji va akademik litsey ro'yxati shakllantirildi. Agar ularning binolari ichidagi vositalar bilan birga maktablarga berilsa, muammolar yechimiga yo'l ochiladi.

Davlat- xususiy sherikchiligi asosidagi maktablar qurilishi ham dolzarb masalalardan biridir. Ayni paytda respublikadagi 9628 ta maktabning 85tasi xususiy. Ularning texnik bazasi, o'qituvchilarga berilayotgan oylik maosh, o'qitish texnologiyalari ham yuqori. Shu bois davlat-xususiy sherikchiligi asosida maktablarni qurishga katta yo'l ochib berildi.

---

<sup>1</sup> O'sha manba, 165-bet.

Keyingi yillarda oliy ta'limni yangi bosqichga ko'tarishga qaratilgan qator muhim hujjatlar qabul qilindi. Zamonaviy ta'lim standartlari, talabalikka qabul qilishning shaffof tizimi joriy etildi. 2018-yilda umumiy qabul kvotalari 2017dagiga nisbatan 30 foizga oshdi. Oliy ta'lim muassasalarining xalqaro nufuzini oshirish, pedagog kadrlarning ilmiy-pedagogik faoliyatini munosib rag'batlantirish maqsadida markazlashgan moliyalashtirishdan o'zini o'zi moliyalashtirish hamda iqtisodiy mustaqil tizimga o'tish vazifasi qo'yildi.

2018-yilda mamlakatimizda jami 13 ta yangi oliy ta'lim muassasasi o'z faoliyatini boshladi. Xususan Samarqandda "Ipak yo'li" turizm xalqaro universiteti, Toshkent shahrida Janubiy Koreyaning Puchon universiteti ochildi.

2018 yil 18-19-oktabrda Toshkentda O'zbekiston-Rossiya ta'lim forumi bo'lib o'tdi, unda rossiyalik hamkorlar bilan ta'lim va ilmiy faoliyatga oid 114 ta shartnoma hamda bitimlar imzolandi. Jumladan, O'zbekistonda Rossiyaning 6 ta nufuzli oliy ta'lim muassasasi filiali va 2ta fakultet ochilishi, 52 qo'shma ta'lim dasturi joriy etilishi nazarda tutilgan.<sup>1</sup>

Hozirgi kunda "Ta'lim to'g'risida"gi qonun va Kadrlar tayyorlash Milliy dasturining oldiga qo'yilgan ustuvor vazifalaridan biri - jahon talablari asosida yetuk, har tomonlama raqobatbardosh, o'z bilimi va malakasini mustaqil ravishda oshirib boradigan, kun sayin oshib borayotgan axborot-ta'lim muhiti sharoitida mustaqil ravishda faoliyat ko'rsata oladigan, axborot oqimidan oqilona foydalanadigan, masalaga ijodiy yondashadigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash, yosh avlodga chuqur bilim va tarbiya berish asosida barkamol insonlarni voyaga yetkazish masalasi turibdi.

2016- yilda "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonuni qabul qilindi. Unga ko'ra, 30 yoshgacha bo'lgan barcha toifadagi shaxslar yoshlar ekanligi qayd etilgan. "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida" gi qonunning qabul qilinishi mamlakatimizda yoshlarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini mustahkamlashga, yoshlarga oid davlat siyosatini ro'yobga chiqarishda davlat organlari hamda boshqa tashkilotlar mas'uliyatini kuchaytirishga, ushbu sohada sog'lom, barkamol avlodni tarbiyalashga qaratilgan chora-tadbirlar samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. 167-bet. T: "Ma'naviyat" 2019.

<sup>2</sup> Jo'rayev N, Zamonov A. O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik), 93-bet, T: "G'afur G'ulom" 2018.

2018-yil 1- iyundan mamlakatimizda “ Yoshlar - kelajagimiz ” Davlat dasturi amaliyotga tatbiq etildi. “Yoshlar - kelajagimiz “ Davlat dasturi to’g’risidagi Prezidentning 2018-yil 27-iyundagi Farmoni yosh avlod vakillarini har tomonlama qo’llab-quvvatlashga oid kompleks chora-tadbirlarni qamrab olgani bilan g’oyat muhimdir. Mamlakatimiz aholisi sonining 60 foizini yoshlar tashkil etishini inobatga oladigan bo’lsak , ushbu Farmonning ahamiyatini tasavvur qilish qiyin emas. Bugungi kunda 105 mingdan ortiq yosh tadbirkorlar faoliyat yuritmoqda. Bu hujjat yosh tadbirkorlar sonini yanada ko’paytirish bilan birga , ularni qiynayotgan muammolarga yechim topishda muhim ahamiyat kasb etadi. Davlat dasturi amalda joriy etilishi bilan birga O’zbekiston Yoshlar ittifoqi huzurida “ Yoshlar-kelajagimiz” jamg’armasi hamda tuman va shahar bo’limlari tashkil etildi. Yoshlarning biznes tashabbuslari , g’oyalari va loyihalari uchun tijorat banklari orqali 7 foizlik imtiyozli kreditlar taqdim etilishi , Davlat dasturi ijrosi bo’yicha olingan kreditlar uchun garov va kafillik tariqasida qatnashishi Jamg’zrma orqali yosh tadbirkorlarni qo’llab-quvvatlash , sohada malaka hosil qilgan , lekin mablag’i va ishi bo’lmagan yoshlarga 20 donagacha parranda hamda quyon , 5 ta mayda va 2ta yirik qoramol sotib olishga – keyinchalik pulning faqat o’zini qaytarib olish sharti bilan , mablag’ ajratish jamg’armaning asosiy vazifasidir.

“ Dastur doirasi bo’yicha yurtimizning har bir tumanida jahonning hech bir yerida bo’lmagan “ Yoshlar mehnat guzari tashkil qilinadi. Zamonaviy shart-sharoitlar va qulayliklarga ega “Yosh tadbirkorlar” markazlari qurildi.<sup>1</sup>

“Bugungi dunyo yoshlari - son jihatidan butun insoniyat tarixidagi eng yirik avloddir , chunki ular 2 milliard kishini tashkil etmoqda . Sayyoramizning ertangi kuni , farovonligi farzandlarimiz qanday inson bo’lib kamolga yetishi bilan bog’liq. Bizning asosiy vazifamiz - yoshlarning o’z salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratish , zo’ravonlil g’oyasi “virusi” tarqalishining oldini olishdir . Buning uchun yosh avlodni ijtimoiy qo’llab – quvvatlash , uning huquq va manfaatlarini himoya qilish borasidagi ko’p tomonlama hamkorlikni rivojlantirish lozim, deb hisoblaymiz. Shu munosabat bilan O’zbekiston globallashtirish va axborot-telekommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan bugungi sharoitda yoshlarga oid siyosatni shakllantirish va amalga oshirishga qaratilgan umumlashtirilgan xalqaro huquqiy hujjat- BMTning

---

<sup>1</sup> O’zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o’rganish va keng jamoatchilik o’rtasida targ’ib etishga bag’ishlangan ilmiy-ommabop qo’llanma . O’zbekiston Respublikasi Oliy va O’rta Maxsus Ta’lim Vazirligi , 167-bet. T : “ Ma’naviyat” 2019.



Yoshlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyani ishlab chiqishni taklif etadi.”<sup>1</sup>

Shunday qilib, yigirma sakkiz yillik mustaqil tarqqiyotimiz davrida mamlakatimizda inson hayotini yaxshilash , uning qulay turmush sharoitlarini yaratish maqsadida ulkan ishlar amalga oshirildi. Demokratik fuqarolik jamiyatini barpo etish , bunda aholini ijtimoiy himoya qilish , uning sog'ligini kafolatlash yo'nalishida jahon va milliy tajribaga asoslangan holda yaxlit ijtimoiy tizim yaratildi.

---

<sup>1</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning BMT Bosh Assambleyasining 72-sessiyadagi nutqidan. Jo'rayev N, Zamonov A . O'zbekiston tarixi ( 11-sinf o'quvchilari uchun darslik) 94-bet. T: "G'afur G'ulom" 2018.

## 2.4 Ma'naviy hayot.

O'zbekiston suveren davlat ijtimoiy-siyosiy hayotda ma'naviy yangilanish jarayonini amalga oshirishdan mustaqillikni har tomonlama mustahkamlab bo'lmasligini hayotning o'zi ko'rsatdi. Shuning uchun ham mamlakat rahbariyati istiqbolning dastlabki paytidanoq bu borada zarur choralar ko'rdi.

“Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bo'lmasligi, farzandlarimizning bizdan ko'ra kuchli, bilimli, dono va albatta baxtli bo'lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma'naviy tarbiya masalasi, hech shubhasiz beqiyos ahamiyat kasb etadi. Agar biz bu masalada hushyorlik va sezgirligimizni, qat'iyat va mas'uliyatimizni yo'qotsak, bu o'ta muhim ishni o'z holiga, o'zibo'larchilikka taslab qo'yadigan bo'lsak, muqaddas qadriyatlarimizga yo'g'rilgan va ulardan oziqlangan ma'naviyatimizdan, tarixiy xotiramizdan ayrilib, oxir-oqibatda o'zimiz intilgan umumbashariy taraqqiyot yo'lidan chetga chiqib qolishimiz mumkin.

O'tgan davr mobaynida eski tuzumdan og'ir meros bo'lib qolgan illatlarga, el-yurtimizga nisbatan kamsitish va miliy manfaatlarimizni mensimaslik holatlariga barham berish, ko'hna qadriyatlarimizni, dinu diyonatimizni tiklash, hayotimizda tarixiy adolatni qaror toptirish, yangi jamiyat qurish yo'lida xalqimizning ma'naviy yuksalishini o'z oldimizga qo'ygan oliyanob maqsadlarga yetishda hal qiluvchi mezon deb qarash va shu asosda ish olib borish biz uchun doimo ustuvor vazifa bo'lib kelganini va bugun ham e'tiborimiz markazida turganini ta'kidlash lozim.”<sup>1</sup>

“Ma'lumki o'zlikni anglash, milliy ong va tafakkurning ifodasi, avlodlar o'rtasidagi ruhiy ma'naviy bog'liqlik til orqali namoyon bo'ladi. Jamiki ezgu fazilatlar inson qalbiga avvalo, ona allasi, onaning tilining betakror jozibasi bilan singadi. Ona tili – bu millatning ruhidir.

Buyuk ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning so'zlari bilan aytganda, “Har bir millatning dunyoda borlig'ini ko'rsatadurgan o'rinli hayoti til va adabiyotidir. Milliy tilni yo'qotmak millatning ruhini yo'qotmakdur.”

Bu haqda gapirganda, mustaqillik arafasida o'zbek tiliga davlat tili maqomini berish masalasida qanday qizg'in, ba'zida keskin va murosasiz bahs va tortishuvlar bo'lib o'tgani beixtiyor yodimizga tushadi. O'shanda ayrim siyosiy guruhlar O'zbekiston sharoitiga mutlaqo to'g'ri kelmaydigan, bir-biriga butunlay zid va qarama – qarshi fikrlarni olg'a surgan, shuning hisobidan o'ziga obro'

---

<sup>1</sup> Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch” 4- bet, T: “Ma'naviyat” 2011.

topish , odamlarni ortidan ergashtirishga uringan edi . Nega deganda til bilan bog'liq muammolar orqali milliy tuyg'ularni ro'kach qilib ulardan g'arazli maqsadlarda foydalanish mumkin .

Mana shunday o'ta qaltis va murakkab vaziyatda agarki ozgina ehtirosga berilsak , hushyorlikni yo'qotsak bormi , arzimagan uchqundan o't chiqib ketishi hech gap emasdi. Markazda va o'zimizda qulay bahona kutib payt poylab turgan imperiyaparast kuchlarga aynan shu narsa kerak edi . Ammo biz ular kutgan yo'ldan bormadik . Og'ir -vazminlik bilan ish tutib, har tomonlama o'ylab , mulohaza qilib , barcha siyosiy va ijtimoiy guruhlarining talablarini qondiradigan , eng muhimi xalqimiz va Vatanimiz manfaatlariga javob beradigan yagona to'g'ri yo'lni topishga erishdik.

Avvalo Respublika Oliy Kengashi qoshida davlat tili bo'yicha taniqli olimlar , ijodkorlar , ziyolilar, jurnalistlar va jamoatchilik vakillaridan iborat maxsus komissiya tashkil qilindi . Komissiya a'zolari aholining turli ijtimoiy qatlamlari , siyosiy guruhlar , barcha millat va elat vakillari tomonidan bildirilgan fikr-mulohazalarni atroflicha o'rganib , respublika rahbariyati va keng jamoatchilikka doimiy axborot berib borar edi.

Nihoyat , 1989-yilning 19-oktabr kuni bu o'ta muhim masala Oliy Kengash sessiyasi muhokamasiga qo'yildi . Bu qariyb bir yarim asrlik qaramlikdan so'ng mamlakatimizda o'zbek tili davlat tili deb e'lon qilindi . Xalqimizning muqaddas qadriyatlaridan biri bo'lmish ona tilimiz o'zining qonuniy maqomi va himoyasiga ega bo'ldi. Bu Vatanimiz tarixidagi tom ma'nodagi buyuk voqea edi.<sup>1</sup>

Tarixiy xotiraning tiklanishi. 1991-yili Alisher Navoiy tavalludining 550-yilligi keng nishonlandi. Alisher Navoiy nomida Davlat mukofoti ta'sis etildi . Adabiyot institutiga Alisher Navoiy nomi berildi . Navoiy haykali Toshkentning Komsomol ko'li deb nomlangan istirohat bog'iga o'rnatildi va bu bog' Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy bog'i deb ataladigan bo'ldi.

1994-yilni hukumat qarori bilan mamlakatimizda Ulug'bek yili deb e'lon qilinishi , uning 600-yilligini O'zbekistonda va jahon miqyosida , xususan YUNESKO qarorgohi Parijda keng nishonlanishi ham buyuk allomalar qoldirgan meros umuminsoniy qadriyatga aylanganligining nishonasidir.

1996-yil Amir Temur tavalludining 660 yilligi ham keng miqyosda nishonlandi . Mamlakat Prezidenti 1996-yilni "Amir Temur yili "deb atash to'g'risida farmon qabul qildi. "Temur tuzuklari" bir necha tilda chop etildi.

---

<sup>1</sup> Karimov I.A. "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" 83-bet , T: "Ma'naviyat " 2011.

O'sha davr tarixiy-madaniy yodgorliklari tiklanib , yozma adabiyotlar ilmiy muomalaga kiritildi. Juda qisqa fursatda Toshkentda bobokalonimizning dunyoviy sha'ni va shavkatiga mos keladigan Temuriylar tarixi davlat muzeyi qurildi.

Hukumatning maxsus qaroriga binoan , 1999-yil dekabrda Xorazmda Muhammad Rizo Erniyozbek o'g'li Ogahiy tavalludining 190 yilligi , Nukusda Ajiniyoz Qosiboy o'gli tavalludining 175 yilligi ,1998-yil oktabrda esa Farg'onada Ahmad al-Farg'oniy tavalludining 1200 yilligi nishonlandi . Islom olamining zabardast allomalari bo'lmish Imom Ismoil Buxoriyning 1225 yilligi , Imom Iso Termiziyning 1200 yilligi , Mahmud Zamaxshariyning 920 yilligi , Najmiddin Kubroning 850 yilligi , Bahouddin Naqshbandiyning 675 yilligi , Xoja Ahror Valiyning 600 yilligi va boshqa allomalarning yubileylari keng nishonlandi.

“Ota-bobolarimizning asrlar davomida to'plagan hayotiy tajribasi , diniy , axloqiy , ilmiy, adabiy qarashlarini ifoda etadigan tarixiy yodgorliklar orasida bundan qariyb uch ming yil muqaddam Xorazm vohasi hududida yaratilgan, “Avesto” deb atalgan bebaho ma'naviy obida alohida o'rin tutadi. Avvalombor , shuni aytish joizki, olis ota-bobolarimizning aql-zakovati , qalb qo'ri mahsuli bo'lmish bu noyob yodgorlikning zamon to'fonlaridan , qanchadan- qancha og'ir sinovlardan o'tib , bizning davrimizgacha yetib kelganining o'zida katta ma'no mujassam. Bunday o'lmas osori-atiqalar bu ko'hna o'lkada , bugun biz yashab turgan tuproqda qadimdan buyuk madaniyat mavjud bo'lganligidan guvohlik beradi.”<sup>1</sup>

Shu o'rinda aytish joizki , 2001-yilda “Avesto” yaratilganligining 2700 yilligi keng nishonlandi.

“ Xalq og'zaki ijodining noyob durdonasi bo'lmish “Alpomish” dostoni millatimizning o'zligini namoyon etadigan , avlodlardan-avlodlarga o'tib kelayotgan qahramonlik qo'shig'idir . Agarki xalqimizning qadimiy va shonli tarixi tuganmas bir doston bo'lsa, “Alpomish” ana shu dostonning shoh bayti, desak, to'g'ri bo'ladi. Bu mumtoz asarda tarix to'fonlaridan, hayot-mamot sinovlaridan omon chiqib , o'zligini doimo saqlagan el-yurtimizning bag'rikenglik , matonat, olijanoblik, vafo va sadoqat kabi ezgu fazilatlari o'z ifodasini topgan .

Bir paytlar , aniqrog'i o'tgan asrning 50-yillarida , milliy merosimizning ko'pgina namunalari kabi , “Alpomish” dostoni ham millatchilik ruhidagi asar sifatida qoralanib , qatag'onga uchragan edi. O'sha og'ir yillarda fidoyi ziyolilarimiz jasorat ko'rsatib , uni saqlab qolishga muvaffaq bo'lganliklarini bugun minnatdorchilik bilan eslaymiz .

---

<sup>1</sup> Karimov I.K. “Yuksak ma'naviyat –yengilmas kuch” , 31-bet, T: “Ma'naviyat” ,2011.

Bu o'lmas asarni xalqimiz asrlar davomida yaratgan , o'z iymon –e'tiqodek asrab –avaylagan, qancha avlod-ajdodlarimiz “Alpomish” dostoni asosida tarbiya topgan, o'zligini anglagan , ma'naviy boylikka ega bo'lgan . Demak, xalqimiz bor ekan, Alpomish siymosi ham barhayot.”<sup>1</sup>

1999-yilda “Alpomish” dostonining 1000 yilligi xalqimiz tomonidan katta tantana sifatida kutib olindi.

Milliy urf-odatlar , qadriyatlar va an'analarning tiklanishi. Istiqlol sharofati bilan xalqimizning milliy –ma'naviy merosini tiklash, yangilash hamda xalqimiz ongiga yetkazish va turmushiga singdirish muhim vazifalardan biri sifatida kun tartibiga qo'yildi.

Xalqimizning azaliy qadriyati , sevimli bayrami hisoblanmish “ Navro'z “ bayramining xalqimizga qaytib berilishi mamlakat tarixida katta voqea bo'ldi. 1991-yildan boshlab mamlakatda Prezident farmoniga ko'ra , 21-mart- Navro'z umumxalq bayrami sifatida nishonlanadigan bo'ldi. Qadimiy xalq bayrami - Navro'zning tiklanishini respublikamizning butun aholisi mamnuniyat bilan ma'qullab , ko'tarinki ruhda kutib oldi va hozirda ham ardoqli bayram sifatida nishonlamoqda.

O'zbekiston hali sovetlar qaramog'ida turgan og'ir kunlarda Islom Karimov xalq xohish-irodasiga quloq tutib, unutilmas tarixiy hujjatga imzo chekdi. ” 1990-yil 2-iyun kuni “Musulmonlarning Saudiya Arabistoniga haj qilishi to'g'risida” gi farmonini e'lon qildi. Mamlakatda islom dini omilidan unumli foydalanish , uning boy ma'naviy va madaniy qadriyat sifatidagi imkoniyatlarini kengaytirish choralari ko'rildi. “<sup>2</sup>

1999-yilda Toshkentda Markaziy Osiyoda birinchi Islom universiteti ochildi . Mamlakatimizda 10 ta diniy ta'lim muassasasi , jumladan Toshkent islom instituti , 9 ta o'rta maxsus o'quv yurti faoliyat ko'rsatmoqda . Ularning ikkitasi xotin-qizlar o'quv muassasasidir.<sup>3</sup>

1992-yil 27-martda Ozbekiston Prezidentining “ Ro'za hayitini dam olish kuni deb e'lon qilish to'g'risida”gi farmoniga ko'ra musulmonlar hayotidagi qutlug' sanalar – Qurbon va Ramazon hayit kunlarini doimiy ravishda bayram qilish va ularning dam olish kunlari deb e'lon qilinishi ham aynan xalqimiz ko'nglidagi ish bo'ldi.

---

<sup>1</sup> Karimov I.K. “Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch” , 32-33-betlar , T: “Ma'naviyat” , 2011.

<sup>2</sup> Jo'rayev N, Zamonov A. O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik) 98-99-betlar, T: “G'afur G'ulom” 2018.

<sup>3</sup> Mirziyoyev Sh. “Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz” . 30-bet. T: “O'zbekiston” , 2017.

Mustaqillik sharofati bilan “Islom nuri” haftanomasi , “Hidoyat” jurnali dunyoga keldi , ko’plab diniy axloqiy adabiyotlar chop etila boshlandi. Jumladan ,Imom Buxoriyning to’rt jildidan iborat , Imom Termiziyning bir jildli hadis kitoblari , boshqa allomalarning qator asarlari yuz minglab nusxalarda chop etildi. Qur’oni Karim sakkiz marta ,jami bir million nusxada nashr etildi . Bu muqaddas kitob yurtimizda ilk bor 1992-yil Alouddin Mansur tomonidan o’zbek tiliga tarjima qilindi va uch marta jami 300 ming nusxada bosmadan chiqarildi.

O’zbekiston musulmonlari erkinlik va qulay imkoniyatlarga ega bo’lmoqdalar. Ular bevosita hukumat yordamida Agar sovet davrida mamlakatimiz fuqarolaridan 3-4 kishigina haj safarini ado etgan bo’lsa 2016-yilga qadar har yili 5000 dan ortiq fuqarolarimiz hoji bo’lib qaytishadi.

Tabiiyki , ma’naviy ruhiy poklanish , qadriyatlarning tiklanishi bir kunda bo’ladigan jarayon emas , balki u bizdan muntazam ravishda izchillik bilan ish olib borishimizni talab etadi . “ Imom Abu Mansur al-Moturidiy tavalludining 1130 yilligini nishonlash to’g’risida”gi , “Burhoniddin al –Marg’inoniy tavalludining hijriy sana bo’yicha 910 yilligini nishonlash to’g’risida”gi O’zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlari fikrimizning yaqqol isbotidir. 2003-yili esa Abduxoliq G’ijduvoniy tavalludining 900 yilligi keng nishonlandi.

Mamlakat ma’naviy hayotini yanada yaxshilashda 1994-yil Prezident qarori bilan tashkil etilgan “ Ma’naviyat va ma’rifat “ jamoatchilik Markazi muhim ahamiyatga ega bo’ldi. Mamlakatimizda milliy g’oya targ’iboti va ma’naviy-ma’rifiy ishlarning samaradorligini, ularning hayotiyligi va ta’sirchanligini oshirish maqsadida O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2006-yil 25-avgustdagi qarori bilan Respublika ma’naviyat va ma’rifat Kengash tarkibida ikki markaz - Respublika ma’naviyat targ’ibot markazi va Milliy g’oya va mafkura ilmiy-amaliy markazi tashkil etildi . Bosh vazir Kengash raisi, hokimlar viloyat hududiy kengashlari raisi etib belgilandi. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar tizimi zamon va sharoit taqozosiga ko’ra takomillashtirildi. Bugungi kundagi murakkab va tahlikali vaziyat sohada amalga oshirilgan ishlarni tanqidiy baholab , uning faoliyatini zamon talablari asosida takomillashtirishni taqozo etmoqda. Shu sababli O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 28-iyuldagi “ Ma’naviy-ma’rifiy ishlar samaradorligini oshirish va sohani rivojlantirishni yangi bosqichga ko’tarish to’g’risida”gi qarori qabul qilindi. Unga muvofiq , Respublika Ma’naviyat va ma’rifat kengashining Respublika Ma’naviyat targ’ibot markazi hamda Milliy g’oya va mafkura ilmiy-amaliy markazini birlashtirish yo’li bilan ularning negizida Respublika Ma’naviyat va ma’rifat markazi qayta tashkil etildi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Respublika ma'naviyat va ma'rifat kengashiga raislik qilishi belgilandi.

“Tabiiyki, mustaqillikka erishganimizdan so'ng xalqimiz ma'naviy hayotidagi boshqa ko'plab muammolar qatori til va alifbo masalasi ham biz uchun dolzarb vazifaga aylandi. Ayniqsa ona tilimizning xalqaro maydondagi obro'-e'tibori va nufuzini yuksaltirish, mamlakatimizning jahon kommunikatsiya tizimiga integratsiyalashuvini ta'minlash, farzandlarimiz uchun chet tillar, axborot texnologiyalarini har tomonlama puxta egallash borasida qulay imkoniyatlar yaratish kabi bir-biridan muhim vazifalar bu masalani kechiktirmasdan hal qilishni talab etar edi.

Lekin shuni ham aytish kerakki, bu masala qanchalik o'tkir bo'lmasin, biz uni yechishda ortiqcha hissiyotlarga berilmasdan, ilmiy asosda har tomonlama o'ylab, keng jamoatchilikning xohish-istaklarini inobatga olib ish tutdik. Shu maqsadda 1993-yil 2-sentabrda yurtimizda “Lotin yozuviga asoslangan o'zbek alifbosini joriy etish to'g'risida”gi qonun qabul qilindi.

O'tgan davr mobaynida ana shu qonun ijrosini ta'minlash borasida juda katta ishlar amalga oshirilganini ta'kidlash lozim. Avvalo o'zbek tilining lotin yozuvi asosidagi imlo qoidalari ishlab chiqildi va hayotga tatbiq etildi. Bugungi kunda mamlakatimizda ta'limning barcha bosqichlarida ana shu alifbo asosida bilim berilmoqda. Lotin yozuvida chop etilayotgan kitob va darsliklar, o'quv qo'llanmalari, gazeta-jurnallar, reklama va e'lonlar, davlat hujjatlari hozirgi vaqtda bu imlo madaniy hayotimizning ajralmas qismiga aylanib borayotganini ko'rsatadi.”<sup>1</sup>

“Har qaysi millatning o'ziga xos ma'naviyatini shakllantirish va yuksaltirishda hech shubhasiz, oilaning o'рни va ta'siri beqiyosdir. Chunki insonning eng sof va pokiza tuyg'ulari, ilk hayotiy tushuncha va tasavvurlari birinchi galda oila bag'rida shakllanadi. Bolaning xarakterini, tabiati va dunyoqarashini belgilaydigan ma'naviy mezon va qarashlar – yaxshilik va ezgulik, oliyjanoblik va mehr-oqibat, or-nomus va andisha kabi muqaddas tushunchalarning poydevori oila sharoitida qaror topishi tabiiydir...

Shu bois biz mustaqillik davrida oila institutini jamiyatning boshqa muhim ijtimoiy tuzilmalari, yurtimizdagi ma'naviy o'zgarishlar bilan uyg'un tarzda

---

<sup>1</sup> Karimov I.K. “Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch” 88-bet, T: “Ma'naviyat” 2011.

rivojlantirish , uning nufuzini oshirish masalasiga davlat siyosatining eng muhim va ustuvor yo'nalishi sifatida doimiy e'tibor berib kelmoqdamiz.”<sup>1</sup>

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XIV bobi ham aynan oila mavzusiga bag'ishlangan bo'lib , uning 63-moddasida:

“ Oila jamiyatning asosiy bo'g'inidir hamda jamiyat va davlat muhofazasida bo'lish huquqiga ega “<sup>2</sup>– deb belgilangan .

Mamlakatimizda 1998-yilni “ Oila yili “ deb e'lon qilinishi ham ushbu sohaga qaratilayotgan e'tiborning natijasidir.

Bugungi kunda mamlakatimizda 2017-2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi asosida barcha soha tarmoqlarda ulkan o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu borada jamiyat hayotida ezgu qadriyat va an'analarni chuqur qaror toptirishga xususan, xalqimiz, ayniqsa , yosh avlodning ma'naviy-intellektual salohiyati, ongu tafakkuri va dunyoqarashini yuksaltirishda , ona Vatani va xalqiga muhabbat va sadoqat tuyg'usi bilan yashaydigan barkamol shaxsni tarbiyalashda beqiyos ahamiyatga ega bo'lgan kitobxonlik madaniyatini oshirishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017-yil 13-sentabrda qabul qilingan “ Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish , kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida”<sup>3</sup>gi PQ-3271 sonli Qarori alohida ahamiyatga ega bo'ldi. Ushbu Qarorda quyidagi masasalarga alohida e'tibor qaratildi:

Shu yo'nalishda tegishli me'yoriy huquqiy bazani mustahkamlash , tashkiliy-amaliy ishlarni zamon talablari asosida olib borish , bu masalaga keng jamoatchilikni jalb etish bo'yicha keyingi paytda birmuncha ishlarni amalga oshirilayotganligini ta'kidlash lozim.

Ayni vaqtda o'tkazilgan kuzatish va tahlillar bu sohada o'z yechimini kutayotgan bir qator dolzarb muammolar borligi va ularni keng ko'lamda hal etish zarurligini ko'rsatmoqda. Xususan xalqimiz, avvalo yoshlarning ma'naviy-ma'rifiy badiiy-estetik talablariga javob beradigan kitoblarni yuksak sifat bilan joylarga, ta'lim muassasalariga vaqtida va maqbul narxlarda yetkazish , milliy va jahon adabiyotining eng sara namunalarini tarjim qilish farzandlarimizda

---

<sup>1</sup> O'sha manba, 57-bet.

<sup>2</sup> O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ,21-bet . T:“O'zbekiston” 2014.

<sup>3</sup> O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori. Lex.uz .13.09 .2017.



bolalikdan boshlab kitob , jumladan elektron kitob o'qish ko'nikmasini shakllantirish , jamiyatimizda mutolaa madaniyatini yuksaltirish bilan bog'liq muhim masalalarni hal etish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda.

Ayniqsa , noshirlik faoliyatini qo'llab-quvvatlash va yanada rivojlantirish , yurtimizda sog'lom raqobatga asoslangan bosma va elektron kitoblar bozorini shakllantirishni bugun hayotning o'zi taqozo etmoqda.

Kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirishga doir targ'ibot ishlarini tizimli va samarali tashkil etish bu borada kitobxonlar, kutubxonachi va targ'ibotchilar o'rtasida "Eng kitobxon maktab", "Eng kitobxon mahalla", "Eng kitobxon oila", "Eng faol kutubxonachi" kabi ko'rik- tanlovlarning saralash va respublika bosqichlarini yuqori saviyada o'tkazishni yo'lga qo'yish maqsadida muhim tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Xulosa sifatida aytish mumkinki , mustaqillikning ilk kunlaridan boshlab mamlakatning ma'naviy hayotida yangilanish jarayoni amalga oshirila boshlandi. Birinchi navbatda milliy o'zlikni anglash, milliy qadriyatlarning tiklanishiga alohida e'tibor berildi. Milliy g'oya targ'iboti va ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini, ularning hayotiyligi va ta'sirchanligini oshirish maqsadida "Ma'naviyat va ma'rifat" jamoatchilik markazi tashkil etildi.

## XULOSA

Xulosa sifatida aytish mumkinki, postindustrial sivilizatsiya bu - iqtisodiyotda sanoatning yuqori unumdor innovatsion sektori ,yalpi ichki mahsulotda fan yutuqlari va axborot texnologiyalari , iqtisodiy va boshqa faoliyat sohalarida raqobat ustuvor bo'lgan jamiyat. Bu jamiyatga nisbatan axborot jamiyati atamasi ham qo'llaniladi.

Insoniyatning industrial jamiyatdan postindustrial sivilizatsiyaga o'tishi katta tarixiy jarayonni tashkil etdi. Negaki , postindustrial sivilizatsiyaga o'tishda jamiyatning iqtisodiy ,ijtimoiy, siyosiy, ma'naviy sohalarida tub o'zgarishlar yuz berdi.

O'tish davrida xalqaro munosabatlarda bir qator keskinliklar yuz berdi . G'arb davlatlari arab dunyosida o'ziga foydali inqiloblarni amalga oshirishga kirishdi va bu yerdagi siyosiy tizimlarni o'z foydasiga o'zgartirishni boshladi. 2008-yilgi jahon moliyaviy inqirozi ham dunyo davlatlari iqtisodiyotiga salbiy ta'sir ko'rsatdi.

Jamiyatning ijtimoiy tuzumida o'zgarishlar yuz berdi. Ishchilar sinfining qiyofasi o'zgardi.Malakali xodimlar, texniklar, programmistlar , olimlar, injenerlar, o'qituvchilar, sanoat ,qishloq xo'jaligi hamda maishiy sohada ish olib borayotgan kichik va o'rta tadbirkorlar asosiy ijtimoiy guruh sifatida faollashdi.

Dunyo aholisi soni keskin oshyapti va bu jarayon Osiyo davlatlarida nisbatan yuqori ko'rsatkichni tashkil etmoqda.

Jamiyatning ma'naviy sohasida ham o'zgarishlar yuz berdi.Bu eng avvalo XXasr oxirida yuz bergan ilmiy –texnika inqilobida ko'rindi. Yuqori darajadagi axborotlashish natijasida insonning turmush tarzi o'zgardi. Mikroelektronika , biotexnologiya, informatika insoniyat hayotiga jadal ravishda kirib bordi.

Jamiyat taraqqiyotiga mos ravishda ta'lim sohasi ham o'zgardi.Rivojlangan mamlakatlarda zamonaviy texnika va texnologiyaga mos ta'lim tizimi uzluksiz isloh qilib borildi. Bu ta'lim tizimi inson hayotining barcha bosqichlarini qamrab oladi va shaxsning jismoniy , ma'naviy, intellektual rivojlanishini ta'minlaydi.

Rivojlanib borayotgan postindustrial jamiyatning o'ziga xos xususiyatlaridan biri iqtisodiyotning internatsionallashtirishidir . Jadal davom etayotgan integratsiya jarayonlari iqtisodiyotning ochiq bo'lishiga olib keldi , transmilliy va ko'pmillatli korporatsiyalar paydo bo'ldi. Ushbu ko'ptarmoqli xalqaro korxonalar ishlab chiqarishni turli mamlakatlarda optimal ravishda joylashtirish hisobiga yuksak iqtisodiy samaradorlikka erishmoqdalar . Tovar va kapitallar , ishchi kuchi dunyo bozorlarining mislsiz kengayishi bilan bir qatorda xalqaro korxonalarning va

birlashmalarning rivojlanishi informatsiya bozorlarining va ilmiy–texnikaviy xizmatlarning (injenering,lizing) shakllanishiga olib keldi.<sup>1</sup>

XXI asr insoniyatning go'yoki tartibga tushgan bir me'yorda rivojlanayotgan hayotiga jadal va bo'ronli tusda kirib keldi. Insoniyat kutmagan , misli ko'rilmagan tarixiy voqealar bir asrda sodir bo'ldi. Bu voqealar dunyoning milliardlab aholisi hayotida tub burilishlarni yuzaga keltirib , hammani hayratga soldi. Dunyo mamlakalarining ijtimoiy –iqtisodiy , siyosiy va ma'naviy hayotida ilgari ko'rilmadan yangi jarayonlar boshlandi . Shu bilan birga XX asr 50-yillari ikkinchi yarmida boshlangan ilmiy texnika inqilobi rivojlanishining yangi bosqichi insoniyat taraqqiyotiga o'z ta'sirini keng qamrovli amalga oshirdi.

Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davrida ham mamlakatimiz siyosiy, , iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy hayotida muhim o'zgarishlar sodir bo'ldi.

Mustaqillik yillaridan boshlab O'zbekistonning siyosiy mustaqilligini mustahkamlashg alohida e'tibor qaratildi. Birinchi navbatda hozirgi zamon jahon standartlariga javob bera oladigan samarali va ishchan parlament shakllantirildi. Siyosiy partiyalar tuzilib , ularning faoliyatiga keng yo'l ochib berildi. Qonun chiqaruvchi , ijro etuvchi, sud hokimiyatlarini takomillashtirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti I.Karimov hamda O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Sh. Mirziyoyev tomonidan ko'plab farmon ,qaror va farmoyishlar qabul qilindi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgan vaqtda iqtisodiy ahvol o'ta murakkab edi. O'zbekiston sovet tuzumi davridagi iqtisodiyot asosini tashkil etgan rejalashtiruvchi siyosatdan voz kechdi va bozor iqtisodiyoti yo'lini tanladi. Davlat mulkini xususilashtirishga keng yo'l ochib berildi . Iqtisodiyotning yangi tarmoqlari vujudga keltirildi. Ayniqsa, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikka keng yo'l ochib berildi . Turizm sohasi rag'batlantirildi . Chet el investitsiyalarini mamlakat iqtisodiyotiga jalb etish uchun faol hamkorlik siyosati olib borildi

Yigirma sakkiz yillik mustaqil tarqqiyotimiz davrida mamlakatimizda inson hayotini yaxshilash , uning qulay turmush sharoitlarini yaratish maqsadida ulkan ishlar amalga oshirildi. Demokratik fuqarolik jamiyatini barpo etish , bunda aholini ijtimoiy himoya qilish , uning sog'ligini kafolatlash yo'nalishida jahon va milliy tajribaga asoslangan holda yaxlit ijtimoiy tizim yaratildi.

Mustaqillikning ilk kunlaridan boshlab mamlakatning ma'naviy hayotida yangilanish jarayoni amalga oshirila boshlandi. Birinchi navbatda milliy o'zlikni

---

<sup>1</sup> Qodirova L.B. "Jahon sivilizatsiyalari tarixi" o'quv-uslubiy qo'llanma,149-bet. Guliston, 2015.

anglash, milliy qadriyatlarning tiklanishiga alohida e'tibor berildi. Milliy g'oya targ'iboti va ma'naviy-ma'rifiy ishlarning samaradorligini, ularning hayotiyligi va ta'sirchanligini oshirish maqsadida "Ma'naviyat va ma'rifat" jamoatchilik markazi tashkil etildi.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi ,T:" O'zbekiston" 2014, 74 bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. "Erkin va farovon demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz." T:"O'zbekiston" 2016. 484 bet.
3. Mirziyoyev Sh .M . "Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib , yangi bosqichga ko'taramiz" T:"O'zbekiston" 2017 , 591 bet.
4. Karimov I.A, "O'zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida" T:"O'zbekiston" 1995, 266 bet.
5. Karimov I.A , "O'zbekiston: Milliy istiqlol, iqtisod ,siyosat, mafkura", T: " O'zbekiston" 1996 ,204 bet.
6. Karimov I.A "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari." T: "O'zbekiston" 1997. 326 bet.
7. Karimov I.A, "Yuksak ma'naviyat- yengilmas kuch" ,T:"Ma'naviyat" 2011, 173 bet .
8. Karimov I.A " Ona yurtimiz baxti iqboli va buyuk kelajagi yo'lida xizmat qilish eng oliy saodatdir." T:"O'zbekiston". 302 bet.
9. 2017-2021- yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasini "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yilida amalga oshirishga oid Davlat dasturini o'rganish bo'yicha ilmiy-uslubiy risola. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. T:"Ma'naviyat" 2017 , 415 bet.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasini o'rganish va keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy- ommabop qo'llanma. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi . T:"Ma'naviyat" 2019, 310 bet.
11. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество, М: "Academia", 1999, 590 bet.
12. Jo'rayev N , Fayzullayev T. O'zbekistonning yangi tarixi (3-kitob), T:"Sharq", 2000 , 558 bet.
13. Shodmonov Sh.Sh, G'afurov U.V, " Iqtisodiyot nazariyasi" T: " Fan va texnologiya", 2005 , 350 bet.
14. Xo'jamov M, Lafasov M , Mulladjanova R . "Tarixiy o'lkashunoslik va turizm" T:" MUMTOZ SO'Z" 2014 , 223 bet.
15. Rajabov R . "Jahon sivilizatsiyalari tarixi" ,T:"MASHHUR-PRESS" , 2016, 298 bet.
16. Qodirova L.B. "Jahon sivilizatsiyalari tarixi" o'quv-uslubiy qo'llanma, Guliston, 2015 , 157 bet.

17. Jo'rayev N, Zamonov A. O'zbekiston tarixi (11-sinf o'quvchilari uchun darslik) T: "G'afur G'ulom" 2018, 142 bet.
18. Ergashev Sh, Xodjayev B, Abdullayev J. Jahon tarixi (1991-2017-yillar) 11-sinf o'quvchilari uchun darslik. T: "TURON-IQBOL" 2018, 154 bet.
19. Yoqubova N.K, Salomova B.V. Ta'lim tizimi rivojlanishi davlat taraqqiyotining omili sifatida (Janubiy Koreya va Yaponiya misolida). "Zamonaviy ta'lim" jurnali 2017-yil, 9-son. 33-bet.
20. Hoshimov P.Z, To'rayev Z.N. Turizm sohasi milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim omili sifatida "Iqtisod va moliya" jurnali 2012-yil, 7-son, 50-bet.
21. [www.lex.uz](http://www.lex.uz).
22. [www.uza.uz](http://www.uza.uz).

## Mundarija

|                                                                        |    |
|------------------------------------------------------------------------|----|
| I.Kirish.....                                                          | 3  |
| II.Asosiy qism.....                                                    | 10 |
| I Bob. Postindustrial jamiyatning shakllanishi.....                    | 10 |
| 1.1 Postindustrial sivilizatsiya tushunchasi.....                      | 10 |
| 1.2 Postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davri.....                   | 19 |
| II Bob. O'zbekiston postindustrial sivilizatsiyaga o'tish davrida..... | 32 |
| 2.1Siyosat.....                                                        | 32 |
| 2.2 Iqtisodiyot.....                                                   | 41 |
| 2.3 Ijtimoiy hayot.....                                                | 55 |
| 2.4 Ma'naviy hayot.....                                                | 66 |
| Xulosa.....                                                            | 74 |
| Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.....                                | 77 |